

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 14

ANDRA KAMMAREN

1970

2—3 april

Debatter m. m.

Torsdagen den 2 april

	Sid.
Meddelande ang. plena torsdagen den 9 och fredagen den 10 april . . .	5
Svar på frågor av:	
herr Carlshamre (m) ang. bestridandet av kostnader för samman-	
ställning av material till riksdagsledamots memoarer	5
herr Clarkson (m) ang. exportförbudet för vissa flygplan	8
herr Persson i Heden (cp) ang. åtgärder för återanpassning av för-	
söksutskrivna kriminalpatienter och herr Ringaby (m) ang. åtgär-	
der för att förhindra brott av försöksutskrivna mentalsjuka pa-	
tienter.	10
herr Lindahl (s) ang. beredskapen mot oljeskador	13
herr Wiklund i Stockholm (fp) ang. visst samråd rörande sexual-	
upplysning m. m.	15
herr Sjöholm (fp) ang. eventuella åtgärder med anledning av	
massaker på småfåglar i Italien	16
herr Jonasson (cp) ang. information om faran av rotvältor i storm-	
fälld skog	17
herr Rosqvist (s) ang. behörighetsbevis för förare av större fritids-	
båtar.	18
fru Jonäng (cp) ang. persontrafiken på järnvägslinjen Kilafors—	
Söderhamn	20
Svar på interpellationer av:	
fru Ryding (vpk) ang. patients medinflytande inom sjukvården,	
m. m.	22
herr Nilsson i Kristianstad (s) ang. parkeringsplatser för handikap-	
pade bilister	25
herr Gustavsson i Alvesta (cp) ang. principerna för beviljande av	
tillstånd att överföra sjövattnen från en region till en annan	27

	Sid.
Interpellationer av:	
herr Ahlmark (fp) ang. supertankers för olja	33
herr Gustafson i Göteborg (fp) ang. pensionstillägg till vissa kategorier inom den statliga frivilliga pensionsförsäkringen	35
Utsträckt motionstid	37
Meddelande om enkla frågor av:	
fru Mogård (m) ang. föreskrifter om enhetlig innehållsdeklaration för tvätt- och diskmedel	37
fru Mogård (m) ang. åtgärder för att nedbringa fosfathalten i tvätt- och diskmedel	37
herr Lothigius (m) ang. åtgärder för att tillvarata stormfäld skog. . .	37
herr Andersson i Örebro (fp) ang. anstånd för vissa företagare med avgivande av självdeklaration	37
herr Nilsson i Tvärälund (cp) ang. redovisning av projekt för ökad sysselsättning i Vindelälvsdalen.	37
herr Eriksson i Arvika (fp) ang. det statliga stödet till inackorderingshem för narkomaner.	37
herr Mundebo (fp) ang. möjligheterna för ensamstående att adoptera barn	37
herr Jonasson (cp) ang. tidpunkten för tillsättande av utredning om beskattningen av ideella föreningar	37
Fredagen den 3 april	
Meddelande ang. dagens plenum	38
Utgifterna på driftbudgeten inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde:	
Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område	38
Särskilt stöd åt det mindre jordbruket.	42
Statens växtskyddsanstalt	54
Lantbrukshögskolan: Förvaltningskostnader.	58
Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling	64
Ersättningar vid bildande av naturreservat m. m.	67
Bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin	71
Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål	74
Skördeskadeskyddet m. m.	95
Ett avlösningssystem vid sjukdom och semester för jordbrukare	107
Interpellationer av:	
fru Sundström (s) ang. ökad information om p-piller, m. m. . .	109
herr Dahlgren (cp) ang. en effektivare trafikplanering	109
herr Hedin (m) ang. översyn av bestämmelserna om ersättning åt person som deltar i skogsbrandsläckning	110

	Sid.
Utsträckt motionstid	113
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Nordstrandh (m) ang. åtgärder mot den hotande sysselsättningskrisen för akademiker	113
fru Nilsson (cp) ang. verksamheten vid Kolleberga skogsskola	113
fru Ryding (vpk) ang. företagares varsel om driftnedläggning m. m.	113
herr Sjönell (cp) ang. reformering av företagsformerna för mindre och medelstora företag	113

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 3 april

<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 1, rörande utgifterna på driftbudgeten inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde	38
— nr 3, rörande utgifterna på kapitalbudgeten inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde	74
— nr 10, ang. Främjande i allmänhet av fiskerinäringen	95
— nr 11, ang. skördeskadeskyddet m. m.	95
— nr 12, om ett avlösningssystem vid sjukdom och semester för jordbrukare	107

Torsdagen den 2 april

Kl. 15.30

§ 1

Meddelande ang. plena torsdagen den 9 och fredagen den 10 april

Herr TALMANNEN yttrade:

Med ändring av den preliminära tidplanen kommer under nästa vecka att anordnas frågestund och arbetsplenum torsdagen den 9 april kl. 13.00 och bordlägningsplenum fredagen den 10 april kl. 14.00.

§ 2

Svar på fråga ang. bestridandet av kostnader för sammanställning av material till riksdagsledamots memoarer

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsministern PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Carlshamre har frågat mig om jag anser att varje riksdagsman, som i framtiden önskar offentliggöra sina politiska minnen, bör erhålla med statsmedel betald assistenthjälp för att sammanställa material till memoarerna.

Varje riksdagsman har möjlighet att ställa material från sin verksamhet till forskningens förfogande. I den mån det är fråga om material av utomordentligt värde för forskningen och av sådant omfång, att det fordras omfattande arbetsinsatser för att ordna materialet, är det naturligt att samhället säkerställer att detta material bevaras och bearbetas.

Vidare anförde:

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Grundlag och praxis ålägger oss bestämda restriktioner vid formulerandet av enkla frågor. För att slussa frågorna helskinnade igenom talmäns och kammarsekreterares granskning tvingas vi stundom till formuleringar, som ofta gör en enkel fråga dubbel eller i varje fall dubbelbottnad. Statsministern har föredragit att bara känna den ena botten i min fråga, och det är honom obetaget att så göra. Han snuddar inte ett ögonblick vid det aktuella fall, om vilket vi båda är medvetna och som har föranlett frågan.

Jag ber att få tacka för svaret som är intressant. Det öppnar ett perspektiv för oss allesammans. Är vi bara flitiga och har mycket att berätta så är det samhällets sak att se till att våra minnen blir bevarade.

Man frågar sig naturligtvis vem som skall avgöra hur pass intressant och omfattande ett minnesmaterial är. Jag föreställer mig att det finns en och annan minnesrik memoarskribent under de senaste åren som ställer sig något undrande. Ernst Wigforss sitter kanske där hemma och undrar om inte materialet till hans memoarer var tillräckligt intressant och tillräckligt omfattande för att motivera att samhället hade tagit på sig kostnaderna för att ordna det. För mig verkar det sannolikt att den man som under praktiskt taget hela Tage Erlanders statsministertid var oppositionsledare i riksdagen också kan ha ett material av sådant intresse och av sådan omfattning, att jag förväntar mig att regeringen tar initiativ till att på samhällets bekostnad få det säker-

Svar på fråga ang. bestridandet av kostnader för sammanställning av material till riksdagsledamots memoarer

ställt för forskningen. Det lär vi så småningom få erfa.

Men får jag ett ögonblick, herr talman, ändå snudda vid den andra botten. Egentligen är den här frågan i rätt hög grad en procedurfråga. Vi bör inte undanhålla varandra att det är Tage Erlanders memoarförfattande som ligger bakom, och jag vill starkt understryka att jag inte missunnar — jag tror inte heller att någon annan i kammaren gör det — förre statsminister Tage Erlander den hedersgåva, som man väl kan uppfatta det som, när staten i alldeles särskild ordning tar hand om både praktiska svårigheter och kostnader för hans memoarskrivande. Det är en hedersgåva som han må vara mycket väl värd.

Det är bara det att alla vi i riksdagen så gärna skulle velat vara med om att hedra herr Erlander. Jag tycker att det kunde ha varit trevligt om regeringen hade kommit till riksdagen och begärt ett särskilt anslag för detta ändamål. Så skedde emellertid inte, utan i stället till hälften smusslas sysslan in som ett utredningsuppdrag på utbildningsdepartementets kommittéanslag.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Herr Carlshamre har kanske en viss förmåga att göra glidningar — om smussel och memoarskrivande och annat. Här är det inte primärt fråga om förre statsministerns memoarskrivande, men det är en ganska unik händelse att samma person under 23 år har beklätt ämbetet som statsminister här i landet. Det har under denna tid samlats ett ofantligt material: allmänna handlingar — till en del öppna, till en del hemliga —, privata anteckningar, brev och allt möjligt annat. För den som vill belysa 1940-, 1950- och 1960-talens svenska samhälle — och det kommer många att vilja göra — är detta material av utomordentligt stort värde.

Det hörde av sig ett betydande antal

forskningsinstitutioner o. d. som självfallet var beredda att gå in här för att försöka systematisera detta material, eftersom de var rädda för att det skulle försvinna. Naturligtvis ville de gärna ha handledning och hjälp av den mest sakkunnige på området vid sammanställningen av materialet. Det gick också att förmå en mycket motvillig f. d. statsminister att tillgodose detta önskemål från en samlad forskningsexpertis här i landet och acceptera vetenskaplig expertis vid sammanställandet och bearbetningen av materialet.

Eftersom det rör sig om till dels hemliga handlingar, till dels anteckningar och sådant som är Tage Erlanders privata egendom valde man den formen att Kungl. Maj:t uppdrog åt förutvarande statsministern Tage Erlander att för forskningsändamål sammanställa uppgifter och sammanföra handlingar om sin verksamhet som statsminister. För att göra detta fick han biträde med två tredjedels amanuens; Tage Erlander själv uppbär självfallet ingen som helst ersättning.

På detta sätt har vi alltså lyckats förmå Tage Erlander att göra det som vetenskaplig forskning här i landet ville och se till att materialet blir samlat. Detta har i och för sig ingenting att göra med om Tage Erlander dessutom som privatman vill sammanställa sina minnen. Vi har haft i åtanke att det kan vara ganska intressant, både för den nu existerande generationen och för kommande generationer, att få detta material sammanställt och bearbetat på ett vetenskapligt sätt.

Beträffande andra memoarförfattare får saken bedömas från fall till fall. Det är ju inte vanligt att någon är statsminister i 23 år. Om herr Carlshamre kan vara det i 20 år, skall jag ifrågasätta om inte det kan räcka. Sådana saker får bedömas ur rent vetenskaplig synpunkt och alldeles oavsett om människor vill skriva minnesböcker eller inte.

Svar på fråga ang. bestridandet av kostnader för sammanställning av material till riksdagsledamots memoarer

Man får bedöma om det från vetenskaplig och från landets synpunkt är värt att göra eller inte. Här anser vi självfallet att det är det, och vi är glada över att Tage Erlander har velat ta på sig det omak, som det faktiskt innebär att ställa sig och sitt material till förfogande.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag har redan tackat statsministern för svaret. Vi är alla skyldiga honom ännu ett tack, i den mån det är herr Palme som har lyckats övertala en motvillig f. d. statsminister att medverka till ett sammanställande av sitt minnesmaterial. Därvidlag råder inga delade meningar; vi är alla mycket tacksamma. Och vi är överens om att här finns ett unikt och värdefullt material, som bör tas till vara.

Men det hade kanske funnits forskningsfonder eller andra möjligheter att finansiera det arbetet, möjligheter som ligger närmare till hands än att belasta ett kommittéanslag i utbildningsdepartementet och tillkalla memoarförfattaren som enmansutredning med en två tredjedels amanuensjänst. Det känns litet egendomligt. Om det bara var detta det gällde, så hade det funnits mera normala och vanliga vägar att gå. Om det — som jag faktiskt förutsatte — dessutom var meningen att ge en mycket högt förtjänt medborgare en alldeles särskild hedersbevisning, så menar jag att vi hade kunnat få vara med om hyllningen allesammans.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Carlshamre att ett mycket stort antal forskningsråd och forskningsfonder var villiga att ställa upp, och i vissa fall hade också tagits, och man hade erbjudit sig att finansiera detta arbete. Men vid närmare prövning fann vi det vara rimligare att ta medlen från ett departementskommittéanslag. Därmed tillförde vi forskningen netto den

mycket obetydliga summa som arbetet kostar.

Att vi valde den formella vägen med en kommitté förstår jag inte att man kan processa om. Det var ju en form för att säkerställa att man i kommittén kunde deponera dels hemligt material, dels unikt privatmaterial, som Tage Erlander själv disponerade. Det var den formen vi valde för att klara de formella svårigheterna.

Sedan sade herr Carlshamre att han egentligen tyckte att vad som här gjorts var alldeles utomordentligt; han hade själv velat vara med om att hylla Tage Erlander. Men det talet får ett drag av skenhelighet — för att uttrycka sig milt — när herr Carlshamre samtidigt framställer detta som en fråga om smusel och en privatförmån åt en memoarförfattare, vilket det självfallet inte är. Jag tycker därför att herr Carlshamres vackra ord på slutet skämdes av det sätt på vilket han försökte att blåsa upp denna debatt.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag tror inte att någon mer än statsminister Palme ett ögonblick misstänker att det behöver ligga skenhelighet i någons hyllning till Tage Erlander. Hela svenska folket kan säkerligen på goda grunder anses utan skenhelighet vilja instämma i en hedersbevisning till sin »långa» statsminister. Däremot hade rätt många av oss en känsla av att regeringen på något sätt ville undvika offentlighetens ljus — det dröjde faktiskt ett par tre månader innan denna verksamhet blev bekant för allmänheten, trots att den i formell mening har varit offentlig sedan konseljbeslutet. Regeringen har inte gjort någonting för att upplysa om den. Därför får vi — kanske brända av elden — lätt det intrycket att den skulle bedrivas utan att någon visste om den. Fördenskull tycker jag det är intressant att dra fram den i ljuset.

Svar på fråga ang. exportförbudet för vissa flygplan

Herr statsministern **PALME**:

Herr talman! Nu väljer herr Carlshamre metoden att försöka överföra sina antydningar på Tage Erlanders efterföljare i regeringen, och det får han gärna göra — då är herr Carlshamre mer till sin fördel.

Denna verksamhet har från början varit öppen och offentlig. Herr Carlshamre kunde lätt själv ha tagit reda på den. I så fall hade han inte behövt ställa sin fråga, och om han ändå hade gjort det kunde han i sin första replik ha sagt vad han ville säga utan att komma med antydningar om smussel. Jag är emellertid tacksam för att jag har fått tillfälle att för kammaren redogöra för vad det är fråga om.

Ett vetenskapligt intresse för politiken kan ju ta sig många uttryck. Någon kanske någon gång skriver en studie över tarvlighet i politiken, och då kanske herr Carlshamre blir föremål för vetenskapens intresse.

Herr **CARLSHAMRE** (m):

Herr talman! Andra kammaren känner icke behov av att av statsministern få hjälp med att tukta debattformen och debattsmaken i kammaren. Den dag kammaren känner behov av sådan hjälp kommer den icke att vända sig till statsminister Palme — resultatet brukar inte bli särskilt gott när man sätter bocken till trädgårdsmästare.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. exportförbudet för vissa flygplan

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**, som yttrade:

Herr talman! Herr Clarkson har frågat mig om jag anser att skäl föreligger till att fortfarande ha generellt exportförbud för somliga svenska flygplan

och vilka dessa skäl i så fall är.

De flygplan som herr Clarkson har i åtanke är sedan i somras klassificerade som krigsmateriel och får som sådana ej exporteras utan tillstånd. Med hänsyn till att dessa plan visat sig vara lämpade att användas för militärt bruk har jag ej för avsikt att för närvarande förorda en ändring i nu gällande ordning. Frågan torde komma att prövas av krigsmaterielexportutredningen.

Vidare anförde:

Herr **CLARKSON** (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Lange för svaret på min enkla fråga. Jag har ställt den i min egenskap av privatflygare och därmed talesman för allmänflyget i landet, som jag i bl. a. motioner har försökt hjälpa ur de svårigheter vari det befinner sig.

Allmänflyget är ofta styvmoderligt behandlat; det har svårt att få tillträde till de kontrollerade luftlederna, och det har mycket krångel att bemästra vid flygning till utlandet. Utövarna av allmänflyget har nu fått extra krångel i de fall där de benyttar sig av ett svenskt flygplan av viss typ, vilket av statsrådet Lange blivit klassificerat som krigsmateriel. Denna klassificering är i nuvarande läge orättvis, eftersom den krigssituation som föranledde den inte längre föreligger och eftersom flygplan av andra fabrikat med likvärdiga egenskaper inte betecknas som krigsmateriel.

Det är faktiskt så, herr Lange, att det för en ägare av ett flygplan av denna typ är krångligare att lämna landet med sitt flygplan än om han hade ägt ett utländskt plan, t. ex. av typen Cessna eller Piper. En ägare av ett flygplan av den typ det här är fråga om har också svårigheter att bli av med det när det blir aktuellt att sälja det. Detta betyder att andrahandsvärdet på det svensktillverkade planet blir lägre än för motsvarande utländska plan. Dessa förhållanden framstår för var och en som

Svar på fråga ang. exportförbudet för vissa flygplan

uppenbart orättvisa, och jag tycker att statsrådet skall tänka över dem.

Jag vill också ta upp frågan om denna flygplanstyp ur exportsynpunkt. Det måste otvivelaktigt vara mycket svårare att sälja dessa flygplan på export med de bestämmelser som nu gäller, vilka innebär att köpare i utlandet måste förbinda sig att inte sälja dem vidare. Vilken förständig köpare vill skriva på en sådan förbindelse? Vederbörande skall ju en dag göra sig av med planet.

Med tanke på de anförda omständigheterna, särskilt att förhållandena i dag är andra än de som förelåg den dag när statsrådet bestämde sig för att klassificera denna flygplanstyp som krigsmateriel, tycker jag att det i högsta grad är skäligt att nu ompröva beslutet.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Ända tills för några år sedan gällde den ordningen att det vid utförsel av alla flygplan — sålunda även plan av den aktuella typen — erfordrades tillstånd givet av krigsmaterielinspektören i handelsdepartementet. Jag erkänner att detta ställde sig en smula krångligt i många fall, särskilt när det gällde t. ex. deltagande i uppvisningar eller tävlingar, d. v. s. vid tillfällig utförsel av plan som sedan skulle återföras till vårt land. Vi bestämde oss därför för att det i fortsättningen för civila plan inte skulle gälla något särskilt exportförbud.

Utvecklingen blev emellertid den att ifrågavarande typ av flygplan kom att användas som militärt flygplan. Detta faktum kan inte förnekas. Förhållandena i den del av världen som det gällde har dessutom sannerligen inte förbättrats särskilt mycket. Jag tror sålunda att de besvär, som den nuvarande ordningen kan förorsaka tillverkarna av planet, väger lätt mot vårt intresse av att göra vad myndigheterna kan för att förhindra att planet kommer i militär

användning, såsom fallet varit i en tidigare konflikt.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Jag tycker verkligen att förhållandena har förändrats betydligt inom det område där denna flygplanstyp kom till användning såsom krigsmateriel. Men det är egentligen inte det som jag velat tala om. Det var nämligen en så unik händelse att den inte annat än under en mycket kort tid kunde anföras som skäl för förbud av ifrågavarande slag. De som jag vill göra mig till talesman för är ägarna och brukarna av denna flygplanstyp i vårt land. De som nu använder denna svensktillverkade flygmaskin har dels svårigheter att föra den ur landet vid utlandsresor, dels svårigheter att avhända sig den till rimligt pris när de vill byta till annat plan eller eljest sälja den. Ägare av flygplan av utländska typer med exakt samma flygegenskaper, t. ex. de amerikanska typerna Cessna och Piper, har inte alls sådana svårigheter att kämpa mot.

Det förhållandet att restriktioner av samma slag gällde för samtliga flygplanstyper för några år sedan kan ju inte anföras som försvar för att förbudet i dag skall bibehållas för en enda, svensktillverkad, flygplanstyp. Jag tycker att statsrådet Lange skall ta upp denna fråga till förnyad positiv prövning. Planet betyder ingenting längre för krigsförhållandena i Afrika, utan nu gäller det att ge rättvisa åt de inhemska brukarna och för all del också det företag som tillverkar och exporterar flygplanen.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! De som en gång avhände sig dessa plan, när de kom till användning för krigsändamål, kanske borde ha tänkt sig för. Däri kan jag möjligen ge herr Clarkson rätt. Men varken herr Clarkson eller jag kan göra gällan-

Svar på frågor ang. åtgärder för återanpassning av försöksutskrivna kriminalpatienter, m. m.

de att det råder lugn och ro i den del av världen där dessa krigshändelser utspelade sig. Där finns dess värre åtskilliga oroshärdar, och det här planet har visat sig vara särskilt lämpat för att i vissa sammanhang användas i väpnade konflikter.

Jag har därför icke för avsikt — jag upprepar det — att för närvarande föranstalta om någon annan ordning. De besvär som detta kan förorsaka väger lätt i jämförelse med de risker vi skulle utsätta oss för och den opinion som vi skulle möta, om detta plan på nytt kom till användning, väl icke i det område där det tidigare begagnades utan i något annat område. Jag tror att herr Clarksons föreställning om hur det ser ut i den delen av världen inte helt överensstämmer med min. Herr Clarkson får anse vad han vill. Jag vidhåller att jag inte vill utsätta mig för risken.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Jag skall givetvis inte inlåta mig i någon utrikesdebatt med statsrådet Lange. Jag hävdar emellertid fortfarande att vad statsrådet Lange säger om att detta plan är speciellt lämpat för krigsoperationer inte är riktigt. Övriga typer av samma storlek och med samma utrustning som finns inom allmänflyget är precis lika lämpade. Därför tycker jag att det inte längre finns någon saklig motivering att straffa just denna flygplanstyp, så mycket mindre som den är svensk.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på frågor ang. åtgärder för återanpassning av försöksutskrivna kriminalpatienter, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Ringaby har frågat vilka åtgärder jag avser att vidta för att förhindra brott av försöksutskrivna mentalsjuka patienter.

Vidare har herr Persson i Heden frågat justitieministern om han är beredd att vidta åtgärder för att motverka att försöksutskrivna kriminalpatienter begår brott. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Jag skall besvara båda frågorna i ett sammanhang.

Vid utarbetandet av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall ägnades stor uppmärksamhet åt bestämmelserna om försöksutskrivning. Enligt lagen får patient utskrivas på försök endast om det inte medför fara för annans personliga säkerhet eller patientens eget liv. Vid försöksutskrivning av bl. a. patienter, som överlämnats till vård av domstol, skall beslut om utskrivningen fattas av en särskild nämnd, utskrivningsnämnden. Nämnden består av en jurist som ordförande, en läkare och en person som har erfarenhet i allmänna värv.

Försöksutskrivna patient kan åläggas särskilda föreskrifter. Patienten kan också ställas under tillsyn av lämplig person.

Varje försöksutskrivning föregås av en noggrann prövning som syftar till att garantera både patientens och omgivningens säkerhet så långt detta är möjligt. Utskrivningsnämnden har en mycket svår uppgift när den skall väga kravet på skydd för allmänheten mot den enskilda patientens behov att få åtnjuta samma frihet som andra, när han kanske under en lång tid varit helt fri från sjukdomssymtom.

De regler som jag nu redogjort för och som ingående prövats vid riksdagens behandling av den ifrågavarande lagen tillgodoser så långt möjligt kravet på att de sjukas vistelse i frihet inte medför fara för andra människor eller för dem själva.

Svar på frågor ang. åtgärder för återanpassning av försöksutskrivna kriminalpatienter, m. m.

Vidare anförde:

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag är angelägen att säga att jag med min enkla fråga inte vill på något sätt kritisera myndigheter som har ansvaret vid försöksutskrivning av kriminalvårdspatienter. Frågan har aktualiserats för att få en bild av de åtgärder som vidtagits vid dylika försöksutskrivningar och av vad som görs för att säkerställa den enskilde medborgarens rättssäkerhet.

Gång efter annan har synnerligen allvarliga våldsbrott som mord — ofta i samband med sexualförbrytelser — liksom också andra allvarliga våldshandlingar ägt rum, vilket givetvis skapar stor oro hos allmänheten. Frågan ställs därför osökt om kontrollen i detta sammanhang är fullständig.

Jag är medveten om att utskrivningsnämnden som har hand om dessa frågor har en mycket svår och grannliga uppgift i detta avseende. Statsrådet säger att patienter som efter lång tid varit fria från sjukdomssymtom skall få försöksutskrivnas. Nu har det nog i vissa sammanhang hänt att dessa försöksutskrivningar skett efter en ganska kort sådan symtomfri period. Allvarliga händelser har också ägt rum vid sådana tillfällen.

Självfallet måste de olyckliga människor som kriminalvårdspatienterna är få sin chans. Jag är absolut övertygad om att det inte finns någon med avvikande uppfattning om detta. Men det är också ett oåterkalleligt krav att man ser till att kontroll och bevakning är så ordnade att den enskildes säkerhet till liv och lem är tryggad. I ett rättssamhälle måste det vara så.

Om nu bestämmelserna och föreskrifterna i samband med lagen om psykiatrisk vård och försöksutskrivning inte är fullständiga eller inte efterföljs i sin helhet torde det enligt min uppfattning vara regeringens skyldighet att se till

att rättelse sker. Jag har aktualiserat denna fråga för att möjliggöra ett närmare studium av denna problematik, vilket skulle kunna resultera i att händelser av våldskaraktär inte behöver utspelas, vilket tyvärr har skett.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Även jag tackar statsrådet för svaret. För min del har jag ställt frågan därför att jag vill ha besked på ytterligare några punkter med anledning av en expertundersökning om försöksutskrivning av sexualförbrytare som socialstyrelsen verkställde år 1967.

Varje år straffriförklaras 70—80 personer för sexualbrott. Omkring 300 individer finns ständigt på psykiatriska sjukhus för vård, och ca 100 av dessa är ständigt försöksutskrivna. De flesta har begått mycket allvarliga brott.

Expertgruppen redovisar omständigheterna kring 99 försöksutskrivna patienter, vilka under år 1967 varit försöksutskrivna under övervakning. 19 av dessa fick återintagas inom sex månader på grund av återfall eller psykisk försämring. Av de 99 hade 10 genomgått kastreringsoperation, vilket blev tillåtet här i landet år 1944. Under de 10 första åren genomgick 245 sexualförbrytare sådan operation, och olägenheterna sägs ha varit anmärkningsvärt små: 120 av de opererade var helt nöjda och bara 14 missnöjda. Medelåldern var 37 år.

Nästa 10-årsperiod kastrerades 107 personer. För en av dessa blev tillståndet oförändrat, medan en annan patient blev psykiskt sämre och 10 ångrade att de gått med på operationen. Ett observerandum är att läkarna blir mer och mer återhållsamma med sådana här ingrepp.

Av de 99 försöksutskrivna hade 10 egen bostad men inte något ordnat arbete, vilket förefaller vara en ganska farlig kombination för detta klientel. Men det viktigaste som expertgruppen

Svar på frågor ang. åtgärder för återanpassning av försöksutskrivna kriminalpatienter, m. m.

påpekar är att 40 av hela gruppens samtliga övervakare saknade både utbildning och vana vid det klientel de skulle övervaka. Därför föreslog utredarna 1968 i fyra konkreta punkter åtgärder för att effektivisera denna övervakning. Man ansåg nämligen att många personer tillhörande detta klientel är utomordentligt farliga, särskilt i de yngre åldersgrupperna.

Man föreslog för det första registrering av antalet övervakare och antalet uppdrag som dessa övervakare har och för det andra utbildning och repetition av tidigare utbildning, i synnerhet i samband med ny lagstiftning. För det tredje påpekades att kriminalvården har övervakningsnämnder och ca 40 skyddskonsulentdistrikt och att övervakarna för försöksutskrivna borde anslutas till kriminalvårdens organisation och få sin utbildning där. För det fjärde framhölls att kontakten mellan övervakarna och den personal på sjukhusen som har ansvar för försöksutskrivningen borde vara bättre.

Jag frågar därför om herr socialministern har vidtagit några av de åtgärder som socialstyrelsen föreslog 1968.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill med anledning av herrar Perssons i Heden och Ringabys frågor understryka att det finns i lagen uttryckliga bestämmelser beträffande försöksutskrivning och permission. Försöksutskrivna patient kan åläggas särskilda föreskrifter, och patient kan också ställas under tillsyn av, som jag har sagt, lämplig person.

Jag har sagt i mitt svar, herr talman, att utskrivningsnämnderna har en svår uppgift vid avvägningen mellan kravet på trygghet för allmänheten och kravet på frihet för patienten. Varje psykiater måste ständigt hålla den sociala skyddsaspekten aktuell i sin bedömning. Det oväntade kan naturligtvis inträffa. Det

vet vi, men vi måste också ha bestämmelser som möjliggör en försöksutskrivning eller permission. Från vårdsynpunkt kan detta många gånger ha en utomordentlig betydelse för att patienten skall kunna återvinna sin psykiska hälsa.

Det rör sig om svåra frågor. Det är avvägningsfrågor. Jag vill starkt understryka detta, men jag vågar säga till de ärade frågeställarna att utskrivningsnämnderna vid sina bedömningar så långt som möjligt försöker ta alla hänsyn i de riktningar som jag här har pekat på.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag vill understryka vad jag sade i mitt första inlägg, nämligen att dessa olyckliga människor måste få sin chans. En av möjligheterna härtill är ju att försöksutskrivna dem. Men samtidigt måste man också se till att dessa försöksutskrivna bevakas på ett sådant sätt att inte sådana händelser fortsätter att inträffa som har ägt rum under den senaste tiden. Detta måste garanteras 100-procentigt.

Att döma av vad som har hänt lär dock inte bestämmelserna i sin helhet följas, eller också är bestämmelserna för vaga. Jag vill understryka vad jag också sade i mitt första inlägg, nämligen att regeringen i detta fall är skyldig att se till att bestämmelserna blir skärpta och efterföljs så att de möjliggör den rättssäkerhet som allmänheten onekligen har rätt att kräva i detta sammanhang.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Visst är det svåra frågor, statsrådet Aspling! Och jag tror inte att läkaren kommer ifrån kritik, hur han än betar sig. Håller läkaren kvar patienten för länge får han kritik, och släpper han patienten för tidigt får han kritik för det.

Men, herr statsråd, vi har en sakkun-

Svar på fråga ang. beredskapen mot oljeskador

nig instans här i landet, socialstyrelsen, som gjort en utredning om sedlighetsförbrytare. Denna utredning presenterade fyra konkreta förslag till åtgärder för att förbättra situationen och var färdig redan 1968. Om socialministern ännu inte vidtagit några sådana åtgärder som föreslås i denna utredning, rekommenderar jag socialministern att ta del av dess innehåll och efterkomma den begäran som socialstyrelsen gjort.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Riksdagen hade för endast ett antal år sedan, 1966, tillfälle att ingående pröva den nya lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Den lagen innehåller en rad specialbestämmelser, vilka — som det sagts — skall trygga säkerheten för både allmänheten och den enskilde patienten. Socialstyrelsen har som myndighet självfallet att tillse både att lagen följs och att lagens intentioner blir tillämpade ute på fältet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på fråga ang. beredskapen mot oljeskador**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Lindahl har — i anslutning till tankbåtsolyckan vid Vaxholm — frågat kommunikationsministern hur långt arbetet med en förbättrad beredskap mot oljeskador fortskridit.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande. Med hänsyn till den händelse som föranlett frågan inskränker jag mig till att behandla beredskapen mot oljeskador till sjöss.

Länsstyrelserna i alla kustlän har upprättat beredskapsplaner för skydd mot oljeskador.

Jag erinrar vidare om att tullverket, som tidigare i stor utsträckning har deltagit i oljebekämpningen till sjöss och i kustvattnen, i början av detta år även formellt har ålagts att handha dessa uppgifter samt att Kungl. Maj:t har föreskrivit en vidsträckt rapporteringskyldighet beträffande löskommen olja till sjöss.

I årets statsverksproposition har jag framhållit det angelägna i att så snart som möjligt förstärka den sålunda i praktiken fungerande skadeavhjälpande organisationen i avvaktan på att räddningstjänstutredningen fullgör sitt uppdrag och slutlig ställning tas till dess förslag. Riksdagen har också beviljat ett anslag för nästa budgetår om 2,5 miljoner kronor till beredskap för oljebekämpning till sjöss enligt riktlinjer som angetts i propositionen. Räddningstjänstutredningen beräknas slutföra sitt arbete under året.

Jag vill vidare nämna att överläggningar på tjänstemannanivå pågår mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om att utvidga möjligheterna till bistånd enligt den s. k. Köpenhamnsöverenskommelsen mellan dessa länder om kontroll av hur bestämmelserna för att hindra havsvattnens förorening genom olja efterlevs.

Vidare anförde:

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Först vill jag tacka statsrådet för svaret på min fråga. Det är inte första gången som statsrådet i riksdagen fått besvara frågor om beredskapen mot oljeskador. Det gavs, om jag minns rätt, tre sådana tillfällen under vårriksdagen 1969. Sista ordet är förvisso inte sagt med dagens överläggning; jag skulle tro att fortsättning följer.

Två tankbåtar kolliderade nyligen i

Svar på fråga ang. beredskapen mot oljeskador

Stockholms skärgård inte långt från Vaxholm. Ett holländskt oljefartyg rändade rakt in i den svenska tankern Otello, och ca 70 000 liter tjockolja läckte ut under Trälhavets is. Detta inträffade i ett farvatten, i vars närmaste omgivning finns massor med sommarhus och badplatser, och vi får rätt ofta nya påminnelser om de risker vi löper.

Statsrådet har tidigare i riksdagen hänvisat till pågående utredningar. Mot den bakgrunden hälsar jag med tillfredsställelse dagens besked att räddningstjänstutredningen, som utreder bl. a. formerna för beredskapen mot oljeskador, kommer att slutföra sitt arbete i år. Den utredningen är verkligen efterlängtd.

Statsrådet framhöll vidare i sitt svar att överläggningar på tjänstemannanivå pågår mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om att utvidga möjligheterna till bistånd enligt den s. k. Köpenhamnsöverenskommelsen mellan dessa länder om kontroll av hur bestämmelserna för att hindra havsvattens förorening genom olja efterlevs. I anslutning till denna upplysning vill jag ställa ett par frågor: Befinner sig detta arbete i ett inledande skede? Kan det förväntas ta lång tid, och när kan överhuvud taget det här arbetet slutföras och resultaten redovisas?

Det sägs på sina håll att oljeberedskapen fungerat bra i det aktuella Vaxholmsfallet men att informationerna till allmänheten varit bristfälliga. I varje fall har ortsborna känt sig oroliga. I beredskapen ligger inte bara åtgärdssidan, utan det är lika viktigt att tala om vad som har gjorts och varför man gjort det. Jag skulle tro att också myndigheterna hamnat i ett besvärligt läge. Olika myndigheter har i avvaktan på utredningens resultat fått i uppdrag att utarbeta planer för de åtgärder som bör vidtagas i samband med katastrofen.

Att viss splittring råder framgår av det faktum att inte ens en riksdagsman kan vara säker på att han vänder

sig till rätt forum. Jag ställde min fråga till kommunikationsministern, vilket alltså var fel, men om jag skulle ta upp den näraliggande lotsfrågan, som också aktualiseras i sådana här sammanhang, skulle säkert civilministern anse att jag vänt mig till fel forum, alldenstund det är en fråga som ligger under kommunikationsdepartementet. Det är därför nödvändigt att utredningen tar upp också samordningsfrågorna olika myndigheter emellan jämte informationsbehovet ut mot allmänheten på detta viktiga område. För dagen skall jag nöja mig med påpekandet att det är angeläget att dessa frågor ges högsta prioritet från statsmakternas sida.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det är riktigt att i den mån dessa frågor berör lotsorganisationen är det kommunikationsministerns sak att lämna ett svar. I den beredskapsplanläggning som vi har för att klara uppgifterna har vi på myndighetsnivån en god samordning: länsstyrelserna svarar för beredskapen och bekämpningen av oljan om den kommer i land, och tullbevakningen klarar uppgifterna ute till sjöss. I detta arbete har vi en samordning mellan alla myndigheter, som över huvud taget kan ge bidrag för att åstadkomma effektiv rapportering och effektiv bekämpning. Det gäller både i fråga om materiella och personella insatser från såväl kommunernas som de statliga organens sida.

Vad beträffar överläggningarna på det nordiska planet kan jag säga att det egentligen inte återstår någonting att diskutera i sak. Man är överens om hur man skall förbättra samarbetet, och man håller på med att utarbeta traktattexten. Därför hoppas vi från svensk sida att vi på den punkten redan till sommaren skall ha överenskommelserna klara.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. visst samråd rörande sexualupplysning m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **MOBERG**, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm har frågat chefen för utbildningsdepartementet, om han är villig att redogöra för formerna för det samråd, som enligt frågesvar i andra kammaren den 23 november 1965 förekommer mellan 1964 års sakkunniga för utredning rörande samlevnads- och sexualfrågor i upplysnings- och undervisningsarbetet och den 1965 tillsatta abortkommittén samt om de slutliga förslagen från dessa utredningar kommer att redovisas samtidigt. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Enligt vad jag erfarit sker ett kontinuerligt samråd mellan sekretariaten i de båda kommittéerna. Samarbeta har också ägt rum beträffande undersökningen »Om sexuallivet i Sverige» (SOU 1969: 2). Utredningarnas förslag torde däremot ej komma att redovisas samtidigt.

Vidare anförde:

Herr **WIKLUND** i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på mina frågor.

Dessa har självfallet föranletts av den aktualitet som abortfrågan fått genom vad som skrivits på senare tid i pressen om abortkommitténs arbete och av exempelvis sådana uppgifter som att under tiden 1965—1969 antalet legala aborter genom uppmjukning av praxis ökat från 6 600 till 14 300 och under 1970-talet väntas öka till 17 000. Att tillämpningen av lagstiftningen skulle ha blivit generösare är väl tills vidare oklart. Själv har jag för ögonblicket och i detta sammanhang ingen mening om den saken.

Jag anser emellertid att det hade va-

rit önskvärt med en direkt samordning av de båda här berörda kommittéernas arbete. Jag sade på sin tid i anslutning till en fråga som jag riktade till dåvarande statsrådet Edenman, att det borde ha skrivits in i direktiven för respektive utredningar att ett samråd skall ske. När man talar med ledamöter av de båda kommittéerna finner man att de är alldeles främmande för att något samråd över huvud taget existerar.

Nu säger statsrådet att det dock sker ett samråd — på sekretariatsplanet — och det är ju bra. Men jag tycker att detta samråd kunde ha skett även t. ex. genom att kommittéerna hade hållit en del gemensamma sammanträden. Abortfrågan och sexualupplysningsfrågan griper ju in i varandra.

Det hade också varit bra om man på detta sätt kunnat uppnå att de båda kommittéernas utredningsmaterial — jag förutsätter det skall publiceras i form av betänkanden — kunnat presenteras på en och samma gång. Med all sannolikhet kommer det att bli en omfattande allmän diskussion om dessa frågor, och om materialet läggs fram vid ett och samma tillfälle vinner man en *allsidig* sakinformation till allmänheten. Detta vore till stor fördel för den offentliga debatten.

Även om abortkommittén hör hemma under justitiedepartementet kanske statsrådet Moberg ändå kunde ge oss en viss föreställning om tidpunkten för slutförandet av abortkommitténs respektive sexualupplysningskommitténs arbete. I varje fall borde detta vara möjligt beträffande den senare kommittén, som ju lyder under utbildningsdepartementet. Abortfrågan berör i hög grad skol- och universitetsvärlden, där utbildningsdepartementet har överinseende funktioner och därför bör vara intresserat för frågans handläggning. Kommer t. ex. något betänkande från kommittéerna att avgas före valet?

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Jag är något överraskad över upplysningen att det skulle

Svar på fråga ang. eventuella åtgärder med anledning av massaker på småfåglar i Italien

finnas ledamöter av abortkommittén som inte känner till det samarbete som äger rum mellan de två kommittéerna. Det förekommer nämligen regelbundet överläggningar mellan kommittéernas huvudsekreterare, och sekreteraren i abortkommittén har deltagit i ett helgdagssammanträde med vår kommitté. — Men à la bonne heure — det förekommer ett faktiskt samarbete, och det är det väsentliga.

Som svar på herr Wiklunds direkta andra fråga till mig kan jag upplysa om att USSU — den kommitté för vilken vårt departement har ansvaret — beräknar att avlämna sitt betänkande i början av nästa år, och enligt uppgifter som jag har fått kommer abortkommittén att avge sitt betänkande i år. Jag föreställer mig att det blir möjligt för justitiedepartementet att underställa vår kommittés betänkande abortkommittén för remissyttrande.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag förstår att statsrådet inte mera preciserat kunnat svara på frågan om när abortkommitténs betänkande kommer att avges, eftersom denna kommitté inte hör till utbildningsdepartementet.

Vad sedan gäller samarbetet mellan de båda kommittéerna, har jag talat med åtminstone två ledamöter av abortkommittén — var för sig — och de är totalt främmande för att något samråd förekommer mellan kommittéerna. Det finns väl ingen anledning att tvista om detta, men så är det faktiskt. De är tydligen inte informerade om pågående samråd.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. eventuella åtgärder med anledning av massaker på småfåglar i Italien

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat mig om det finns någon meningsfull åtgärd som kan vidtas från regeringens sida i anledning av alarmerande underrättelser om förnyad massaker på småfåglar i Italien och om jag i sådant fall vill ta till vara denna möjlighet.

Frågan om åtgärder till skydd för småfåglar har varit uppe till diskussion i många sammanhang under de senaste åren. Flera internationella organisationer är engagerade i arbetet på att skydda fågelfaunan i olika länder. De svenska naturvårdsorganisationerna deltar aktivt i detta arbete. Sverige har också anslutit sig till 1950 års Pariskonvention om skydd för småfåglar. Italien har däremot inte anslutit sig till denna konvention.

Skyddet av småfåglar har också behandlats i Nordiska rådet för ett år sedan i anledning av ett förslag om att de nordiska ländernas regeringar gemensamt skulle vidta åtgärder för att skydda nordiska flyttfåglar utanför Norden. Förslaget föranledde emellertid inte någon åtgärd från rådets sida.

Enligt vad jag erfarit vidtogs för något år sedan vissa åtgärder i Italien för att skydda småfåglarna. Bl. a. infördes förbud mot massfångst med nät. Efter påtryckningar från jägarhåll har dock förbudet numera upphävts. En livlig debatt förs nu i Italien om fågel-skyddsfrågorna, i vilken de italienska naturskyddsorganisationerna är engagerade. Även de internationella naturskyddsorganisationerna har engagerat sig i frågan. Någon åtgärd från svenska regeringens sida i denna fråga är inte aktuell. Italien har som jag förut nämnt inte anslutit sig till Pariskonventionen om skydd för småfåglar.

Svar på fråga ang. information om faran av rotvältor i stormfälld skog

Vidare anförde:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Samtidigt som jag tackar jordbruksministern för svaret vill jag säga att jag är fullt medveten om riskerna med att framställa en fråga om småfåglar. För den som inte är fågelkunnig utan bara fåkunnig har en sådan fråga kanske ett löjets skimmer över sig. Men små fåglar har faktiskt stor betydelse för vår välfärd; jag är säker på att jordbruksministern därvidlag delar min uppfattning.

Här rör det sig inte bara om allmän kulturell anständighet, utan det är faktiskt en ekonomisk fråga av stor räckvidd för oss här i Sverige. Det skulle nämligen betyda ett stort avbräck för både jordbruk och skogsbruk — för skogsbruket kanske t. o. m. en katastrof — om våra insektsätande fåglar helt plötsligt uteblev. Erfarenheter från bl. a. Tyskland visar detta. Visserligen kan man bekämpa skadeinsekterna med giftbesprutning, men alla är eniga om att det är en dålig metod. Den biologiskt riktiga metoden är att låta bl. a. småfågellarna bekämpa skadeinsekterna. Det är en giftfri och bra metod.

Som framgår av svaret har man i Italien tidigare haft ett förbud mot jakt på småfåglar, men det har nu upphävts, givetvis efter påtryckningar från jägarhåll. De fångstmetoder som används, t. ex. nät och limspö, innebär naturligtvis också ett stort djurplågeri. Sydsvenska Dagbladet har kallat jakten på småfågel för en internationell skandal naturvårdsåret 1970, och det är en fullt adekvat benämning. Eftersom detta är en internationell fråga och en internationell skandal borde den också angripas av en internationell organisation. I det fylliga svar jag fått sägs åtskilligt om vad som åtgjorts, t. ex. att Nordiska rådet hedervärt nog varit inne på tanken att vidta åtgärder. Men skulle man inte kunna tänka sig att Europarådet eller FN intresserade sig för denna fråga?

2 — *Andra kammarens protokoll 1970. Nr 14*

Jag hoppas att jordbruksministern skall kunna finna en infallsvinkel på det problemet. Det skulle i hög grad hedra vårt land om vi kunde göra en effektiv insats på detta område. Den italienska regeringen måste på ett eller annat sätt bringas att komma på andra och bättre tankar i detta fall. Jag vädjar sålunda till jordbruksministern att han försöker finna någon metod som kan vara effektiv.

I detta anförande instämde herr *Johansson* i Växjö (cp).

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Som framgick av mitt svar tar jag allvarligt på denna fråga. Herr Sjöholm hade emellertid frågat mig om jag kunde finna någon meningsfull åtgärd att vidta, och det kan jag inte av det skälet att Italien inte har anslutit sig till Pariskonventionen. Den omständigheten att vi i Europarådet kan kritisera den italienska regeringen för den massaker på småfåglar som förekommer där är inte någon meningsfull åtgärd; vi måste försöka förmå Italien att ansluta sig till den konvention som är det enda internationella instrument vi har för att påverka andra regeringar. Den svenska regeringen kan säkerligen inte påverka den italienska regeringen — denna tar nog större hänsyn till opinionen i Italien, och den har som framgår av mitt svar också böjt sig för denna opinion.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. information om faran av rotvältor i stormfälld skog

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Svar på fråga ang. information om faran av rotvältor i stormfälld skog

Herr talman! Herr Jonasson har frågat vilka åtgärder jag avser vidta för att informera om faran med tillbakavältande rotvältor i samband med att tjälen går ur jorden.

Som svar på herr Jonassons fråga får jag meddela att en rad myndigheter, företag och organisationer bedriver en intensiv information om dessa risker. Domänverket har genom affischering på arbetsplatser, annonser i dagspressen och inslag i radio och TV bedrivit en omfattande informationsverksamhet sedan början av februari. Skogsstyrelsen publicerade före påsk en varningsaffisch som sprids av bl. a. skogsvårdsstyrelserna i samband med dessas upplysningskampanj om förevarande fara. Skogsstyrelsen publicerar vidare i dagarna i samråd med skolöverstyrelsen en upplysningsfolder i ämnet för distribution till skolorna. Härutöver har bl. a. Skogsarbetareförbundets lokalavdelningar på vissa håll medverkat med information till skolor, och skogsyrkesinspektionen har för avsikt att via kommunförbundet fästa kommunernas uppmärksamhet på den speciella fara för främst lekande barn som kan föreligga i skogsområden i närheten av skolor, lekplatser o. d. Ytterligare åtgärder bedömer jag för närvarande ej som behövliga.

Vidare anförde

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret.

Många skogar drabbades hösten 1969 av stora stormskador. Tillvaratagandet av de skadade träden är förenat med mycket stora risker för de människor som arbetar därmed — innan kylan kom och rotvältorna frös fast fick många människor släppa livet till. När rotvältorna sedan frös fast blev riskerna betydligt mindre. På många håll har stammarna nu sågats loss från rotvältorna, men dessa står kvar så länge de

är fastfrusna. När våren kommer och marken tinar upp uppstår de verkliga farorna. Vältorna ramlar då av sig själva eller vid minsta beröring. Eftersom de i många fall väger betydligt över 1 ton är riskerna stora för att människor och djur som strövar omkring i skogarna blir begravnade levande i dessa dödsfallor. Riskerna är naturligtvis störst för lekande barn. Upplysningen om dessa risker måste bli intensiv så att människorna varnas.

Sedan jag ställde min fråga har, som också framgår av svaret, en intensiv informationsverksamhet börjat bedrivas. Jag är emellertid rädd för att den ändå inte är till fyllest — den måste undan för undan intensifieras.

Jag vill emellertid begagna tillfället att något utvidga min fråga. Det torde vara nödvändigt att försöka få i gång arbetena på att om möjligt lägga tillbaka de rotvältor, som uppkommit, för att eliminera härmed förenade risker. Detta gäller särskilt i närheten av bebyggelse. Kan och vill regeringen medverka till att antingen genom beredskapsarbeten eller genom speciella maskinstationer skapa möjligheter för en sådan insats? Detta kommer naturligtvis att kosta en del, men det är ändå inte så stora pengar med tanke på att det gäller att rädda liv. Därför är detta en mycket angelägen uppgift. Skulle det inte, herr jordbruksminister, exempelvis genom skogsvårdsstyrelsernas försorg vara möjligt att sätta i gång arbeten för att eliminera de risker jag tagit upp?

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på fråga ang. behörighetsbevis för förare av större fritidsbåtar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Rosqvist har

Svar på fråga ang. behörighetsbevis för förare av större fritidsbåtar

frågat mig om jag överväger att införa bestämmelser om obligatoriskt behörighetsbevis för förare av större fritidsbåtar.

Inom kommunikationsdepartementet behandlas för närvarande ett förslag av sjöfartsverket om kompetenskrav för förare av större fritidsbåtar. Jag räknar med att snart kunna ta ställning i frågan.

Vidare anförde

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

För närvarande föreligger inga krav på behörighet för den som vill trafikera våra farvatten längs kuster, i skärgårdar och i hamninlopp med s. k. fritidsbåt av obegränsad storlek och med obegränsad motorstyrka. Utan att ha visat sig inneha någon som helst kännedom om sjötrafikregler, utan ens elementära kunskaper i navigation och utan sådan kännedom som i övrigt främjar sjösäkerheten kan en person för närvarande med en gammal skuta, som kanske för några år sedan gick i fraktfart och då lastade 200—300 ton, ge sig i väg från t. ex. kajen vid Norr Mälarstrand ut i farleden mot Sandhamn eller Dalarö. Det finns åtskilliga sådana f. d. fraktfartyg som i dag nyttjas som fritidsbåtar. Det säljs och köps också äldre trälare som omändras till nöjesbåtar.

Genom kontakter med personer verksamma inom sjöfarten och genom egna erfarenheter från sjösäkerhetstjänst har det för mig blivit helt klart att åtgärder bör vidtagas för att man skall komma till rätta med de olägenheter och risker som de förhållanden jag nämnt medför. Det finns naturligtvis ägare och förare av båtar av nämnt slag som även om de ej besitter någon formell kompetens visar gott sjömanskap. Men det finns också exempel på att förare av farkoster av denna typ genom sitt uppträdande i

våra farleder utgör ett direkt hot mot sjösäkerheten och kan orsaka kollisioner och grundstötningar, i det senare fallet inte bara för sig själva utan även för andra, vilka kan bli tvingade ut ur farleden för att undvika kollisioner. Vad grundstötningar och kollisioner kan förorsaka blir vi alltemellanåt påmind om.

Av det svar jag i dag fått framgår att denna fråga för närvarande prövas inom kommunikationsdepartementet. Enligt var jag erfarit anser sjöfartsstyrelsen att godkänt behörighetsprov motsvarande skepparexamen bör krävas av förare av fritidsbåtar på över 20 bruttoregister-ton. De farkoster jag nämnt faller inom denna ram.

De teoretiska kunskaper som krävs för skepparexamen bör i varje fall av den som är en smula intresserad kunna inhämtas på ca 50 studietimmar. Dessa studier kan arrangeras av de frivilliga bildningsorganisationerna, vilket redan i dag förekommer. Dessa kunskaper bör vara tillräckliga.

Jag vill för min del gå något längre när det gäller gränserna för den aktuella behörigheten än sjösäkerhetsrådet och sjöfartsstyrelsen vill göra. Det säljs nu stora fritidsbåtar, som har mycket kraftiga motorer och gör hög fart. I storlek ligger de båtarna väl under gränsen 20 bruttoton, men de kan vara stora och tunga nog att med sin höga fart utgöra allvarliga hot mot sjösäkerheten, om de används av personer som ej förfogar över de kunskaper de borde ha. Jag såg gärna att en maximigräns infördes för fritidsbåtars maskinstyrka över vilken nyttjande utan prövad behörighet inte skulle tillåtas. Samma sak skulle också kunna gälla maximisegelarea för segelbåtar.

Att färdas på sjön ger en speciell atmosfär och tjusning. Jag har också den uppfattningen att man trots vad jag här sagt färdas säkrare till sjöss än till lands, men ingenting är så bra att det ej kan göras bättre. Därför anser jag det vara av stor vikt att för främjande av

Svar på fråga ang. persontrafiken på järnvägslinjen Kilafors—Söderhamn

sjösäkerheten bestämmelser införs av den art jag här nämnt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på fråga ang. persontrafiken på järnvägslinjen Kilafors—Söderhamn

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Jonäng har frågat mig om jag vill garantera att persontrafiken på järnvägslinjen Kilafors—Söderhamn bibehålls och samtidigt redogöra för om den undersökning som gjorts av statens järnvägar kan anses vara till fyllest som underlag för en bedömning av ifrågavarande persontrafik.

Sedan SJ:s framställning med förslag till nedläggning av persontrafiken Kilafors—Söderhamn numera remissbehandlats, bereds ärendet på sedvanligt sätt inom departementet. Detta innebär bl. a. att uppgifterna i framställningen aktualiseras och kompletteras i väsentliga delar. Beredningen av ärendet har ännu inte framskridit så långt, att jag kan säga vad den kommer att leda till för ställningstagande.

Vidare anförde:

Fru JONÄNG (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret. Jag vill först ta upp frågan om den av SJ gjorda undersökningen. Statsrådet säger i sitt svar att den skall kompletteras i väsentliga delar, och detta finner jag icke tillräckligt. Kompletteringar räcker inte i det här fallet, ty denna utredning är helt otillfredsställande.

Jag lyssnade i fjol här i kammaren på en kommunikationsdebatt, i vilken någon sade bl. a. att SJ:s handlande i nedläggningsfrågor var tendentiöst. Jag

reagerade mot det och trodde faktiskt, med tanke på det fina utredningsväsen som vi har i vårt land, att också SJ:s utredningar var objektiva. Men den som läser den här ifrågavarande utredningen blir tveksam. Jag har fått ett intryck av att SJ gör upp en målsättning och sedan gör en utredning som passar in. Jag vet att det är en allvarlig beskyllning, men den som läser utredningen finner fog för påståendet.

Man räknar t. ex. med en folkmängd på 9 500 personer som underlag, och det är helt felaktigt. Man räknar nämligen inte med ändpunkterna Kilafors och Söderhamn, som sammanlagt har ca 14 000 invånare. Man räknar heller inte befolkningen i Bollnäs kommunblock och Voxnadalen, som måste använda linjen Kilafors—Söderhamn för att komma ut till ostkustbanan och vidare norrut och söderut.

Man visar i en tabell persontrafikens utveckling under den senaste tioårsperioden. Tabellen bygger på biljettförsäljningen, och den är i och för sig intressant, men man räknar inte med den biljettförsäljning som sker i Kilafors och Söderhamn och inte heller med biljettförsäljningen på tågen — flera av hållplatserna efter linjen är obemannade, och många resande köper alltså sina biljetter på tågen. Det finns över huvud taget ingen särredovisning av linjens ekonomi, men man säger att under efterkrigstiden har persontrafikens ekonomi fortlöpande försämrats.

Man säger vidare att för överflyttning av persontrafiken från tåg till vägbussar erfordras ingen omedelbar upprustning av det berörda vägnätet. Läsaren kan verkligen fråga sig om det är rätt vägsträcka som SJ har undersökt. Jag tänkte att jag skulle kontrollköra den, men jag har inte hunnit. Jag litar dock på Hanebo kommuns utlåtande, där det framhålls att vägnätet är i ett »mycket uselt skick och att en vägförbättring är omedelbart påkallad». Kommunens syn skiljer sig alltså märkbart från SJ:s uppfattning.

Svar på fråga ang. persontrafiken på järnvägslinjen Kilafors—Söderhamn

Jag anser liksom samarbetsnämnden i Bollnäs kommunblock att en ny undersökning bör göras, en undersökning som mera ansluter sig till de verkliga förhållandena och som sker i nära samråd med berörda kommuner.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Fru Jonäng upprepar nu i mångt och mycket de gentemot SJ:s framställning kritiska synpunkter som hon framförde när min företrädare, statsrådet Lundkvist, svarade på hennes fråga i samma ärende i april i fjol.

Jag har ingen anledning, herr talman, att trötta kammarens ledamöter med en diskussion om exempelvis vad som skall räknas till den här linjens trafikområde, utan jag vill bara försäkra fru Jonäng att vi — med SJ:s framställning som bas och med den mängd informationer som vi därutöver skaffar — kommer att behandla detta ärende enligt den ordning som vunnit riksdagens gillande och som innebär en mycket grundlig beredning av hela detta frågekomplex.

Fru JONÄNG (cp):

Herr talman! Statsrådet säger att jag upprepar den kritik som jag framförde för ett år sedan. Det är riktigt, och jag kommer att upprepa denna kritik med förhoppningen att den någon gång skall vinna gehör, eftersom jag menar att om man skall lägga ned någon trafiklinje skall detta ske på riktiga premisser. Man skall göra undersökningar som ansluter sig till de verkliga förhållandena och inte minst utföra dem i nära samråd med kommunerna. Man får räkna med att kommunerna i sådana här frågor har mycket stora insikter och naturligtvis också önskemål.

I de remissvar som inkommit har också framhållits önskemål om att sådana här frågor på ett bättre sätt blir

föremål för diskussioner mellan kommunerna och SJ.

Jag vill ytterligare framhålla att den aktuella linjen hör till affärsbanenätet och utgör en förbindelsebana som är nödvändig såväl för dem som bor i inlandet som för dem som bor vid kusten. Man har också nu en vagnslasttrafik som ger en tillfredsställande kostnadstäckning. Årsantalet resor enligt gjorda specialundersökningar är ungefär 35 000, vilket betyder att en nedläggning berör ett mycket stort antal resenärer.

För övrigt har också ÖB i sitt remissvar sagt att det är av stor betydelse att järnvägslinjen kan utnyttjas för persontrafik vid mobilisering, och han avser att hemställa hos SJ att åtgärder vidtas för att säkerställa detta.

De reselägenheter som för närvarande finns på denna linje är helt otillfredsställande. Det är klart att om man medvetet uttunnar resemöjligheterna, leder detta till ett minskat intresse för att använda järnvägen.

Man måste också ha med i bilden den utveckling som skett sedan undersökningen gjordes. Hanebo kommun har exempelvis byggt upp sin stora fritidsanläggning, vilket innebär ett ökat behov av resemöjligheter.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Det ligger egentligen inte inom ramen för enkla frågor att på det här sättet försöka att i detalj resonera om ett enskilt nedlägningsärende vid statens järnvägar. Men, herr talman, när nu fru Jonäng ändå gör det vill jag gärna använda halvannan minut för att belysa hur den här frågan — liksom alla andra frågor av liknande karaktär — handläggs, för den händelse någon i denna kammare efter alla de år som har gått fortfarande inte vet hur ett ärende av det här slaget behandlas.

SJ:s framställning i det aktuella ärendet avgavs i januari i fjol efter samråd med statens vägverk, arbetsmarknads-

Svar på interpellation ang. patients medinflytande inom sjukvården, m. m.

styrelsen och Näringslivets trafikdelegation. Framställningen har remissbehandlats, och de svar som har inkommit från länsstyrelse, kommuner, trafikföretag, försvarsmyndigheter m. fl. ger ett värdefullt underlag för bedömningen. Departementet har begärt ytterligare uppgifter i avsikt att aktualisera och komplettera framställningen. i första hand när det gäller restider, antal reseförbindelser i olika relationer, biljettpriiser, väntlokaler, godsinslämningsställen och andra serviceanordningar. Dessutom görs på departementets begäran exempelvis en noggrann kartläggning av alla resenärer med månadsbiljett. I den fortsatta beredningen av ärendet kommer även de sociala och näringspolitiska frågorna in i bilden.

Ärendet behandlas, som jag sade i min förra replik, enligt den ordning som har vunnit riksdagens gillande. Detta innebär t. ex. att de tjänstemän inom mitt departement som bereder dessa ärenden vid resor i det aktuella trafikområdet söker bilda sig en uppfattning om bl. a. vägsituationen och om hur en nedläggning kan komma att påverka den totala trafikbilden i området. Iakttagelserna vid dessa resor kan föranleda ytterligare kontakter och utredningar. Efter en preliminär föredragning inom departementet kommer vi, om nu ärendet följer den gängse mallen, att anmoda berörd länsstyrelse att anordna ett sammanträde, vid vilket representanter för alla berörda kommuner och trafikföretag m. fl. får tillfälle att inför departementets tjänstemän lägga fram sina ytterligare synpunkter och förslag. Vid dessa sammanträden brukar vi från departementet redogöra för de nya kompletterande uppgifter som har inhämtats om i första hand ersättningstrafik och vägupprustningar. Beröende på resultatet av dessa sammanträden sker sedan ytterligare beredning. Det kan bli erforderligt att insamla mer material och anordna nya sammanträden.

Fru Jonäng! Låt mig få försäkra att vi kommer att fortsätta att behandla ärendet exakt i den ordning som jag här inför kammaren har omtalat.

Fru JONÄNG (cp):

Herr talman! Jag vill tacka för den lektion som jag fick om handläggningen av detta ärende. Jag accepterar handläggningen i huvudsak, men jag vill inte acceptera att kommunerna inte får ett större inflytande vid diskussionen av dessa frågor.

Bollnäs samarbetsnämnd har i sin skrivelse sagt, att någon förståelse från SJ:s representanter för lekmannasynpunkter och de kommunala representanternas synpunkter inte har kunnat förmärkas vid de s. k. informationsammansammanträden som har anordnats. Man är alltså inte nöjd med dessa informationsammansammanträden, till vilka man har kallats för att diskutera tämligen färdiga förslag.

Statsrådet talar om att man tar den totala trafikbilden i området med i denna undersökning, men jag kan inte se att man gör det så länge man inte ens tar med befolkningsunderlaget i de båda ändstationerna för denna järnvägslinje. Man har en stelbent indelning i trafikområden, som inte på något sätt anknyter till verkligheten. Att ta med en så begränsad biljettförsäljning som har skett, tycker jag också är anmärkningsvärt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på interpellation ang. patients medinflytande inom sjukvården, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Ryding har frågat om jag överväger dels att utreda frågor

Svar på interpellation ang. patients medinflytande inom sjukvården, m. m.

om insyn och medinflytande från patienternas sida i utformningen av vårdmiljön, dels att ta initiativ i syfte att åstadkomma att ekonomisk ersättning erhålls för skada vållad genom felbehandling inom sjukvårdsinrättningarna.

Socialstyrelsen kommer att tillsammans med sjukvårdshuvudmännen sätta i gång erforderliga utredningar och företa därav påkallade åtgärder för att öka insynen från patienternas sida i deras egna sjukvårdsfrågor liksom i sjukhusens arbetsförhållanden. Vidare kommer styrelsen att söka få till stånd ett ökat samarbete mellan olika grupper personal och mellan personalen och patienterna.

Sjukvårdshuvudmännen har vidare satt i gång en fortlöpande teoretisk och praktisk utbildning i arbets- och personalledning som ett led i utvecklingen mot en bättre vårdmiljö, innefattande en aktiv medverkan från patienternas sida. Utbildningen omfattar all personal inom sjukvården med direkt patientkontakt. Den syftar bl. a. till att påvisa sådana mänskligt sociala problem som kan uppkomma i en vårdssituation. Stor vikt tillmätts det växelspel som pågår mellan olika personalkategorier samt mellan patient och vårdpersonal och som aktivt kan inriktas mot att tillgodose den sjukes individuella behov.

Målet för pågående utbildning, som vänder sig till läkare, sjuksköterskor, vårdbiträden, teknisk personal, terapeuter m. fl., är att personalen skall stärkas i sina möjligheter att förstå patientens reaktioner och upplevelser i sjukhusmiljön, att ge patienten och hans anhöriga personligt och emotionellt stöd under sjukdomstiden och information om vad som händer med honom under behandling och sjukhusvistelse.

Av olika patientföreningar organiserad konsulentverksamhet stöds också i relativt betydande omfattning av sjukvårdshuvudmännen genom ekonomiskt bidrag till verksamheten.

För att främja patienternas medin-

flytande har det bl. a. inom den psykiatriska sjukvården också blivit mer och mer vanligt att inrätta samrådsgrupper och patientrepresentation i beslutande organ.

Man kan sålunda konstatera att såväl socialstyrelsen som sjukvårdens huvudmän är positivt inställda till hithörande frågor och att en rad åtgärder vidtagits och planerats. När erfarenheter vunnits av pågående aktiviteter torde det finnas goda förutsättningar för att överväga formerna för den fortsatta verksamheten.

Vad gäller fru Rydings fråga om ersättning för skada, som uppstått vid felbehandling av patient, vill jag erinra om att den som har intagits på en sjukvårdsinrättning och lidit skada genom fel eller försummelse kan rikta anspråk mot den som vållat skadan. Enligt flera rättsfall kan också den som är huvudman för sjukvårdsinrättningen bli ansvarig, även om vållandet kan tillskrivas endast en underordnad tjänsteman. En allmän regel om att arbetsgivare skall svara för arbetstagares vållande i tjänsten kan väntas ingå i det förslag till skadeståndslag som nu förbereds i justitiedepartementet.

Vidare anförde:

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag vill först tacka statsrådet Aspling för svaret på min interpellation, och jag vill gärna notera det positiva meddelandet i herr Asplings svar, nämligen att socialstyrelsen tillsammans med sjukvårdshuvudmännen kommer att sätta i gång erforderliga utredningar och vidta de åtgärder som påkallas av dessa utredningar för att öka insynen för patienterna i deras egna sjukvårdsfrågor.

Jag kan väl tolka detta som uttryck för en lyhördhet hos statsrådet för en allt starkare opinion för vad man brukar kalla patientdemokrati. Detta är emellertid bara en sida av saken; gra-

Svar på interpellation ang. patients medinflytande inom sjukvården, m. m.

den av lyhördhet prövas naturligtvis på allvar först när det blir tal om vilka slutsatser man är beredd att dra. Till en början kan det härvidlag bli tal om att kartlägga de förhållanden som har att göra med behovet av och formerna för insyn och medinflytande för patienterna i utformningen av vårdmiljön.

Av statsrådets svar får man den uppfattningen att han anser att frågan i hög grad gäller personalutbildning, och sådan utbildning har naturligtvis stor betydelse. En viktig sida, som faktiskt har med denna problematik att skaffa, är frågan om företagsdemokratins utvidgning inom våra sjukvårdsinrättningar. Herr Aspling nämner ingenting om detta. Det vore intressant att höra vilken plats han vill tilldela denna sak i detta sammanhang, trots att jag vet att detta problem inte direkt tagits upp i min interpellation men, som jag sade, dock intimt hör samman med problemkomplexet.

Men fortfarande står frågan öppen om under vilka former patientinflytandet på vårdmiljöns gestaltning skall kunna göra sig gällande. På den punkten är tyvärr interpellationssvaret mycket kortfattat. Statsrådet hänvisar till att det inom den psykiatriska sjukvården blivit mer och mer vanligt att inrätta samrådsgrupper och patientrepresentation i beslutande organ. Jag tror att denna fråga i sin helhet är mogen för en betydligt noggrannare och mera omfattande prövning än vad som uppenbarligen förekommer och som berörs i interpellationssvaret. Jag får alltså hoppas att den utredning som socialministern ställer i utsikt snarast måtte komma till stånd och genomföras på grundligast möjliga sätt.

I svaret på min interpellation nämner statsrådet Aspling att målet för utbildningen är att personalen skall stärkas i sina möjligheter att förstå patientens reaktioner och upplevelser i sjukhusmiljön och att ge patienten och hans anhöriga information om vad som hän-

der med honom under behandlingen på sjukhuset. Statsrådet nämner härvidlag olika personalkategorier, till vilka denna utbildning skall vända sig, och därvid nämns även läkarna. Jag noterar detta med tillfredsställelse.

Det finns emellertid ett litet krus i fråga om läkarna. Behovet av utbildning gör sig inte enbart gällande beträffande nya läkare. Jag tror att problemet också i hög grad måste bli beaktat av våra nuvarande läkare vid sjukhusen. Får jag då föreslå att statsrådet medverkar till att den förestående utredningen från socialstyrelsens sida också ägnar denna fråga tillbörlig uppmärksamhet?

Det största problemet som jag tar upp i min interpellation gäller ekonomisk ersättning för skada vållad av felbehandling inom sjukvårdsinrättningarna. Detta viktiga problem behandlas tyvärr mycket kortfattat i interpellationssvaret. Statsrådet Aspling upplyser om att i den skadeståndslag, som förberedes, väntas ingå att arbetsgivare skall svara för arbetstagares vållande i tjänsten. Översatt på detta område: landstingen blir ansvariga för de skador som vid sjukvårdsinrättningarna anställda läkare vållat genom felbehandling. Jag är inte helt övertygad om att detta erbjuder en helt tillfredsställande lösning, även om man här givetvis kan svara att den bedömningen får anstå till dess att förslaget till en sådan skadeståndslag verkligen föreligger.

Först några ord som vill understryka problemets omfattning och angelägenhetsgrad. Jag tänker då inte närmast på återkommande tidningsnotiser om t. ex. »Överläkare glömde tumör» — — — »Läkare ställde feldiagnos — nu krävs han på nära 90 000» o. s. v. Nej, jag tänker på en annan sak. Under en tioårsperiod har medicinalstyrelsens ansvarsnämnd handlagt 3 211 ärenden, och av dessa har 711 »åtgärdats», som det heter. Men hur många fall finns det som borde ha handlagts av ansvarsnämnden utan att så skett? Det är i alla fall en-

Svar på interpellation ang. parkeringsplatser för handikappade bilister

dast företagsamma människor som gör sådana anmälningar. Nästa fråga blir hur man skall förklara den stora skillnaden mellan handlagda och åtgärdade ärenden.

Nej, herr talman, i detta avseende tycker jag inte att det föreligger acceptabla förhållanden. Anmälaren-patienten, som har vänt sig till ansvarsnämnden, kan inte klaga över dess beslut, men det kan läkaren göra.

De patientföreningar som tillkommit kan naturligtvis stå den enskilde till tjänst. Men det är, anser jag, inte tillfredsställande att föreningar, vilka bildats av enskilda personer som haft intresse för saken men om vilkas existens, om hur de skall nås o. s. v. flertalet inte har en aning, skall fylla behovet av »en instans till patienters hjälp».

Frågan om ansvarsnämndens sammansättning och frågan huruvida någon inom eller vid sidan av nämnden fungerande person kan fungera som en ombudsman eller en förtroendeman, till vilken patienterna kan vända sig, måste enligt mitt förmenande bli föremål för en allsidig och snabb prövning. Tyvärr är herr Asplings svar på denna punkt inte tillfredsställande, och jag vill — samtidigt som jag upprepar mitt tack för svaret — be statsrådet att närmare redogöra för hur han ser på denna fråga.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Jag vill upplysa fru Ryding om att i socialstyrelsens ansvarsnämnd sitter lekmanrepresentanter. I nämnden har vi bl. a. ledamöter som också finns i denna kammare, alltså riksdagsmän.

Fru **RYDING** (vpk):

Herr talman! Det är tyvärr så att de människor jag talat om inte känner sig ha full rättssäkerhet. Kanske beror det på att de inte är insatta i förhållandena. Jag hoppas fördenskull att statsrådet

vill ta initiativ till en bättre information så att man, när man behöver anlita ansvarsnämnden, vet vem man skall kunna vända sig till såsom sin egen förtroendeman. Det vet patienterna inte i dag, och därför känner de sig utlämnade, och det är inte något bra förhållande. Här måste omgående en ändring ske.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12**Svar på interpellation ang. parkeringsplatser för handikappade bilister**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LUNDKVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Kristianstad har frågat mig, om jag har för avsikt att för riksdagen framlägga förslag till lösning av handikappade bilisters parkeringsfrågor.

För många handikappade är möjligheten att använda bil en viktig förutsättning för deras rehabilitering. Särskilda svårigheter föreligger emellertid ofta för handikappade som använder bil att lösa parkeringsfrågan. Det är därför angeläget att söka åstadkomma rimliga lättnader för de handikappade i fråga om fordonsuppställning.

Ett sätt att nå detta mål är att medge lättnader för de handikappade i fråga om parkeringsregleringen. Generella lösningar som innebär befrielse från skyldighet att följa regler om stannande och parkering har emellertid måst avvisas, eftersom i allas intresse trafik-säkerheten inte får eftersättas. Däremot kan, som bl. a. påpekats i propositionen 160 år 1967 där dessa frågor behandlades, dispens beviljas från lokala trafikföreskrifter. Parkeringskommittén har som en delfråga inom ramen för sitt uppdrag behandlat de handikappades parkeringsproblem och därvid föresla-

Svar på interpellation ang. parkeringsplatser för handikappade bilister

git bestämmelser som ger något större dispensmöjligheter än för närvarande.

Parkeringskommitténs betänkande bereds för närvarande inom civildepartementet. Kommittén har behandlat många och delvis svårbedömbara spörsmål. Utredningsmaterialet och remissyttrandena är mycket omfattande. Jag kan inte för närvarande säga när ställning kan tas till kommitténs förslag. Frågan om lättnader i parkeringsregleringen kommer emellertid att övervägas i samband med den revision av vägtrafiklagstiftningen som förestår inom kommunikationsdepartementet med anledning av vissa internationella överenskommeiser om vägtrafik.

Även om lättnader i fråga om parkeringsreglering givetvis är av betydelse för att underlätta en lösning av de handikappades problem, är insatser vid planeringen av parkeringsplatser väl så betydelsefulla i sammanhanget. Denna senare fråga ägnas betydande uppmärksamhet från bl. a. statens planverks sida. I verkets riktlinjer för bebyggelseplanering och handikappbyggnormer ges sålunda rekommendationer om särskilda bilplatser och förflyttningsvägar för handikappade. Jag vill starkt understrika angelägenheten av att kommunerna, som har ett förstahandsansvar för omvårdnaden om de handikappade, beaktar vikten av att i sin planering tillgodose de handikappades intresse också i fråga om parkeringsutrymmen. Många kommuner har för övrigt redan vidtagit åtgärder för att tillgodose behovet av särskilda parkeringsmöjligheter för de handikappade i främst tätorters centrala delar.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Jag vill framföra ett tack till civilministern för svaret på min interpellation rörande parkeringsplatser för handikappade bilister.

Det finns i dag inemot 15 000 handi-

kappade bilförare. För dem är bilen ett utmärkt hjälpmedel att komma utanför hemmet och att fungera i samhället. Det stora problemet är parkeringsmöjligheterna, som för denna grupp är starkt begränsade i dag. Nuvarande praxis är i allmänhet att parkeringstillstånd endast gäller för parkering av bilen i närheten av bostaden eller arbetsplatsen. I övrigt är den handikappade hänvisad till att försöka finna en parkeringsplats för sitt fordon i konkurrens med övriga bilägare. En sådan ordning försvårar självfallet samhällets arbetsvårdande ansträngningar och hindrar den handikappades naturliga strävan mot full integrering i samhällslivet.

Nuvarande förhållanden är sålunda högst otillfredsställande, och de handikappade har också sedan mycket länge väntat på ett förslag som definitivt löser parkeringsproblemet för dem. De krav som man vid en revision av bestämmelserna måste uppställa är enhetliga regler i hela landet, inte som nu skilda regler i olika kommuner. Ett annat krav är generellt gällande parkeringstillstånd, givetvis med beaktande av trafiksäkerheten.

Jag är medveten om att detta är en svårlöst fråga men hoppas ändå att förslag mycket snart framlägges i den riktning som jag här mycket kort antytt. I remissyttrandet över parkeringskommitténs förslag, som framlades redan 1968, har De handikappades riksförbund utförligt beskrivit situationen och klargjort sin ställning i frågan. Jag förutsätter att man i departementet studerar det remissyttrandet mycket ingående, ty det avspeglar de handikappades bekymmer beträffande parkering av bilarna.

Jag hoppas som sagt att det mycket snart presenteras ett förslag från departementet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Svar på interpellation ang. principerna för beviljande av tillstånd att överföra sjövattnen från en region till en annan

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustafsson i Alvesta har bett mig redogöra för de principer som tillämpas vid beviljande av tillstånd till vattenuttag från sjöar i en region för överförande till en annan region.

Vattenuttag från sjö i en region för överförande till en annan region regleras i vattenlagen. Uttaget kan avse användning av vatten som fabriktions- eller hushållsvatten, för kraftproduktion eller för bevattning. Handläggningen av ärenden rörande uttag sker vid vattendomstol. I vissa fall kan dock en del av ärendet avgöras av Kungl. Maj:t. Detta gäller när det begärs expropriationsrätt för att förse en ort med vatten. Kungl. Maj:ts prövning avser det allmänna intresset av företaget. Vid denna prövning tas bl. a. hänsyn till såväl den bygds intressen, från vilken vattnet ledes bort, som till den Orts intressen, till vilken vattnet leds. I övriga delar skall ärendet därefter handläggas vid vattendomstol. Denna undersöker då om annat hinder föreligger för företaget.

Undersökningen vid vattendomstol gäller om väsentliga skadeverkningar uppkommer från allmän synpunkt, om intrång sker på allmän farled eller allmän flottled, om menlig inverkan sker på klimatet eller på allmänna hälsotillståndet eller om allmänna intressen på annat sätt i avsevärd mån skadas. Vattendomstolen prövar vidare sättet för utförande av företaget och villkoren för företaget — såsom beträffande vattenhushållning, naturvård och fiskevård — samt ersättningsfrågorna. Principerna för tillståndsgivningen vid vattenbortledning framgår följaktligen av vat-

tenlagen och av den rättspraxis som utbildats inom vattenrättsskipningen.

Vidare anförde:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

För att få del av de principer som har tillämpats vid regeringsbeslutet om avtappning av Bolmen ställde jag en principiell fråga om vilka principer som har tillämpats vid beviljande av tillstånd till vattenuttag från sjöar i en region för överförande till en annan region. Jag har fått ett mycket formellt svar om vad vattenlagen säger om tillståndsgivning vid vattenbortledning. Av konstitutionella skäl avstod jag från att direkt fråga vilka motiveringarna var för beslutet i det konkreta Bolmenfallet, men jag exemplifierade min fråga med detta och hade uppskattat om statsrådet hade berört det i sitt svar. Jag hoppas att jag får exemplifiera ytterligare för att belysa principernas tillämpning.

I vissa fall kan, som statsrådet säger i svaret, vattenbortledningsfrågor avgöras av Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:ts prövning avser då det allmänna intresset av företaget. Enligt svaret tas hänsyn till bl. a. den bygds intressen från vilken vatten ledes bort. Jag skall försöka belysa det intresse som har visats denna fråga i bygderna kring Bolmen och även i bygder som ligger ganska långt från denna sjö. Bolmenfrågan har blivit något av en Smålands Vindelälvsfråga. Lika stor glädje och tillfredsställelse som jag är övertygad om att anhängarna av Vindelälvens bevarande i dag känner över regeringens beslut i går, lika stor besvikelse kände tiotusentals smålänningar den 6 februari, när regeringen fattade sitt beslut i Bolmenfrågan.

Opinionen bland de 30 000 människor som bor i bygderna kring Bolmen var enhällig för Bolmens bevarande. Den opinionen delades av remissinstanser

Svar på interpellation ang. principerna för beviljande av tillstånd att överföra sjövattnen från en region till en annan

av skilda slag. Den grundades på att man ansåg att ett genomförande av Bolmenprojektet skulle hota en god livsmiljö, goda fiskevattnen och en god rekreativmiljö. Det var inte speciella grupper som engagerade sig — det var människor ur alla yrkesgrupper.

I stort sett alla remissinstanser motsatte sig projektets genomförande: kommunerna kring Bolmen, länsorganen, organisationer i långa rader, statens planverk, Sveriges geologiska undersökning, vattenvårdsföreningar i området, naturskyddsföreningen, jordbrukets organisationer, fastighetsägare m. fl. Från olika remissinstanser, bl. a. länsorganen som har till uppgift att handlägga frågor av detta slag, hävdades att det material som låg till grund för beslutet inte var fullständigt; bl. a. ansåg man utredningarna otillfredsställande beträffande företagens inverkan på natur och landskapsbild, på fauna och fiske, på vattenbeskaffenheten nedströms uttaget och på möjligheterna till fortsatt utveckling av samhällen och industrier inom Lagans flodområde. Man begärde över huvud taget bättre material för att kunna göra en objektiv bedömning.

Länsstyrelsen i Kronobergs län kom efter att ha tagit del av en mängd remissyttranden fram till att det mycket starka motstånd, som det ifrågasatta vattenbortledandet ur Bolmen mött inte bara från befolkningen runt sjön utan också från så gott som samtliga dessa remissinstanser, var fullt berättigat. Länsstyrelsen avstyrkte därför den gjorda ansökningen i dess dåvarande form och anförde att det behövdes kompletterande utredningsarbete o. s. v.

Även om det inte har samband med ansökningen som sådan vill jag erinra om att denna åtgärd skulle få mycket stora följder. Det blir fråga om ett bygge av en cirka 8 mil lång tunnel med en tvärsnittsytta på 8—9 m². Vilka insatser som krävs härför har ännu inte

redovisats.

Efter att ha tagit del av tillgängligt material och av alla remissyttranden samt med kännedom om opinionen bland befolkningen, som jag vet att också statsrådet Bengtsson blev underrättad om vid sitt besök i Ljungby, ställer man sig frågan hur stark opinion och hur omfattande material som skall föreligga för att hänsyn skall tas till en bygds intressen, såsom statsrådet uttryckte det i sitt svar till mig. Frageställningen blir ju om man i detta fall verkligen har tillämpat principen om att hänsyn skall tas till den bygd från vilken vattnet leds bort.

I detta anförande instämde herr *Magnusson* i Nennesholm (cp).

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Jag lämnade med hänsyn till frågans formulering ett principiellt och formellt svar. Jag utgår från att ett enskilt ärende som har avgjorts av regeringen på de grunder, enligt vilka sådana ärenden skall handläggas, i vanlig ordning blir prövat av konstitutionsutskottet, där man alltså tar ställning till om vederbörande statsråd handlat rätt. Jag tog inte i mitt svar upp det enskilda ärende som nämnts, eftersom jag föreställde mig att talmanen knappast skulle ha tillåtit att frågan fått framställas, om herr Gustavsson i Alvesta hade formulerat den så, att den hade avsett vad som legat till grund för beslutet om regleringen av sjön Bolmen. Detta förhållande gör att det även för mig är svårt att diskutera denna fråga. Jag behandlar den därför från rent principiell synpunkt.

I alla frågor av detta slag tar man hänsyn till bygdens intressen. Vi kan t. ex. i ett fall liknande Bolmenärendet utgå från att det vid beslutets utformning — som jag strax skall komma till — tagits hänsyn till bygdens intres-

Svar på interpellation ang. principerna för beviljande av tillstånd att överföra sjövattnen från en region till en annan

sen. Det är inte så att opinionen beträffande ifrågavarande vattentäkt har menat att man inte får leda bort vattnet från denna till Skåne och Halland utan den har velat att vattnet skulle tas från en annan plats. Denna punkt har varit en av de avgörande stridsfrågorna.

När regeringen tar ställning till en fråga av detta slag kan den naturligtvis inte bara lyssna till opinionen. Man kan helt enkelt inte göra det så enkelt för sig att man anordnar en folkomröstning och sedan fattar sitt beslut på grundval av dennas resultat. Regeringen har ju skyldighet att höra remissinstanser. Herr Gustavsson har åberopat några sådana som varit kritiskt inställda mot det fattade beslutet. Jag kan för min del redovisa att socialstyrelsen, Folkhälsan, kammarkollegiet, vattenfallsverket, lantbruksstyrelsen, naturvårdsverket och länsstyrelserna har tillstyrkt den framställning som inlämnats till regeringen, länsstyrelserna i Jönköpings och Kronobergs län visserligen i andra hand. Jag kanske kan få sticka emellan med att säga att de flesta tillstyrkte ett större uttag än vad regeringen stannade för, just för att tillmötesgå opinionen.

Det fanns de som ansåg att man borde ta ut vattnet från en annan punkt, men det avstyrktes bestämt av naturvårdsverket och alla de myndigheter som har att ansvara för medicinska och hygieniska frågor.

I och med att beslutet nu har fattats kommer denna sjö att skyddas mot vattenföroreningar mer än något annat vattendrag, vilket är till båttnad för friluftaktiviteterna kring sjön. Miljöfarliga utsläpp kommer inte att tillåtas, och man skall ha klart för sig i det här speciella fallet att vattnet, som tas från sjön, skall drickas i stället för att, som nu sker, användas för framställning av elkraft.

Hur tar man hänsyn till en bygds

intressen? Ja, den reglering som blir nödvändig för att klara vattenförsörjningen ligger helt inom de gränser som en vattendomstol fastställde för denna sjö för 30 år sedan. Den nya reglering som regeringen nu har gått med på ändrar inte någonting på detta, utan vattenståndet i sjön kommer att växla mindre än förut. För alla sansade bedömare är det ju helt horribelt att göra en jämförelse mellan regleringen av Gautojaure i Norrbotten eller en reglering av Vindelälven och det som nu har skett med Bolmen. Varje sansad bedömare måste ha klart för sig att det som skett och nu sker — en reglering som genomfördes för 30 år sedan och som nu görs om — är till båttnad för landskapsbild, för fiske, för bad och för båt-fart. Om sjön inte reglerats alls hade de naturliga förändringarna varit praktiskt taget lika stora som de blir nu.

För att garantera de uppsatta gränserna har regeringen inte tillmötesgått sökanden, som ville ha 6,5 m³. Regeringen gick med på 6,0 m³ för att garantera att medelvattennivån kunde hållas lägre.

Jag anser alltså, herr talman, att det är på det sättet regeringen skall ta hänsyn till opinionen, både i den bygd där vattendraget finns och i den bygd som skall ta emot vattnet. Jag hävdar att det är en riktig princip som tillämpats. Huruvida detta speciella ärende är felbehandlat, blir en sak för konstitutionsutskottet vid nästa års riksdag att ta ställning till.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag sade i mitt första anförande att jag av konstitutionella skäl hade måst ställa en principiell fråga men att jag hade grundat den på ett exempel, nämligen frågan om sjön Bolmen.

Här kvarstår ändå frågan om bygdens intressen och opinionen. Statsrådet talar om den opinion som enskilda

Svar på interpellation ang. principerna för beviljande av tillstånd att överföra sjövattnen från en region till en annan

människor gett uttryck för. Men statsrådet kan inte vara omedveten om vad som sagts i de olika remissvaren. Statsrådet hänvisar till vad socialstyrelsen och statens institut för folkhälsan sagt. Men dessa institutioners bedömanden gällde uttaget av vatten vid jämförelser mellan de två aktuella platserna.

Men det är väl ändå så, herr statsråd, att naturvårdsverket inte reservationslöst har tillstyrkt detta förslag. Verket har för det första sagt att resultatet av pågående utredning inom styrelsen för teknisk utveckling om avsättning av havsvatten bör avvaktas innan beslut fattas i ärendet. Sedan har man sagt sig acceptera ett uttag på 4 m³ per sekund. Naturvårdsverket har alltså inte föreslagit ett högre uttag än vad som nu fastställts.

Jag har framför mig naturvårdsverkets remissvar med de siffror som har redovisats till regeringen. Likaså har jag yttrandet från länsstyrelsen i Kronobergs län i denna fråga. Vid länsstyrelsen finns ju en naturvårdssektion, och det är den sektionen som arbetat fram och sammanställt materialet och, statsrådet Bengtsson, länsstyrelsen i Kronobergs län har icke tillstyrkt detta projekt utan sagt att länsstyrelsen får »bestämt avstyrka bifall till ansökan i dess nuvarande form». Länsstyrelsen har påpekat att man bör vänta med ett ställningstagande till dess olika utredningar och undersökningar har avslutats. Det är detta som är det väsentliga i flera av yttrandena från remissorganen. I stort sett var de negativt inställda till förslaget, bl. a. därför att man ansåg att det material som framlagts från AB Sydvattnen inte var tillfredsställande.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Först vill jag säga att jag haft samtal med företrädare för Bolmenopinionen vid flera tillfällen och

att jag har försökt att sammanföra företrädare för denna opinion med Sydvattnen. Så mycket är också alldeles klart att företrädarna för Bolmenopinionen inte har mottagit sig att skåningarna och hallänningarna får den vattent mängd som nu beslutats.

Det är första gången jag samtalar med herr Gustavsson i Alvesta om den här saken. Så till vida är ju intresset rätt färskt. Men jag har haft samtal med flera andra riksdagsmän från trakten liksom alltså även med företrädare för Bolmenopinionen.

Herr talman! Jag vet att vi nu behandlar ett enskilt ärende och att jag begär en konstitutionellt oriktig handling, men jag känner mig tvingad därtill.

Vi har inte enbart tagit hänsyn till Sydvattnens handlingar. Vi har anlitat egna experter och gjort egna undersökningar. Jag inbjuder herr Gustavsson att ta del av hela akten i Bolmenärendet. Naturvårdsverket har den uppfattningen att den reglering som regeringen nu föreslagit i själva verket återställer Bolmen i ett bättre skick än vad sjön befann sig i efter regleringen för 20 år sedan. Förslaget att avvakta till dess avsattat vatten kan komma i fråga undersökte vi också grundligt, men inte något av remissorganen rådde oss att gå vidare på den vägen. En sådan lösning ligger långt fram i tiden. Man kan visserligen avsalta vatten i dag, men det kostar dubbelt så mycket.

Jag gör alltså gällande att regeringen med hänsyn till opinionen har utformat beslutet så, att denna sjö skyddas bättre än som var fallet tidigare. Det kommer också att visa sig, herr Gustavsson, att den opinion som nu är så våldsam så småningom kommer att lugna sig. Det är jag helt övertygad om.

Det kanske också bör framhållas att utöver de pengar som vattendomstolen eventuellt kommer att utdöma har Sydvattnen gett 800 000 kronor till natur-

Svar på interpellation ang. principerna för beviljande av tillstånd att överföra sjövattnen från en region till en annan

vårdsändamål. Bygden har också fått ett årligt anslag på 25 000 kronor till fiskefrämjande åtgärder. Det som har gjorts i detta ärende har gjorts för att tillmötesgå opinionen samtidigt som man förser den region med vatten som behöver vatten.

Det väsentliga med vattenvården är väl ändå att vi får ett drickbart vatten. Den region som inte har tillräckliga vattentillgångar kommer nu alltså att få drickbart vatten. Ingen region kan göra gällande att en naturtillgång är dess egen och ingen annans. Skulle den principen gälla, skulle stora delar av vårt folk få lysa sig med fotogenlampor. En regions naturresurser är ju inte förbehållna just den regionen. Det menar inte heller Bolmenopinionen. Det är bara herr Gustavsson i Alvesta som menar det. Bolmenopinionen har diskuterat från vilken punkt detta vatten skall tas. Det senaste alternativ som opinionen har förespråkade har underkänts av alla de myndigheter som har ansvaret för medicinen och hygien i vårt land.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Om jag inte har uttryckt mig tillräckligt klart, vill jag till statsrådet säga att diskussionen inte gäller frågan huruvida vatten skall komma till Skåne eller inte, utan frågan är på vilket sätt och var det skall tas. Med den tvärsäkerhet med vilken herr statsrådet påstår att förfarandet inte medför någon skada och genom att helt underkänna den expertis, som finns på länsplanet och som har att ta hänsyn till och handlägga naturvårdsfrågorna, kan man givetvis komma till vilken uppfattning som helst.

Om nu detta förfarande inte skulle medföra någon skada, herr Bengtsson, av vilken anledning har då regeringen sagt att det skall avsättas så och så mycket pengar? Det gör man väl därför att man är medveten om att skador kom-

mer att uppstå. Omfattningen på dessa skador tror jag varken jag eller herr Bengtsson i dag kan ange.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Jag trodde att min pedagogiska förmåga låg på en litet högre nivå. Jag har ju sagt att vattendomsolen kommer att döma ut varje öre som är befogat om skador åstadkommes. De 800 000 kronorna har inte ett dyft med det att göra. Om det skulle visa sig att regleringen medför skador för några områden, för någon enskild eller för det allmänna, är det vattendomstolen som utdömer skadeståndet. Här har alltså Bolmenopinionen fått 800 000 kronor till miljövårdande åtgärder, vilket herr Gustavsson i Alvesta tydligen inte vill att den skall få. Han är en dålig företrädare för Bolmenopinionen.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Herr statsrådet drar märkliga slutsatser. Jag har bara sagt att om Sydvattnen betalar ut så och så många 100 000 kronor, grundar man del på att skador kommer att uppstå. Jag vet mycket väl att vattendomstolen sedan skall döma ut ersättning för övriga direkta skador. Men i detta fall har man sagt att man måste medverka till miljövårdande åtgärder. Varför har man sagt så? Jo, därför att man redan nu utgår ifrån att det kommer att bli en del skador.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:
nr 46, angående dialekt- och ortnamnsarkiven m. m.,
nr 53, angående riksinternatskolor,

nr 55, angående riksskatteverkets organisation m. m., och

nr 58, angående anslag till marknadsrådet och konsumentombudsmannen;

till lagutskottet propositionen nr 59, med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74);

till statsutskottet propositionen nr 63, angående organisationen av den statliga förhandlingsverksamheten i löne- och anställningsfrågor, m. m.; samt

till bankoutskottet propositionerna:

nr 68, angående fortsatt valutareglering, och

nr 69, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 75, med förslag om den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg de långsiktiga målen för regionalpolitiken, till bankoutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 76, angående anslag för budgetåret 1970/71 till byggnadsarbeten samt inredning och utrustning av lokaler vid universitet, högskolor m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 77, angående förbättrat studiestöd m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg anvisande av anslag, till statsutskottet och i övrigt till lagutskottet.

Vidare föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 78, angående kapitaltillskott till Norrbottens Järnverk AB.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 79, angående stöd till idrotten, hänvisades propositionen, såvitt avsåg anslag till Stöd till idrotten: Anläggningsstöd m. m., till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogs Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 80, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71; och hänvisades propositionen, såvitt avsåg jordbruksdepartementets verksamhetsområde, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 81, angående anslag till lån till nordiska industrialiseringsfonden till förmån för Island.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 82, med förslag om vissa stödåtgärder för svensk varvsindustri, hänvisades propositionen, såvitt avsåg näringspolitiska riktlinjer beträffande svensk varvsindustri och godkännande av ändring i bolagsordningen för AB Svensk exportkredit, till bankoutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 83, angående anslag till delegationen för atomenergifrågor för budgetåret 1970/71,

nr 84, angående transportstöd som regionalpolitiskt medel, och

nr 85, angående Norrlandsfondens fortsatta verksamhet m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 86, angående statliga garantier för skadeersättning vid vissa atomolyckor, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg godkännande av bestämmelser om atomenergins fredliga utnyttjande, till utrikesutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till lagutskottet propositionerna:

nr 89, med förslag till kungörelse om ändring i sjötrafikförordningen (1962: 150), och

nr 90, med förslag till kungörelse

om ändring i livsmedelsstadgan (1951: 824); samt

till statsutskottet propositionen nr 91, angående viss utvidgning av långivningen ur statens lånefond för den mindre skeppsfarten.

Slutligen föredrogs Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 105, angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70; och hänvisades propositionen, såvitt avsåg jordbruksdepartementets verksamhetsområde, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 15

Föredrogs och lades till handlingarna styrelsens för riksdagens förvaltningskontor å bordet vilande berättelse för dess verksamhet under år 1969.

§ 16

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna nr 1193—1195;

till jordbruksutskottet motionen nr 1196;

till konstitutionsutskottet motionerna nr 1197—1199;

till statsutskottet motionen nr 1200;

till lagutskott motionerna nr 1201—1206;

till statsutskottet motionen nr 1207;

till lagutskott motionerna nr 1208 och 1209; samt

till bevillningsutskottet motionerna nr 1210—1213.

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 1214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 70, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370), m. m., hänvisades motionen, såvitt avsåg hemmabidrag, införande av ett extra pensionstillskott och förutsättningarna för garanterade minimiinkomster, till lagutskott samt i övrigt till bevillningsutskottet.

3 — Andra kammarens protokoll 1970. Nr 14

Interpellation ang. supertankers för olja

Slutligen föredrogs var efter annan och hänvisades till bevillningsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 1215—1246.

§ 17

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 21 och 22, bevillningsutskottets betänkanden nr 26, 27 och 31, bankoutskottets utlåtanden nr 17—21, första lagutskottets utlåtanden nr 19 och 20, andra lagutskottets utlåtande nr 19, jordbruksutskottets utlåtande nr 11 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 14—18.

§ 18

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att jordbruksutskottets utlåtanden nr 1, 3, 10, 11 och 12 i nu nämnd ordning skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 19

Interpellation ang. supertankers för olja

Ordet lämnades på begäran till

Herr AHLMARK (fp), som yttrade:

Herr talman! Riskerna med supertankers för olja blir alltmer uppenbara. Våldiga faror hotar Östersjön, om man tillåter jättetankfartyg att gå in i detta innanhav och där angöra hamn. En rad oljeolyckor och haverier har det senaste året fäst allt fler människors uppmärksamhet på problemet. Diskussionen om Brofjorden eller Göteborg som hamn (och raffinaderi) för oljefartyg på mer än 200 000 ton visar att denna fråga inte bara gäller landets östra och södra kustområden.

Efter olyckan med oljefartyget »Benedicte» på omkring 70 000 ton strax efter riksdagens vårsessions slut förra året sände jag den 6 juni 1969 följande brev till dåvarande kommunikations-

Interpellation ang. supertankers för olja

ministern Svante Lundkvist:

»Det som nu inträffat i södra Östersjön belyser det oljehot som de stora tankbåtarna innebär. 'Benedictes' haveri måste vara en varning också för dem som hittills sökt nonchalera faran eller varit passiva när det gäller att vidta åtgärder. Jag har i riksdagen vid flera tillfällen tagit upp det väldiga miljöhot som supertankbåtar i Östersjön innebär. Både förra året och i år har Du och jag diskuterat saken där. Vid båda tillfällena har jag förvånats över Din brist på intresse och handlingskraft.

Jag hoppas intensivt att den fara som 'Benedicte' just nu utgör kommer att bemästras. Men samtidigt måste vi diskutera framtiden. Vilka regler ska gälla för oljetransporter i Östersjön? Eftersom riksdagen inte samlas igen förrän i mitten av oktober har jag ingen möjlighet att nu åter ta upp saken där. I stället vill jag med detta brev föreslå att bl. a. följande åtgärder vidtas och redovisas så snabbt som möjligt.

1. Målsättningen för den svenska regeringen måste nu bli att supertankbåtar inte får sättas in i Östersjötrafik så länge vi saknar en katastroforganisation som effektivt kan motverka skador vid ett haveri. I dag finns inte någon sådan organisation. Även om myndigheterna vid Skånekusten just nu gör stora ansträngningar för att förbereda sig på en värre olycka, visar alla uttalanden dessa dagar att vi inte kan bemästra de faror som kunde uppstå om en jättetankbåt med olja bryts sönder i Östersjön. En Torrey-Canyon-katastrof skulle kunna leda till en förstörelse av Östersjön, dess vatten och stränder, utan motstycke.

2. Denna målsättning kan förverkligas först genom överläggningar mellan nationerna vid Östersjön. Det har dröjt alldeles för lång tid innan den svenska regeringen tagit initiativ till sådana förhandlingar. Nu gäller det att driva på dessa överläggningar. Jag hoppas att

den svenska regeringen använder erfarenheterna från 'Benedictes' öde för att intressera berörda parter för snabba överenskommelser.

3. Sådana mellanstatliga överläggningar bör gälla både säkerhetsföreskrifter av mera tekniskt slag (t. ex. lotsregler, utmärkande av farleder, rapportering m. m.) som frågan om en gemensam katastroforganisation i händelse av haveri. En organisation av det slaget blir troligen ganska dyrbar. Den bör naturligtvis byggas upp i internationell regi. Alla länder kring Östersjön är ju hotade om en jättetankbåt går under i detta innanhav — det blir vindens och vågornas riktning som avgör till vilka stränder oljan kommer att flyta. Särskilt brådskande är att försöka nå fram till en uppgörelse som innebär att inget Östersjöland sätter in jättelika tankbåtar innan en sådan effektiv katastroforganisation är klar.

4. Vi vet redan nu att ett statligt, finländskt rederi har beställt två oljetankers på över 100 000 ton vardera. Det första fartyget kan sättas in i Östersjötrafik redan detta år om man bojar ut en farled i Stora bält. Det är naturligtvis ytterst angeläget att med Finlands regering resonera om ett uppskov med insättande av sådana tankbåtar innan katastroforganisationen är uppbyggd. Vid två debatter under den gångna vårriksdagen kunde jag visa att den svenska regeringen då inte hade vidtagit *några som helst* åtgärder för att söka uppnå ett sådant uppskov. Det är av största betydelse att sådana överläggningar nu bedrivs med snabhet och skicklighet.

Jag vore tacksam om Du så snart som möjligt ville skapa klarhet om den svenska regeringens inställning och åtgärder i bl. a. dessa fyra punkter. När jag begärt sådana besked i riksdagen har Du bara gett svävande svar. Men efter olyckan med 'Benedicte' är jag övertygad om att en mycket stor och växande opinion i Sverige kräver be-

Interpellation ang. pensionstillägg till vissa kategorier inom den statliga frivilliga pensionsförsäkringen

slutsamma insatser.»

Något svar på detta brev har jag ännu inte fått. Det är därför rimligt att nu söka få svaret i riksdagen av statsrådet Lundkvists efterträdare. Sedan mitt brev skrevs har man i Visby hållit en konferens i saken mellan de länder som gränsar till Östersjön. Också Nordiska rådet har behandlat frågan. Vi har haft en intensiv debatt om vilken plats på den svenska västkusten som är lämpad att ta emot supertankers. Och TV har vid flera tillfällen belyst farorna och diskuterat svårigheterna.

Det blir alltså allt viktigare att söka nå en mera samlad lösning på oljetransporterna till Norden och Östersjöländerna. Supertankers från främst Mellersta Östern till Europa anses av experterna göra oljefraktorna mycket billigare än mindre båtar. Men samtidigt är farorna vid haveri oerhörda, och Torrey-Canyon-katastrofen visar vad som kan hända.

Jag har därför fört fram tanken på en oljeterminal för främst de nordiska länderna, d. v. s. en omlastningshamn för råolja någonstans vid Nordsjön. Dit skulle supertankers kunna gå från oljeländerna i Asien. Sedan skulle oljan lastas om till mindre fartyg, som kunde föra den vidare till raffinaderier på t. ex. den svenska västkusten och i Östersjön. En sådan tanke förs också fram i det senaste numret av Nautisk Tidskrift.

Oljeterminalen skulle läggas där djup-, ström- och trafikförhållanden gör riskerna minst. I det området skulle man självfallet också bygga en katastroforganisation och ställa särskilt stora säkerhetskrav. Kanske kan någon plats på Norges södra kust övervägas. Den skulle vara gemensam för flera länder och för *alla* oljebolag som vill nyttja supertankers. Den skulle kunna förena jättefartygens fraktvinster den långa vägen från t. ex. Kuwait med småfartygens mindre farlighet den sis-

ta sträckan fram till raffinaderierna.

Vi har sedan ett drygt år tillbaka en sådan oljeterminal att lära av: Gulfs hamn på Whiddy Island i sydligaste Irland. Dit skall sex tankers på vardera 326 000 ton gå med råolja. Sen fraktar andra båtar oljan vidare till Gulf-raffinaderierna i Västeuropa.

Det vore av intresse att få den svenska regeringens syn både på detta uppslag och på det aktuella läget för supertankbåtar för olja vid svenska kuster. Med anledning av vad som anförts i interpellationen anhåller jag därför om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

1. Vill statsrådet lämna riksdagen en redogörelse för resultaten av den oljekonferens mellan Östersjöländerna som hölls i Visby förra året?

2. Anser statsrådet att det är rimligt att länderna kring Östersjön tillåter supertankbåtar för olja att angöra hamn i detta inlandhav?

3. Anser statsrådet att supertankers för olja bör tillåtas gå in i hamn på den svenska västkusten?

4. Vad är statsrådets mening om förslaget att bygga upp en internationell oljeterminal någonstans vid Nordsjön, som kan lasta om råolja från jättetankers till mindre fartyg för vidare transport till raffinaderier i Sverige och andra Östersjöländer?

5. Kommer den svenska regeringen att ta initiativ, i Nordiska rådet eller på annat sätt, till att snabbt och gemensamt utreda förutsättningarna för en internationell oljeterminal för att förhindra supertankers att nå våra kuster och gå in i Östersjön?

Denna anhållan bordlades.

§ 20

Interpellation ang. pensionstillägg till vissa kategorier inom den statliga frivilliga pensionsförsäkringen

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation ang. pensionstillägg till vissa kategorier inom den statliga frivilliga pensionsförsäkringen

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp), som yttrade:

Herr talman! Pensioner av olika slag är numera i allmänhet inflationsskyddade. Folkpensionärer erhåller automatiska indextillägg vid prisstegringar. För ATP-pensionärer sker likaledes en automatisk uppräknning av basbeloppet och därigenom också av utgående pensioner. För pensioner i SPP finns inga allmänna bestämmelser om indexreglering av utgående pensionsbelopp, men på grund av att premierna kunnat placeras till avsevärt högre räntor än vad som förutsattes vid premieberäkningen har överskott uppkommit inom SPP-pensioneringen, och dessa överskott användes för att kompensera SPP-pensionärerna för prisstegringar.

För den statliga frivilliga pensionsförsäkringen finns inga bestämmelser om kompensation för inflation. Den allmänna höjningen av räntenivån, som skett sedan bestämmelserna om denna frivilliga pensionsförsäkring utformades, borde kunna ge ett överskott att användas för en ökning av pensionsbeloppen.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut år 1966 får män, för vilka avgiftsbetalningar skett under åren 1938—1957, ett tillskott till sina pensioner. För övriga män och för samtliga kvinnor gäller dock fortfarande att de inte erhåller några som helst tillägg för att kompensera penningvärdeförsämringen.

Det kan inte anses tillfredsställande att personer som använt sig av den statliga frivilliga pensionsförsäkringen skall komma i ett sämre läge än de för vilka t. ex. SPP-försäkring tecknats. Därför finns det anledning att undersöka möjligheterna att utsträcka systemet med pensionstillägg till övriga försäkringstagare inom den statliga frivilliga pensionsförsäkringen. Om vissa nu gällande bestämmelser skulle lägga hinder i vägen för detta, bör man överväga ändringar i de nuvarande reglerna.

Med hänvisning till det som här anförts får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

1. Har statsrådet observerat att kvinnor, som tecknat pensionsförsäkring i den statliga frivilliga pensionsförsäkringen, inte har någon möjlighet att få kompensation för prisstegringar och att samma förhållande gäller män, som inte tillhör 1938 års tariffgrupp?

2. Anser statsrådet det vara lämpligt att den statliga pensionsförsäkringen i detta hänseende ger sämre villkor än t. ex. SPP-pensioneringen?

3. Avser statsrådet att ändra de nuvarande bestämmelserna för den statliga frivilliga pensionsförsäkringen i syfte att möjliggöra utbetalning av pensionstillägg till nämnda pensionärskategorier?

Denna anhållan bordlades.

§ 21

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 123, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att beställa viss utrustning till akademiska sjukhuset i Uppsala.

§ 22

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 87, angående godkännande av konvention om avskaffande av rasdiskriminering, m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 23

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

För fullgörande av viktiga kyrkliga och landstingskommunala uppdrag an-

håller jag om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 7/4—10/4 1970.

Stockholm den 2 april 1970

Jöns Nilsson

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 24

Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 75, med förslag om den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten, m. m., nr 77, angående förbättrat studie-stöd m. m., nr 78, angående kapitaltillskott till Norrbottens Järnverk AB, nr 82, med förslag om vissa stödåtgärder för svensk varvsindustri, nr 84, angående transportstöd som regionalpolitiskt medel, och nr 85, angående Norrlandsfondens fortsatta verksamhet m. m. landsfondens fortsatta verksamhet m. m., måtte med hänsyn till ärendenas omfattning utsträckas till det sammanträde som infaller näst efter femton dagar från det propositionerna kom kammaren till handa, d. v. s. första plenum efter torsdagen den 16 innevarande april.

Denna hemställan bifölls.

§ 25

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställt åtta enkla frågor, nämligen av:

Utsträckt motionstid

fru *Mogård* (m), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående föreskrifter om enhetlig innehållsdeklaration för tvätt- och diskmedel,

fru *Mogård* (m), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående åtgärder för att nedbringa fosfathalten i tvätt- och diskmedel,

herr *Lothigius* (m), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående åtgärder för att tillvarata stormfälld skog,

herr *Andersson* i Örebro (fp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående anstånd för vissa företagare med avgivande av självdeklaration,

herr *Nilsson* i Tvärålund (cp), till herr statsministern angående redovisning av projekt för ökad sysselsättning i Vindelälvsdalen,

herr *Eriksson* i Arvika (fp), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående det statliga stödet till inackorderingshem för narkomaner,

herr *Mundebo* (fp), till statsrådet fru Odhnoff angående möjligheterna för ensamstående att adoptera barn, samt

herr *Jonasson* (cp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående tidpunkten för tillsättande av utredning om beskattningen av ideella föreningar.

§ 26

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.47.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 3 april

Kl. 10.00

§ 1

Meddelande ang. dagens plenum

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag får meddela att dagens sammanträde kommer att avslutas omkring kl. 16.00.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Johansson i Norrköping, som vid kammarens sammanträde den 17 nästlidne mars på grund av sjukdom beviljats ledighet från riksdagsgöromålen under tiden den 18 mars — den 7 innevarande april, enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven jämväl under tiden den 8—den 19 april.

Herr Johansson i Norrköping beviljades fortsatt ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

Herr talmannen meddelade vidare, att herr Skoglund, som vid kammarens sammanträde den 18 mars på grund av sjukdom beviljats ledighet från riksdagsgöromålen under tiden den 15—den 21 mars, enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven jämväl under tiden den 22 mars—den 6 april.

Herr Skoglund beviljades fortsatt ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 3

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 87, angående godkännande av konvention om avskaffande av rasdiskriminering, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg ändring i tryckfrihetsförordning-

en, till konstitutionsutskottet och i övrigt till lagutskott.

§ 4

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Ahlmark* (fp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående supertankers för olja, och

herr *Gustafson* i Göteborg (fp), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående pensionstillägg till vissa kategorier inom den statliga frivilliga pensionsförsäkringen.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 5

Utgifterna på driftbudgeten inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på driftbudgeten för budgetåret 1970/71 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1—10

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område

Kungl. Maj:t hade (bilaga 11, punkten C 2, s. 36—38) föreslagit riksdagen

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område

dels att godkänna den ändring av gällande reglering av sockernäringen för regleringsperioden den 1 juli 1969—30 juni 1974 som redovisats i statsrådsprotokollet, dels att till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 116 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 941 av herr *Harald Pettersson m. fl.* samt II: 606 av herrar *Larsson* i Borrbby och *Elmstedt*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta om att det för 1970/71 avsedda beloppet om 25 milj. kr. som utslaktningsbidrag finge tas i anspråk 1969/70,

dels de likalydande motionerna I: 943 av herrar *Skagerlund* och *Axelsson* samt II: 1080 av herr *Eriksson* i Arvika *m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta att de 50 milj. kr. som av budgetmedel anvisats för regleringsändamål 1969/70 och 1970/71 för täckande av exportkostnader för kött enligt överenskomna riktlinjer finge användas utan årlig maximering.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. godkänna den ändring av gällande reglering av sockernäringen för regleringsperioden den 1 juli 1969—den 30 juni 1974 som redovisats i statsrådsprotokollet,

2. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 941 och II: 606 samt I: 943 och II: 1080 godkänna vad utskottet anfört beträffande medel som skulle användas för att kompensera föreningen Svensk kötthandel för de extra kostnader som följde av en större årlig minskning av kostammen än 20 000 djur,

3. till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 116 000 000 kr.

Reservation hade avgivits

2. av herrar *Skårman* (fp), *Hermansson* (cp), *Skagerlund* (fp), *Hübinette* (m), *Ingvar Andersson* (m), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp), *Persson* i Heden (cp) och *Krönmark* (m), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 941 och II: 606 samt I: 943 och II: 1080 godkänna vad reservanternas anfört beträffande medel som skulle användas för att kompensera föreningen Svensk kötthandel för de extra kostnader som följde av en större årlig minskning av kostammen än 20 000 djur.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Under jordbruksprisförhandlingarna år 1969 överenskomms att staten för vardera av regleringsåren 1969/70 och 1970/71 skulle ställa ett belopp på 25 miljoner kronor till Föreningen Svensk kötthandels förfogande. Summan avsåg att täcka de förluster som beräknades uppkomma till följd av nedslaktning av mjölkkor utöver de kalkylerade 20 000. På grund av skördekatastrofen år 1969 har det också inträffat en oväntad ökning av utslaktningen av nötkreatur, och denna beräknas fortsätta även under år 1970.

Detta kunde naturligtvis inte förutses när överenskommelsen träffades. Man räknar nu med att ca 72 000 mjölkkor kommer att slaktas under innevarande år och ett betydande antal även under nästa. Enbart årets slakt innebär att 10 procent av det återstående mjölkkoantalet i landet kommer att försvinna. Det beslutade beloppet 25 miljoner kronor kommer därför inte att räcka till för att täcka exportförlusterna, och Svensk kötthandels resurser räcker inte heller till för denna oväntade påfrestning.

Om det alltså inte lämnas någon hjälp

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område

för bemästrande av den uppkomna situationen kan konsekvenserna bli mycket besvärande för köttproduktionen i landet. Genom utslaktningen av mjölkkor under 1969/70 kommer vi att tillföra den svenska marknaden ungefär 17,2 miljoner kilo kött extra. Det är en kvantitet som måste exporteras. Nu är exportförlusterna för sådant kött ungefär 4:50 kr. per kilo, innebärande en extra kostnad på ungefär 70 miljoner kronor.

Den extra utslaktning utöver de 20 000 korna, som inte är vad man kan kalla »bidragsberättigad», motsvarar en exportförlust på 50 miljoner kronor, vilket innebär att båda budgetårens 25-miljonersbelopp behövs för att täcka enbart denna extra utslaktning för det här aktuella budgetåret.

Nu har framställning gjorts om att få disponera båda årens anslag under det första regleringsåret. Som jag nämnt har också behov av detta redovisats. Efter- som beloppen är preciserade för båda budgetåren borde det inte föreligga något hinder för att genomföra denna omfördelning. När beloppen är förbrukade så är de förbrukade. Man kan därför säga att det här gäller att genomföra en rent praktisk åtgärd för att största möjliga effekt av anslagen skall uppnås.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 2 av herr Skårman m. fl.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Jag vill först i största allmänhet något beröra den proposition och det utskottsutlåtande som kammaren nu har att ta ställning till, innan jag går närmare in på den reservation som jordbruksutskottets ordförande yrkar bifall till.

Propositionen och det föreliggande utskottsutlåtandet behandlar ju inga nyheter inom jordbruket; naturligt nog eftersom både propositionen och utlåtandet utgör ett led i den jordbrukspo-

litik som riksdagen fattade principbeslut om 1967.

Detta beslut innebar ju att stödet till jordbruket skulle ges en sådan utformning att man kunde skapa rationellt skötta jordbruk av en sådan storleksordning, att jordbrukarna kunde erhålla en skäligen arbetsersättning utan att konsumenterna skulle drabbas alltför hårt av priserna på jordbrukets produkter.

Med denna målsättning var det naturligt att stödet i första hand kom att knytas till en snabb rationalisering av jordbruket samtidigt som syftet var att minska för jordbruket förlustbringande överskott. I den prisöverenskommelse som gäller för perioden 1 juli 1969—30 juni 1971 kan man därför skönja en viss försiktighet i fråga om prishöjningar och andra åtgärder som kan bromsa anpassningen av produktionen samtidigt som jordbruket ändå erhållit en viss inkomstförstärkning. För mjölkproduktionen har en viss uppbromsning accepterats beträffande anpassningstakten.

Resurserna för denna rationalisering av jordbruket och trädgårdsnäringen har under senare år kraftigt förstärkts. Kreditgarantiramarna har sålunda fördubblats mellan budgetåren 1966/67 och 1969/70. Under samma tid har jordfonden, som har stor betydelse för strukturrationaliseringen, ökat med 100 miljoner kronor till 280 miljoner kronor. Tillsammans med kreditgarantier har dessa medel från jordfonden medgett att man uppnår den nivå som förutsetts av 1960 års jordbruksutredning.

Fjölårets skörd var genomsnittligt mindre än normalt till följd av skörde- skador i vissa delar av landet. Trots detta måste man räkna med ett betydande exportbehov i fråga om vete. Riksdagens beslut föregående år att öka det statliga bidraget till skördeskade- fonden från 15 till 30 miljoner innebär att statskassan numera utbetalar två tredjedelar av skördeskadeskyddet mot tidigare hälften.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område

Förslagen i årets statsverksproposition utgör i fråga om jordbruket en fortsättning av strävandena att nå fram till rationella jordbruksenheter. Stödet till jordbrukets rationalisering föreslås vad gäller driftbudgeten utgå med i stort sett oförändrat belopp. Däremot ökar utgifterna för utbildning och forskning med något över 10 miljoner. Miljö- och vårdkostnaderna ökar med 16,5 miljoner. Jag skall inte trötta kammaren med någon detaljupprepning av de förändringar som sker på drift- och kapitalbudgeten.

Låt mig så säga några ord om den reservation som herr Hansson i Skegrie yrkade bifall till.

Det är riktigt att torkan föregående är orsakade en mycket stor utslaktning av nötkreatur. Normalt räknar man väl med en utslaktning av 20 000 djur, och så kalkylerade jordbruksnämnden med att det skulle bli en utslaktning på 55 000 kor. Riksdagen beslöt — som herr Hansson i Skegrie riktigt återgav — att 25 miljoner kronor skulle ställas till jordbruksnämndens förfogande för vardera budgetåret 1969/70, 1970/71 för att täcka de kostnader för Svensk kött-handel som denna ökade utslaktning skulle kunna förorsaka. De medel som har ställts till förfogande för innevarande år räcker inte till, säger man nu, och även departementschefen har ansett att dessa 25 miljoner inte räcker till. Departementschefen har därför ansett att 10 miljoner av de pengar som är avsedda för nästkommande budgetår skall få tas i anspråk på grund av den ökade utslaktningen. Det innebär att man räknar med 55 000 djur. 20 000 är som sagt normal utslaktning, och en ökad utslaktning av kor på 35 000 skulle föranleda att Svensk kött-handel fick stöd med 25 miljoner. Det hävdas emellertid att utslaktningen kommer att öka med ytterligare 10 000 à 15 000 djur. Om då 10 miljoner ytterligare får utnyttjas under innevarande budgetår blir väl proportionerna rätt lika — 25 miljoner för

35 000 djur och 10 miljoner för 10 000 à 15 000 djur.

Herr talman! Mot denna bakgrund kan jag inte biträda den reservation som herr Hansson i Skegrie stödde, utan jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Den matematik som man har använt i propositionen och den som herr Johanson i Västervik nu begagnar stämmer inte med det verkliga förhållandet. Det är därför som vi har reserverat oss, annars hade vi inte behövt göra det.

Om jag får dra de siffror en gång till som jag relaterade för herr Johanson i Västervik, blir det kanske litet klarrare.

Man räknar med — Svensk kött-handel och Slakteriförbundet lär vara de sakkunniga på detta område — att behöva exportera 17,2 miljoner kilo kött extra detta år. På detta får vi betala ungefär 4:50 per kg. Det innebär alltså för denna extra utslaktning 70 miljoner kronor.

Denna extra utslaktning utöver de 20 000 nötkreatur som inte räknas in motsvarar en exportförlust på 50 miljoner kronor. Där går bägge anslagen åt. Men enligt herr Johansons i Västervik beräkningar kommer det att saknas 15 miljoner kronor. Varifrån skall vi ta dem, herr Johanson? På vilket sätt skall vi då biträda denna slakt, då vi inte har några pengar?

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Den reservation som är fogad till punkten 11 i jordbruksutskottets utlåtande nr 1 räknar med att vi skall få en ökad utslaktning på 10 000 — 15 000 kor. Om man räknar med en sådan ökad utslaktning utöver de 55 000, skulle proportionerna bli ganska riktiga, om man ställer 10 miljoner kronor av nästkommande års budgetmedel till förfogande för att täcka den kostnads-

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

ökning som Svensk kötthandel kan få genom denna ökade utslaktning.

Om herr Hansson i Skegrie senare fått andra uppgifter som utskottet inte hade till sitt förfogande vid sin behandling av ärendet, är det en annan sak. De förelåg icke när utskottet hade att behandla frågan.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än det jag tidigare har ställt.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 11 mom. 2 i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 av herr Skärman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 97 ja och 81 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 12

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 13***Särskilt stöd åt det mindre jordbruket**

Kungl. Maj:t hade (punkten C 4, s. 42—43) föreslagit riksdagen att till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 50 300 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 64 av herr *Helén m. fl.* och II: 80 av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, vari hemställtts att riksdagen, såvitt nu var i fråga, måtte besluta medge en uppräknig av det extra mjölkpristillägget i norra Sverige med 25 %,

dels de likalydande motionerna I: 123 av herr *Strandberg m. fl.* samt II: 134 av herrar *Petersson* i Gäddvik och *Nilsson* i Agnäs, vari hemställtts att riksdagen måtte anvisa till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket för budgetåret 1970/71 ett förslagsanslag av 59 300 000 kr., varav 9 000 000 kr. finge disponeras för det i motionerna angivna syftet,

dels de likalydande motionerna I: 256 av herr *Nils-Eric Gustafsson* och herr *Sundin* samt II: 354 av herr *Eriksson* i Bäckmora *m. fl.*, vari hemställtts att riksdagen vid behandlingen av statsverkspropositionen, bil. 11, punkt C 4, måtte

1) medge generell höjning av det extra mjölkpristillägget i norra Sverige med 25 procent för återställande av pristilläggets realvärde, samt

2) anvisa för budgetåret 1970/71 för

ovan angivna ändamål utöver Kungl. Maj:ts förslag ett belopp av 9 000 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 64 och II: 80, såvitt nu var i fråga, samt motionerna I: 123 och II: 134 ävensom I: 256 och II: 354 till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 50 300 000 kr.

Reservation hade avgivits

3. av herrar *Skärman* (fp), *Hermansson* (cp), *Skagerlund* (fp), *Hübinette* (m), *Ingvar Andersson* (m), *Hansson* i Skegrie (cp), *Persson* i Heden (cp), *Berndtsson* (fp) och *Krönmark* (m), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 64 och II: 80, såvitt nu var i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 123 och II: 134 samt I: 256 och II: 354 till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 59 300 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr BERNDTSSON (fp):

Herr talman! Som här framhållits i reservationen är det extra mjölkpristillägget avsett att kompensera i huvudsak mjölkproducenterna i Norrland för sämre produktionsförutsättningar, betingade av klimat, jordmån, stegrade fraktkostnader m. m. Det är inte bundet till enbart småbrukarna utan utgår till alla mjölkproducenter oavsett leveransstorlek. Stödet, som tillkom i början av 1960-talet, syftar till att öka möjligheterna att behålla en norrländsk jordbruksproduktion, vilken från olika synpunkter är nödvändig. Om detta har vi alla varit överens.

Nu har emellertid — vilket framhållits i de motioner som legat till grund

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

för reservationen 3 — inflationen urholkat mjölkpristilläggets realvärde med 25 å 30 procent. En uppräknig med denna procentsats är därför väl motiverad och bör kunna göras utan att resultatet av den pågående utredningen avvaktas.

Herr talman! Jag vill med dessa ord yrka bifall till reservationen 3 vid punkten 13.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Under punkten 13 har jordbruksutskottet behandlat ett antal motioner som samtliga innehåller yrkanden om en höjning av det utgående extra mjölkpristillägget i Norrland med 25 procent. Detta bidrag infördes ursprungligen som ett särskilt stöd till det norrländska jordbruket på grund av dettas sämre produktionsbetingelser och med hänsyn till att dess huvudsakliga inkomst är baserad på mjölkproduktionen. Det är ett typiskt småbrukarstöd, som staten betalar helt och hållet och som i och för sig inte uppgår till några större belopp men ändå har sin betydelse som en inkomstförbättring för det övervägande antalet jordbrukare i Norrland.

Att vi behöver jordbruk i Norrland tror jag att det råder ganska stor samstämmighet om. Senast 1967 års riksdag fastslog detta och underströk att bibehållandet av ett livskraftigt jordbruk i Norrland är nödvändigt. Från såväl försvarsynpunkt som försvarsynpunkt är det viktigt att det finns en tillräckligt stor livsmedelsproduktion i denna landsända. Konsekvenserna av detta konstaterande måste då bli att samhället bör lämna stöd, vilket det väl också i viss omfattning gör.

En sådan stödåtgärd är just det extra mjölkpristillägget även om gränsdragningen vid differentieringen har inneburet en inte helt rättvis fördelning. Den kraftiga avtrappningen mot exempelvis Hälsingland och Gästrikland har åtskilliga gånger påtalats här i riksdag-

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

gen, och regeringen har också uppvaktats i denna fråga som fortfarande är aktuell. Trots att jordbruksministern för tillfället inte befinner sig i kammaren vill jag ändå framföra en vädjan till honom om en omprövning av grunderna för detta bidrag till jordbrukarna i Hälsingland och Gästrikland. Det gäller vårt gamla krav om uppflyttning till närmast högre prisområde. Vi har ännu inte helt givit upp hoppet om möjligheten att få en högre bidragsskala för dessa områden.

Av andra anledningar skulle jag ha velat rikta ytterligare en vädjan till jordbruksministern — jag hoppas att han läser detta i protokollet. Jag skulle vilja be honom att han vid den översyn som nu görs beträffande stödet till det norrländska jordbruket och utformningen av detta stöd beaktar de speciella jordbruksbetingelser som vi har i Gästrikland och Hälsingland, som vi anser är likartade med Norrland i övrigt. Vi hoppas att vi inte kommer att få en sämre ställning än det övriga Norrland.

Herr talman! Denna fråga skall riksdagen inte ta ställning till i dag, men jag har ändå velat ta upp den eftersom jordbruksutskottet har berört utredningen i sitt utlåtande.

I motionerna har, som herr Berndtson redan framhållit, yrkats på en anpassning av mjölkpristillägget med hänsyn till den penningvärdeförsämring som sedan 1962 har urholkat bidragen. Det är ostridigt att penningvärdeförsämringen har minskat bidragens reella värde och att de nu borde uppräknas med ca 25 procent för att svara mot 1962 års nivå.

Jordbruksutskottets majoritet har märkligt nog avstyrkt motionerna, bland annat med hänvisning till den nu pågående utredningen som jag tidigare har berört. Det är ett skäl som jag för min del inte finner vara särskilt starkt. Om det i motionerna hade framställts yrkande om införande av en helt ny

form av stödåtgärder hade måhända utskottets skrivning haft mer fog för sig, men här gäller det bara att återställa det reella värdet av ett bidrag som redan utgår och som har utgått under många år. Det rubbar inte vare sig principerna eller grunderna för bidraget. Ett uppfyllande av vårt krav kan i och för sig inte utgöra något hinder för de stödåtgärder som kan föreslås av den nu pågående utredningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 3 av herr Skårman m. fl.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Under denna punkt behandlas, som de föregående talarna påpekat, frågan om det extra mjölkpristillägget för att stimulera mjölkproduktionen i norra Sverige. Beloppet för detta stimulanstillägg fastställdes redan år 1962, och någon anpassning av mjölkpristillägget till det aktuella pris- och kostnadsläget har inte skett sedan dess.

Den socialdemokratiska utskottsmajoriteten skriver i utlåtandet, att frågan om en uppräkning av det extra mjölkpristillägget av socialdemokraterna avvisats under en följd av år. Man påpekar också att en utredning nu arbetar med problemet om stöd till jordbruket i norra Sverige. Under dessa förhållanden finner socialdemokraterna ingen anledning att nu föreslå någon ändring av de regler som gäller för det extra mjölkpristillägget. Socialdemokraterna vill således inte ens anpassa nu utgående extra mjölkpristillägg så att det realvärde pristillägget hade 1962 återställs.

Socialdemokraterna talar i många fall om hur väl de vill människor och näringsliv i Norrland. Alla — även socialdemokraterna — måste dock vara medvetna om den negativa utvecklingen i norra Sverige, särskilt på landsbygden. Alla i norra Sverige — och i särskilt hög grad jordbrukarna — känner stor oro för utvecklingen. Lönsamheten inom jordbruksdriften är mycket

dålig, och pessimismen inför framtiden är stor bland jordbrukarna. Jordbruk läggs ned i snabb takt. Kulturlandskapet försvinner när åkrarna växer igen, och även från konsumentsynpunkt är det angeläget att vi får en produktion som utan alltför långa transportavstånd kan tillgodose behovet av mjölk och andra färskvaror.

Då jordbruken läggs ned i snabb takt försvinner också snart möjligheterna för ekonomisk drift av jordbrukets förädlingsindustrier. En fortsatt minskning av den brukade arealen kommer snart att medföra mycket besvärande merkostnader även för de kvarvarande jordbrukarna. Den under de senaste åren bedrivna jordbrukspolitiken gör att alltför många jordbrukare i Norrbotten och övriga Norrland tvivlar på att regeringspartiets talesmän menar allvar med alla uttalanden om behovet och önskvärheten av ett livskraftigt, lönsamt jordbruk i dessa bygder. Enligt min bestämda mening måste det vara ett hela landets intresse att förbättra Norrlandsjordbrukets arbetsbetingelser, så att framtidstro och investeringsvilja återvänder. I stället har samhällets åtgärder gått i rakt motsatt riktning.

År 1967 avskaffade riksdagen leve-ranstillägget för mjölk liksom även areallägget. Detta medförde särskilt för Norrlandsjordbrukarna ett betydande inkomstbortfall. Alla vet vi också hur nya traktorskatter och det höga ränteläget drabbar jordbrukarna.

Allt detta hindrar inte att socialdemokraterna inom utskottet med hänvisning till sitt negativa ställningstagande tidigare år och till en pågående utredning avvisar det mycket rimliga önskemålet att riksdagen skall återställa realvärdet av det mycket blygsamma bidrag som riksdagen beslöt år 1962. Vad skall jordbrukarna i Norrland egentligen tro när regeringspartiets företrädare inte ens vill tillmötesgå dessa rimliga önskemål? Kan någon förvåna sig

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

över att tron på framtiden är svag? Detta medför, som jag tidigare påpekat, att åkrarna växer igen och kulturlandskapet försvinner allt medan ansvariga politiker talar om en kraftfull och framsynt politik, som syftar till att skapa bättre förutsättningar för ett livskraftigt näringsliv i vad man i annat sammanhang kallar det norra stödområdet.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservationen 3, vari det yrkas att det utgående extra mjölkpristillägget skall uppräknas med 25 procent.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Den fråga som riksdagen nu har att ta ställning till är en gammal bekant; det har tidigare gjorts framställningar i samma syfte, såsom de föregående talarna också påpekat. Sedan riksdagen förra året behandlade ärendet har jordbruksministern tillsatt en utredning som har att utreda frågan om stödet till jordbruket i norra Sverige. Enligt direktiven skall den se över stödet, och översynen skall omfatta utformningen av nuvarande bidrag ävensom reglerna för stödet till jordbrukets rationalisering i norra Sverige. Denna utredning tillsattes den 1 juni föregående år och skall slutföra sitt arbete innevarande år. Utskottsmajoriteten har därför ansett att man inte bör föregripa utredningen utan att den fritt skall få pröva frågan hur stödet skall kunna göras effektivt för det norrländska jordbruket.

Vi socialdemokrater är lika intresserade som reservanterna av att behålla ett jordbruk i Norrland, men vi vill pröva frågan och ge ett sådant stöd att det verkligen ger möjlighet att behålla ett jordbruk i norra Sverige. Att liksom herr Petersson i Gäddvik tro att man skulle kunna lösa hela Norrlandsproblemet genom att öka mjölkpristillägget med 25 procent är alltför enkelt. Socialdemokraterna har ett mycket stort

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

intresse av att åstadkomma en livaktig utveckling för de norrländska samhällena. Det är därför vi på socialdemokratiskt håll inte bara pratar utan handlar. Den stora satsning på Norrland som man ämnar göra för att ge utbildning och arbete i norra Sverige åt de människor som växer upp där kan väl ändå inte vara främmande för herr Petersson.

Utskottet har med anledning av att utredningen skall slutföra sitt arbete i år inte velat föregripa den och hemställer därför att bidraget skall utgå efter en oförändrad bidragsskala, vilket innebär att 36,8 miljoner kronor ställs till förfogande för sagda ändamål. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag kan instämma i vad herr Johanson i Västervik sade; vi i centern vill också pröva nya, positiva stödåtgärder för det norrländska jordbruket. Men jag kan inte inse att vi skulle föregripa utredningen om vi nu skulle anpassa det utgående bidraget till den penningvärdeförsämring som obestridligen ägt rum sedan 1962, då detta bidrag fastställdes. Det kan inte, herr Johanson i Västervik, utgöra något som helst hinder för utredningen att göra sin översyn av stödåtgärderna för det norrländska jordbruket.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m)
kort genmäle:

Herr talman! Herr Johanson i Västervik försöker klara sig från detta problem genom att göra gällande att jag skulle ha sagt att man kunde klara hela Norrlandsproblemet genom att räkna upp mjölkpristillägget med 25 procent. Nej, herr Johanson i Västervik, jag vet alldeles för mycket om Norr-

landsproblemen för att påstå något sådant.

Vad jag har sagt och vad som är ett faktum det är att framtidstron sviktar i hög grad bland jordbrukarna i Norrland som hyser en så stor oro för framtiden, att de inte längre bara kan vänta och tro på löften. Även om vi också i moderata samlingspartiet hoppas att den kommande utredningen skall medföra positiva resultat för jordbruket i Norrland, så är jag för min del övertygad om att det som nu sker i Norrland skulle göra många socialdemokrater förskräckta, om de kände till det. Det gäller att försöka få de norrländska jordbrukarna att återfå tron på framtiden och investeringsviljan, och då måste man komma med något positivt.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora sade att riksdagens principbeslut år 1967 om jordbrukspolitiken underströk nödvändigheten av att en betydande jordbruksproduktion kunde upprätthållas även i norra Sverige. Det kombinerade jord- och skogsbruket är i denna del av landet den vanligaste driftformen. Inom denna kombination har mjölkproduktionen en dominerande betydelse därför att vall- och foderproduktionen här har de bästa naturliga förutsättningarna. Man kan tryggt påstå att mjölkproduktionen är ryggraden i övre Norrlands jordbruk. När en jordbrukare har upphört med mjölkproduktionen, har detta oftast inneburit att han även upphört med sitt jordbruk. Den nuvarande statliga satsningen på övre Norrland bygger ju också i huvudsak på mjölkproduktionen.

I de likalydande motionerna I:256 och II:354 har vi från centerpartiet begärt ett återställande av det extra mjölkpristilläggets realvärde. Vi motionärer anser att ett stöd åt mjölkproduktionen fortfarande ger den bästa täckningen om man önskar ge ett all-

mänt stöd åt jordbruket i norra Sverige.

Som motiv för sitt avslagsyrkande hänvisar utskottsmajoriteten till att en utredning enligt givna direktiv skall företa en allmän översyn av stödet till jordbruket i norra Sverige. Jag ber att få understryka vikten av att denna utredning tillsatts. Jordbruket har stor betydelse för Norrlandslänen, och då vill jag speciellt betona sysselsättningsaspekten. Från centerpartiets sida accepterar vi, att den statliga satsningen på typ KR-verksamhet fortsätter. Vi är förespråkare för en ytterligare utvidgning.

Däremot är vi långt ifrån nöjda med dagens snäva tillämpning av rationaliseringskungörelsen. Man behöver bara studera prognoserna i Länsplan 67, som i Norrbotten går under arbetsnamnet BD 80, för att komma på det klara med att ju snabbare vi får en efter Norrbottens förhållanden avpassad tillämpning för KR-verksamheten, desto större blir möjligheterna att motverka arbetslöshet och befolkningsuttunnning. Därför är det mycket angeläget att stödet till jordbrukets rationalisering i övre Sverige även kommer att omfatta de gängse familjejordbruken, så att dessa kan bli föremål för lantbruksnämndernas bidrags- och låneverksamhet för yttre och inre rationalisering. Jag hoppas, liksom även föregående talare, att utredningen kommer med förslag som innebär en uppmjukning av nuvarande tillämpningsföreskrifter i rationaliseringskungörelsen.

Jag vill också i detta sammanhang betona att det är av yttersta vikt att jordbrukspolitiken i fortsättningen i tillämpliga delar betraktas som en del av och utformas som ett led i den regionala politiken för norra Sverige.

Återkommande till utskottsmajoritetens avslagsyrkande då det gäller en höjning av det extra mjölkpristillägget skulle jag emellertid vilja säga att man tar alltför lätt på uppgiften genom att bara hänvisa till en pågående utred-

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

ning. Ett riksdagsbeslut om en 25-procentig höjning av det extra mjölkpristillägget föregriper på intet sätt utredningens arbete. Det är ett väl dokumenterat faktum att alla mjölkproducenter, såväl mindre som större, i övre Norrland är i stort behov av att det extra mjölkpristilläggets realvärde återställas. Det är därför ytterst förvånande att utskottsmajoriteten inte vill beakta de höga produktionskostnaderna i norra Sverige.

I fjol ansåg majoriteten i utskottet att det utgående tillägget var tillräckligt för att utjämna skillnaderna i produktionskostnader mellan de olika delarna av landet. Av samma utskottsutlåtande framgår att enligt en utredning som gjorts vid lantbrukshögskolan produktionskostnaderna för mjölk skulle vara 2—5 öre högre per kg i norra Sverige än i södra Sverige. I verkligheten ligger produktionskostnaderna i Norrbotten cirka 14 öre högre per kg än genomsnittet för landet.

Det måste då verka underligt att en utredning, utförd vid lantbrukshögskolan, uppvisar så små skillnader beträffande produktionskostnaderna för mjölk mellan norra och södra Sverige. Men detaljgranskar man något utredningen och ser efter, hur olika kostnadsposter räknats fram, skingras denna mystik. Låt mig ge två exempel på hur beräkningarna utförts.

I lantbrukshögskolans utredning har redovisats lägre byggnadskostnader för Norrbotten än genomsnittet för Sverige. Det skulle alltså enligt denna utredning vara billigare att bygga i Norrbotten än i övriga delar av landet. Hur orimligt detta påstående är bekräftas också av kommentarerna i utredningen till kostnadsberäkningen: »Bland kostnadsposterna är byggnadskostnaden den intressantaste. Den uppvisar i stort sett samma värden. Antagligen ligger byggnadskostnaderna i de fyra undersökta områdena högre än för genomsnittet. Svårigheterna här har varit att hitta

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

material som belyser eventuella differenser.»

Trots denna kommentar redovisas lägre byggnadskostnader för Norrbotten. Detta gör man för Norrbotten genom att använda siffran 679, medan genomsnittet för Sverige skulle vara 686, alltså högre byggnadskostnader. Lika underliga är beräkningsgrunderna för arbetet med djurskötsel. I beräkningarna har samma arbetsgångstal använts för både norra Sverige och genomsnittet för Sverige, men timpriset har satts till 10 kronor för genomsnittet och till kronor 7:57 för de fyra nordligaste länen. En uppräknings av timpriset för norra Sverige till 10 kronor skulle medföra en kostnadsökning av 3 öre per kg mjölk. Skulle någon vilja förmäna jordbrukarna i norra Sverige att i beräkningshänseende bli jämställda med övriga delar av landet och även få samma timersättning som yrkeskollegerna i andra delar av landet?

Jag tycker att dessa två exempel är tillräckliga för att visa bräckligheten hos lantbrukshögskolans utredning som här åberopas såsom ett objektiva material när det gäller att dra slutsatser om skillnader i produktionskostnader mellan de olika delarna av landet.

Herr Johanson i Västervik framhöll att en utredning om stödet till jordbruket i Norrland pågår och att man måste invänta resultatet. Jag skulle vilja säga till herr Johanson i Västervik att vad vi motionärer har påyrkat är varken något nytt bidrag eller något nytt stöd, utan vi önskar helt enkelt ett återställande av realvärdet på det extra mjölkpristillägget, och detta har vi med full fog kunnat argumentera för. Dessutom har jag, herr Johanson i Västervik, anfört produktionskostnadssiffror som visar hur mycket dyrare det är att framställa mjölken i norra Sverige än i övriga landet.

Herr Johanson i Västervik sade: »Vi på vårt håll pratar inte, utan vi agerar.» Jag tycker att han i stället borde

ha sagt: »Vi pratar, vi gör utspel och det blir stora rubriker, men vi handlar aldrig.»

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 3 vid punkten 13 i jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag kan i stora delar ansluta mig till de synpunkter som framförts här av talare för reservationen. Jag vill emellertid tillägga att vad som sagts om Norrland också gäller Värmland och Dalarna. Även om det stöd till mjölkproduktionen som utgår där inte är lika högt som i översta Norrland har det i varje fall en mycket stor betydelse i stimulerande syfte, och det kan man inte bortse från.

Vad som framför allt måste understrykas i denna debatt är väl att det här i vårt land finns en hel del KR-jordbrukare, som vi ifrån statens sida har satsat mycket pengar på. Om det över huvud taget skall bli möjligt för dessa att överleva, är det i högsta grad nödvändigt, att man får till stånd en uppräknings av detta bidrag.

Det som här föreslagits är ingen uppräknings i vanlig mening; det är bara såsom sagts förut, fråga om att återställa bidragets ursprungliga penningvärde. Inflationen har ju urgröpt detta värde och om man nu skall få ut samma effekt av bidraget som när det fastställdes för 1962/63, måste beloppet ökas med 25 procent.

Vidare vill jag framhålla en annan ganska viktig sak, nämligen att mjölkproduktionen sjunker här i landet. Och produktionen sjunker kanske mest just i de bygder som är mest beroende av detta bidrag. Det gör inte det hela lättare. Vi behöver en produktion av mjölk också för framtiden.

Inom dessa bygder är det inte lika enkelt som på andra håll att åstadkomma en annan inriktning av jordbruksdriften, utan där har produktionen av mjölk sin givna plats; det är i många

fall småbrukare det gäller. Det står också, som här har sagts, i överensstämmelse med 1967 års jordbruksbeslut, att det skall finnas en jordbruksproduktion såväl i Norrland som i Värmland och Dalarna.

I utskottsutlåtandet påpekas att liknande motioner som framförts tidigare har avslagits. Det är väl inget bevis för att vad som har framhållits i motionerna är felaktigt. Det är nog snarare ett bevis för att det är nödvändigt att något görs på detta område.

Vidare har herr Johanson i Västerвик nämnt den utredning som är tillsatt, och den har väl kommit i gång med sitt arbete. Det är meningen att man skall försöka göra stödet så att säga produktneutralt. Översynen skall också avse både utformningen av den nuvarande bidragsgivningen och reglerna för stödet till jordbrukets rationalisering. Men vad som här föreslås är ju bara, som jag har sagt en uppräknig av det extra mjölkpristillägget med hänsyn till inflationen, och det kan väl inte vara fel, att man återställer det ursprungliga värdet av detta bidrag. Det är inte mer som sker, om man bifaller vad som begärs i motionen.

Varför är det då så angeläget, herr Johanson i Västerвик, att detta förslag blir genomfört? Jo, anledningen är att många håller på att förlora framtids-tron på jordbruket inom dessa bygder. Såsom här förut nämnts hade vi i vårt land förra året en mjölkinvägning om ca 3 miljoner ton. Den har nu sjunkit med 6 procent och den beräknas sjunka ytterligare. Om vi kommer ned till 2,7 miljoner ton har vi nått den gräns där tillgång och efterfrågan balanserar varandra. Med hänsyn till säsongvariationerna beträffande invägningen föreligger emellertid redan nu den situationen att vi just precis klarar efterfrågan på konsumtionsmjölk. Detta är en mycket allvarlig historia.

Vidare säger herr Johanson i Västerвик att man från socialdemokratisk sida

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

är mycket intresserad av Norrlandsproblemen. Varför försöker man då inte lösa denna fråga om mjölkproduktionen som berör människorna i så hög grad?

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 3.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag skall inte säga att inte en 25-procentig höjning av det extra mjölkpristillägget i och för sig kan vara motiverad. Det är möjligt att den utredning som nu arbetar med dessa frågor kommer med ett sådant förslag, men det har varit en accepterad ordning här i huset att om en utredning pågår bör man avvakta resultatet av denna. Jag vill därför inte nu ta ställning till frågan om en höjning av bidraget.

Herr Persson i Gäddede ansåg att socialdemokraterna skulle vara alldeles okunniga om Norrlandsproblemen. Nej, herr Persson, så är inte alls fallet. Vi kan mycket väl förstå norrlänningarnas problem. Det finns inte bara moderater i Norrbotten; de utgör i själva verket ett litet fåtal. Men det enda förslag ni kunnat prestera i fråga om jordbruket i Norrland är den 25-procentiga höjningen av extra mjölkpristillägget. Något annat förslag har inte, såvitt jag förstår, framförts från er sida.

Man får väl ändå vara objektiv när man diskuterar dessa frågor. Det har satsats mycket på Norrland, vilket i och för sig är riktigt. Se t. ex. på KR-jordbruken. Varje år begärs emellertid de moderata inom jordbruksutskottet att någon från lantbruksstyrelsen skall redogöra för KR-jordbruken; ni visar en beklaglig misstänksamhet mot dessa jordbruk.

Jag vill alltså säga till herr Persson i Gäddede att vi socialdemokrater inte är främmande för de problem som finns i Norrbotten.

Herr Stridsman önskade att man skulle skapa möjligheter för familj jord-

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

bruken att få del av rationaliseringsstödet, och han citerade därvid en undersökning som han antagligen fått från lantbrukshögskolan. Detta material kommer väl den nu sittande utredningen att få ta del av. Men varför studerar inte herr Stridsman lantbruksstyrelsens statistik över de rationaliseringslån o. s. v. som betalas ut? 80 procent av dessa medel går till jordbruk som är mindre än 50 hektar och 60 procent till jordbruk som är mindre än 20 hektar. Det är alltså orimligt att påstå att inte familjejordbruken får stöd.

Herr Jonasson framhöll att det kommer att bli bekymmersamt med mjölk-tillgången och att om en mjölkinvägning minskas till 2,7 miljoner ton, så har det gått för långt. Men Svensk husdjursskötsel har sagt att vi måste slå ut 118 000 kor fram till 1975 om vi inte skall få ett bekymmersamt mjölköverskott. Varför kan inte herr Jonasson tro på dessa uppgifter? Det är ju er egen organisation som har kommit med dem. Det går alltså inte att påstå att läget är allvarligt och att vi inte får en tillräcklig tillgång på mjölk o. s. v. Det är möjligt att det kan finnas bekymmer inom vissa regioner, men jag tror inte det gäller för landet i dess helhet.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Herr Persson i Skänninge kan tydligen inte ens hålla reda på vad jag heter trots att jag tillhört riksdagen i åtta år, och då förstår jag att man inte kan begära att han skall veta att moderata samlingspartiet på sin stämma hösten 1969 antagit ett mycket positivt Norrlandsprogram.

Jag vill därtill säga att enligt min uppfattning om hur en riksdagsdebatt skall föras är det som nu bör diskuteras frågan om återställandet av det ex-

tra mjölkpristilläggets realvärde till vad det var 1962. År efter år har vi på vårt håll haft en positivare inställning härvidlag än socialdemokraterna, liksom fallet är beträffande många andra Norrlandsfrågor. Men härtill får jag återkomma vid ett annat debattillfälle.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Herr Persson i Skänninge sade att kutymen i detta hus, om jag får använda ett sådant uttrycksätt, är att man, när det påbörjats en utredning på området, inte bör komma med nya förslag där, och jag delar helt och hållet hans uppfattning att detta är en princip som vi skall försöka hålla. Men det extra mjölkpristillägget är ju ingenting nytt, utan det gäller som tidigare nämnts bara att återställa dess realvärde.

Herr Persson i Skänninge tog sedan upp lantbruksstyrelsens statistik om vart pengarna har gått men det är inte på den punkten vi har olika uppfattning. Jag framhöll att centerpartiet accepterar KR-verksamheten helt och hållet och att vi önskar en utvidgning av den, men märk väl att jag sade att det måste ske en anpassning till förhållandena där uppe. Det är en allmän uppfattning i Norrbotten — inom alla partier, bland lantbruksnämndens ledamöter och inom dess tjänstemannakår — att de nuvarande bestämmelserna beträffande rationaliseringskungörelsens tillämpning är alldeles för snäva och måste liberaliseras.

Det skulle också vara intressant om herr Persson i Skänninge något ville kommentera skillnaderna i fråga om produktionskostnader för norra och södra Sverige.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Herr Persson i Skänninge sade att man alltid brukar avvakta resultatet av en pågående utredning innan det vidtas förändringar, men det gör man när man vill och inte vid

alla tillfällen — det vet också herr Persson.

1967 års jordbruksbeslut var i flera hänseenden misslyckat, något som visat sig mer och mer. Detsamma är också förhållandet i detta fall.

Herr Persson i Skänninge berörde också utslaktningen av kor. Jag vet inte om han följt med debatten men regleringsåret 1967/68, d. v. s. efter den tid som han talat om, utslaktades 30 000 kor, år 1968/69 32 000 och 1969/70 72 000, således sammanlagt 134 000 kor. Därmed har man effektuerat vad som var sagt i 1967 års jordbruksbeslut och litet därutöver, och det som i fortsättningen inträffar innebär alltså att djurstammen minskas ytterligare. Samtidigt ökar emellertid vår folkmängd och standard. Därför är det för folkhushållet absolut nödvändigt med förändringar som kan vända den nuvarande trenden inom mjölkproduktionen.

Det är denna utveckling som jag anser vara farlig och som jag vill varna för.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Debatten här håller på att vidgas till att beröra hela det norrländska näringslivet och frågan om hur detta skall stödjas. Jag vill därför återföra debatten till vad den egentligen gäller, nämligen punkten 13 i jordbruksutskottets utlåtande, där motionärer och reservanter begärt en uppräknings av det extra mjölkpristillägget i Norrland med 25 procent.

I detta sammanhang har utskottet sagt att sedan denna fråga senast debatterades i riksdagen har en utredning tillsatts med uppgift att pröva stödet till det norrländska jordbruket. Denna utredning skall framlägga sitt förslag innevarande år. Med anledning därav anser sig utskottet inte på något sätt vilja föregripa utredningen, utan föredrar att avvakta dess resultat. Nästa års riksdag skulle därigenom få möj-

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

lighet att ta ställning till den här frågan.

Det är tror jag vid tre tidigare tillfällen som riksdagen behandlat frågan om en uppräknings av det extra mjölkpristillägget och avvisat förslaget. Det finns därför ingen anledning att tro att riksdagen i år skulle gå med på en sådan uppräknings, när nu den nämnda utredningen har tillsatts och skall avge sitt förslag detta år.

Med anledning av vad bland andra herr Eriksson i Bäckmora och herr Petersson i Gäddede yttrade vill jag framhålla att jag kom in på frågan om de norrländska problemen som en följd av att andra ledamöter förde in debatten på detta spörsmål. I det sammanhanget ville jag säga att hur mycket man än räknar upp stödet till jordbruket så klarar man inte av de norrländska problemen. Andra satsningar måste göras, och därför nämnde jag den satsning som nu förbereds av regeringen för att försöka utveckla det norrländska näringslivet.

Herr talman! Jag har inte något att tillägga utan vidhåller mitt tidigare yrkande.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Först vill jag säga att jag ju vet att herr Petersson heter Petersson i Gäddede; vi delar dessutom postfack, men jag antar att jag kallade honom för Persson på grund av att jag själv bär det namnet. Jag ber om överseende för den lilla malören.

Så vill jag gärna göra en deklarasjon ifrån denna talarstol. Jag är helt på det klara med att det norrländska jordbruket arbetar under mycket besvärliga förhållanden. Jag vill gärna säga detta eftersom jag tror att så är fallet. Men någon egentlig hjälp till detta jordbruk tror jag inte kan åstadkommas genom en ökning av det extra mjölkpristillägget med 25 procent. Vi hoppas att den utredning som just nu arbetar med dessa problem skall komma fram

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

till en lösning som ger jordbrukarna i Norrland samma möjligheter och villkor som föreligger för jordbruket i övriga delar av landet. Jag tycker detta är rimligt.

Herr Jonasson ansåg att 1967 års jordbruksbeslut är helt misslyckat. Det är nog för mycket sagt, herr Jonasson! Vi på vårt håll tycker i varje fall inte så, men herr Jonasson kan naturligtvis ha en annan uppfattning.

När jordbruksutredningen framlägger sitt förslag är jag alltså beredd att stödja det norrländska jordbruket. Jag tror nämligen — och därvidlag fasthåller jag vid vad 1967 års riksdag uttalade — att vi skall ha ett jordbruk även i norra delen av landet och att detta jordbruk skall arbeta under samma förhållanden som jordbruket i övriga delar av landet.

Rationaliseringskungörelsen skall ändras, säger herr Stridsman. Men var snäll och studera rationaliseringskungörelsen — jag är alldeles övertygad om att herr Stridsman inte har gjort det — så får herr Stridsman en helt annan uppfattning om utformningen.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Herr Persson i Skänninge fortsätter att ha otur, trots att vi delar postfack! Jag heter inte Petersson i Gäddede utan Petersson i Gäddvik. Jag vill emellertid ändå säga att jag är tacksam för det löfte som herr Persson i Skänninge nu ger, att Norrlandsjordbruket skall få bättre betingelser.

Herr Johanson i Västervik säger troskyldigt att i tre år har riksdagen avslagit motioner om uppräknings av det extra mjölkpristillägget för att återställa realvärdet. Men det kan väl inte vara alldeles obekant för herr Johanson i Västervik att penningvärdet har fortsatt att falla hela tiden och att kravet på en uppräknings därför undan för undan blivit mer och mer berättigat. Och

den som känner jordbrukarna och jordbrukets situation i övre Norrland, som jag gör, vet att det är ett livsvillkor att man inte bara får löften — sådana som också herr Persson i Skänninge nu givit här — utan att man verkligen erhåller konkreta belägg för att statsmakterna är intresserade av att öka jordbrukets lönsamhet i dessa bygder.

Herr JOHANSON i Västervik (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle egentligen inte göra något mera inlägg, men jag vill be herr Petersson i Gäddvik om ursäkt för att också jag råkade använda namnet Gäddede. Jag vet inte vilken av de två Petterssönerna som skall känna sig mest angripen genom vad jag har sagt. Jag ber emellertid att på detta sätt få göra en rättelse till protokollet och framhålla att jag, i de fall jag polemiserat, har vänt mig till herr Petersson i Gäddvik.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Även jag vill göra korrigeringen att herr Petersson heter Petersson i Gäddvik och inte Petersson i Gäddede!

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag vill bara helt kort framhålla att jag knappast anser det vara riktigt att åberopa en tillsatt utredning som ett hinder för att bifalla yrkandet i reservationen. Det har gått åtskilliga år sedan vi införde det s.k. Norrlandsbidraget, och vad det är fråga om är ju endast att i någon mån återställa bidragets realvärde och det kan knappast föregripa utredningen.

Jag håller med herr Johanson i Västervik när han säger att det gäller inte så mycket att tala som fastmer att handla. Kammaren har nu ett utomordentligt tillfälle att handla genom att rösta för reservationen och på det sättet ge de

berörda jordbrukarna något bättre villkor.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga några ord till herr Johanson i Västervik. Först vill jag emellertid uttala min tillfredsställelse med den deklARATION som herr Persson i Skänninge avgav från denna talarstol beträffande det norrländska jordbrukets situation. Det borde inge framtida förhoppningar om denna inställning skulle bestå. Med en sådan tror jag att vi skulle kunna göra rätt mycket positivt för det norrländska jordbruket.

Herr Johanson i Västervik framhöll att man inte klarar det norrländska jordbrukets problem genom det extra mjölkpristillägget. Nej, det är självklart. Vid lantbrukshögskolan har emellertid ett examensarbete utförts, vilket just behandlar effekterna på inkomster och produktion genom införande av ett extra mjölkpristillägg. Jag skall i korthet nämna några siffror som är hämtade därifrån.

Genomsnittslieferantören fick under 1965 ett stöd på 1 330 kr. i Norrbotten — 1 530 kr. i Västerbotten — 1 530 kr. i Jämtland — 1 130 kr. i Ångermanlands och Hälsinglands kustland — och 370 kr. i delar av Svealands skogsbygder. Det är inte några stora summor, men det får väl ändå anses vara ett rätt bra tillskott till de låga årsinkomster, som jordbrukarna har i dessa bygder.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Till herr Persson i Skänninge skulle jag vilja säga att de nuvarande bestämmelserna i rationaliseringskungörelsen är sådana att möjligheter inte finns att i t. ex. Norrbotten få stöd till både inre och yttre rationalisering i den utsträckning som man inom länet skulle kunna hoppas. För det första har emellertid tillsatts en utredning som skall se över dessa saker; man hoppas därigenom kunna

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

få fram en tillämpning mera anpassad till de norra delarna av landet. För det andra, herr Persson i Skänninge, är det rätt många kommuner som gått in för ett jordbruksstöd, inte därför att de tycker att det är roligt att ge dessa pengar utan helt enkelt därför att man inom stora områden är utesluten från stödet på grund av de bestämmelser vi har i dag.

Jag skulle än en gång vilja be herr Persson i Skänninge eller herr Johanson i Västervik att lämna en kommentar till vad jag sade om produktionskostnaderna i de norra och de södra delarna av landet.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Berndtsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 13 i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 av herr Skårman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Berndtsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 99 ja och 80 nej.

Statens växtskyddsanstalt

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 14—21

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 22***Statens växtskyddsanstalt**

Kungl. Maj:t hade (punkten G 11, s. 96—97) föreslagit riksdagen att till Statens växtskyddsanstalt för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 5 989 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 419 av herr *Ingvar Andersson m. fl.* och II: 472 av fru *Sundberg*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta att under statsverkspropositionen, nionde huvudtiteln, punkt G 11, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit för budgetåret 1970/71 anvisa 125 000 kr. att i enlighet med anstaltsstyrelsens anslagsäskanden användas för förstärkning av den resistensbiologiska verksamheten vid statens växtskyddsanstalt,

dels de likalydande motionerna I: 420 av herr *Bengtson* samt II: 464 av herr *Börjesson* i Falköping och fru *Anér*, vari hemställts att riksdagen beslutade att till Statens växtskyddsanstalt för budgetåret 1970/71 anvisa ett med 131 000 kr. i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag förhöjt förslagsanslag av 6 120 000 kr.,

dels de likalydande motionerna I: 939 av herr *Ernst Olsson m. fl.* samt II: 1079 av herrar *Elmstedt* och *Larsson* i Öskevik, vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av statsverkspropositionen bil. 11 måtte besluta om utbyggnad av den resistensbiologiska forskningen i enlighet med förslag av statens växtskyddsanstalt och därför till Statens växtskyddsanstalt för budgetåret 1970/71 anvisa ett med 131 000 kr. i förhål-

lande till Kungl. Maj:ts förslag förhöjt förslagsanslag av 6 120 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 419 och II: 472, I: 420 och II: 464 samt I: 939 och II: 1079 till Statens växtskyddsanstalt för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 5 989 000 kr.

Reservation hade avgivits

4. av herrar *Skärman* (fp), *Hermansson* (cp), *Skagerlund* (fp), *Hübinette* (m), *Ingvar Andersson* (m), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp), *Persson* i Heden (cp) och *Krönmark* (m), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 419 och II: 472 ävensom med bifall till motionerna I: 420 och II: 464 samt I: 939 och II: 1079 till Statens växtskyddsanstalt för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 6 120 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! I den aktuella miljö-
vårdsdebatten framhålls det ständigt
som beklagligt att kemiska bekämp-
ningsmedel i alltmer ökad omfattning
måste tillgripas mot växtsjukdomar och
skadedjur. Det har också införts för-
bud mot användande av vissa sådana
preparat. I den mån andra bekämp-
ningsmedel inte har motsvarande ver-
kan kan förluster komma att drabba
trädgårdsodlare och jordbrukare. Det
kan ju inte vara samhällsekonomiskt
försvarbart att vi låter växtsjukdomar
och skadeinsekter åstadkomma förlus-
ter på hundratals miljoner varje år.

Emellertid är det effektivaste be-
kämpningsmedlet mot växtsjukdomar
och skadedjur att försöka frambringa
resistent växter som trotsar skadean-

Statens växtskyddsanstalt

greppen. Ju längre vi kan komma på den vägen, desto mindre behöver vi använda de kemiska bekämpningsmedlen. Våra växtförädlare arbetar också nu intensivt på att försöka framställa sådana motståndskraftiga sorter, men deras arbete är en ständig kamp mot nya växtsjukdomar, förorsakade inte minst av nya virus. Det allvarliga är att man egentligen aldrig ser något slut; det framkommer oupphörligt nya virusformer.

Jordbruksutskottet hade för något år sedan tillfälle att låta sig informeras om dessa förhållanden vid ett besök på Weibullsholm. Där upplystes utskottet om att det pågår en ständig nybildning av virus med nya, tidigare icke kända sjukdomar som följd. Analyser av dessa nya virus måste utföras vid ett för ändamålet avsett forskningslaboratorium, och år 1958 upprättades ett sådant vid växtskyddsanstalten. Man renodlar där för landet nya, specifika arter av skadegörare. Detta laboratorium har visat sig vara i hög grad behövligt för resistensförädlingen i vårt land, och dess verksamhet är stadd i fortlöpande ökning. Det innebär att nuvarande forskningsresurser är otillräckliga; många nya objekt måste avvisas på grund av att man inte har tillräckligt med forskningspersonal. Det är därför närmast beklagligt om vi inte anser oss ha råd till mer än två forskningstjänster på ett så viktigt område. Och det är inte mycket bättre om man skall behöva lita till tillfälliga anslag från privata organisationer och statens råd för skogs- och jordbruksforskning. För att arbetet skall bli säkrare förankrat bör därför medel utgå över budgeten.

För att kunna möta det stigande behovet av forskning på området har växtskyddsanstalten begärt två nya tjänster som tillsammans kostar 131 000 kronor. Vi talar ibland så vackert om vårt intresse för miljövård, naturvård etc. En insats på detta område vore i hög grad behövlig, men här har man sagt nej.

Reservanterna visar större konsekvens mellan ord och handling när de yrkar bifall till denna förstärkning av den resistensbiologiska forskningen som har vitsordats vara i så hög grad behövlig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 4 av herr Skårman m. fl.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Det är möjligt att denna punkt inte kommer att föranleda ett lika livligt meningsutbyte som den föregående punkten, men det innebär verkligen inte att frågan är av mindre betydelse.

Den kemiska bekämpningen av växtsjukdomar och skadedjur har medfört att sådana skador har minskat till ett värde som uppgår till många tiotal miljoner kronor årligen. Den har dock haft en avigsida, nämligen miljöförstöringen. Detta har lett till att vi har fått förbud mot att använda dessa bekämpningsmedel eller påbud om väsentliga inskränkningar. Då är det nödvändigt att finna nya vägar för att minska skadorna på detta område.

Det har väckts ett antal motioner som redovisas i utskottsutlåtandet. Samtliga går ut på att ge växtskyddsanstalten större anslag för att möjliggöra för den att bygga ut den resistensbiologiska forskningen. Jag har funnit dessa motionsförslag så väl motiverade att jag utan tvekan har anslutit mig till dem. De återfinns i reservationen 4, till vilken jag yrkar bifall.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Herr Antby försökte göra en beräkning av den ekonomiska vinst som bruket av bekämpningsmedel medfört för svenskt jordbruk. Också jag är medveten om att en sådan beräkning kanske är omöjlig att göra. Vi kan säga att 60, 70 eller 80 miljoner kronor per år är den vinst man gör i dag. Men vi vet inte vad bruket av bekämpningsmedel såsom ett led i den kraftiga rationaliseringen inom jordbruket har inne-

Statens växtskyddsanstalt

burit, d. v. s. vilka sekundära effekter bekämpningsmedlen haft.

Från början såg man enbart de positiva effekterna av bruket av bekämpningsmedel. Inte minst på andra sidan Atlanten blev bruket så småningom så stort att de direkt negativa miljöeffekterna klart kunde konstateras. Vi vet att de klorerade kolvätena har en stark tendens till anrikning i näringskedjan. Vi vet att nedbrytningen sker mycket långsamt och att det i många fall inte förekommer någon nedbrytning alls. De direkta skadeverkningarna av många bekämpningsmedel är ännu okända för oss, men bara medvetenheten om att risker för skador föreligger har bidragit till att vi i vårt land — vi har varit föregångare — har infört restriktioner när det gäller bruket av dessa medel.

Alternativet för jordbruket är, som jag ser det, bara ett, såvida man inte kan få fram bekämpningsmedel som klart kan konstateras vara på intet sätt miljöfarliga. Det alternativet är växtförädling. Det gäller att genom genetiska förändringar åstadkomma sorter som är resistenta mot bakterier, virus, svampar, nematoder o. s. v.

Växtförädling är naturligtvis en ur gammal vetenskap, när det gäller att öka avkastning, stråstyvhet o. s. v. kanske lika gammal som jordbruket självt. Men vad som tillkommit är kravet på växternas resistens mot angrepp från bakterier, virus o. s. v. Detta är ett krav som vuxit sig betydligt starkare i och med att vi infört restriktioner när det gäller bruket av de kemiska bekämpningsmedlen.

Förutsättningen för växtförädling är en resistensbiologisk forskning. Inte minst inom de internationella organen har kravet på ökad sådan forskning framförts. Man har därvid understrukt att resistensförädling måste bygga på en grundlig kunskap av parasiterna, om deras rassetrum, deras sätt att föröka sig o. s. v. Vi kan visserligen också utnyttja internationella erfarenheter på

detta område, men när det gäller att rent praktiskt överföra kunskaperna till det svenska växtmaterialet måste vi bygga på forskning som är utförd på material från egna jordar,

År 1958 fick vi äntligen ett resistensbiologiskt laboratorium. Detta laboratorium har, inte minst med tanke på de dåliga lokala och personella resurserna — beträffande vilka det i årets petita framförts önskemål om förstärkningar — åstadkommit utomordentligt goda resultat. Vi som varit där och studerat arbetet som utförs vet betydelsen av att få fram nya metoder för selektionsarbetet liksom värdet av arbetet på direkta undersökningar av olika parasiter.

Arbetsuppgifterna inom den resistensbiologiska forskningens område är stora och åläggs oss också av olika internationella organ, även inom det nordiska samarbetet. I dag är det ett faktum att man vid resistensbiologiska laboratoriet har måst avvisa arbetsuppgifter. Detta är besvärande inte minst med tanke på den miljöskyddslagstiftning och den inskränkning i bruket av bekämpningsmedel som vi beslutat om. Det är därför litet underligt att utskottsmajoriteten motiverar sitt avslagsyrkande vad gäller det ökade anslaget med att säga, att pengar ändå ställs till förfogande från organisationer och forskningsråd. När samhället — inte minst vi här i riksdagen — infört ett förbud, måste vi också ta konsekvensen av det och konsekvensen fordrar att vi ger jordbruket ett sådant stöd att man kan vidareutveckla den resistensbiologiska forskningen. Jag ser detta som en ekonomisk fråga och en miljöfråga, men jag vågar säga att jag ser det också som en moralisk fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen vid punkten 22.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Det är väl ingen som inte anser att det är värdefullt med

Statens växtskyddsanstalt

forskning på detta område. Men reser-
vanterna glömmar bort att det finns
pengar som kan användas för detta ändamål. Utskottet säger att till anstaltens förfogande står 560 000 kr. att användas för särskilda undersökningar. Finner anstalten undersökningarna på det resistensbiologiska området särskilt angelägna, torde möjlighet finnas för anstalten att med dessa medel bestrida kostnaderna härför. Vidare bör framhållas att verksamheten vid det resistensbiologiska laboratoriet till stor del sker med forskningsmedel. Utskottet ifrågasätter dessutom om inte forskningsuppgifterna också i fortsättningen bör finansieras med särskilda forskningsmedel. Det bör kanske också tilläggas att växtskyddsanstalten inte givit denna angelägenhet någon hög prioritet bland de krav den framställt.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Om det vore så att växtskyddsanstalten ansåg sig ha tillräckligt med pengar med de anslag som beviljats, hade man förmodligen inte begärt någon ytterligare förstärkning. Men det har man gjort, och det är den beställningen som reservanterna vill effektuera.

För en tid sedan utfärdade vi i vårt land förbud mot användande av DDT för bekämpande av växtsjukdomar och skadedjur. Vi är ganska ensamma om detta förbud. Men alla var ense om det; även jordbrukarna har ställt sig bakom beslutet. Man vill bara hoppas att det går att få fram andra bekämpningsmedel som är mindre farliga men som ändå har samma effekt mot skadedjuret som DDT hade. Om så inte blir fallet kommer förlusten att gå ut över jordbrukarna och trädgårdsodlarna. Det hade därför varit en självklar konsekvens av DDT-förbudet att man rustade upp resistensforskningen. Såsom fru Sundberg sade är den bästa metoden

att försöka åstadkomma växter som klarar sig utan att vi använder kemiska bekämpningsmedel. Detta är lika betydelsefullt från miljövärdssynpunkt som det är att utfärda förbud på olika områden.

Jag tycker det är anmärkningsvärt att utskottsmajoriteten säger att man vill »ifrågasätta om inte forskningsuppgifterna på förevarande område i stor utsträckning är av den karaktär att de jämväl i fortsättningen bör finansieras med särskilda forskningsmedel». Det är dock få forskningsområden som har tillfört människorna och samhället så stora värden som växtförädlingsforskningen. Detta speciella område inom den resistensbiologiska forskningen medför utan tvivel inte bara betydande ekonomiska vinster för samhället utan även miljövärdsvärden som man inte kan värdera i pengar.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Växtskyddsanstalten hade många fler kostnadskrävande yrkanden som inte ens herr Hansson i Skegrie har ansett sig kunna tillstyrka. Kravet på den resistensbiologiska forskningen kom därvid att få en mycket låg prioritering, och det torde innebära att man även från växtskyddsanstaltens sida anser att denna forskning kan klaras på annat sätt.

Herr talman! Jag har inget mer att tillägga.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

Lantbrukshögskolan: Förvaltningskostnader

jordbruksutskottets hemställan i punkten 22 i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4 av herr Skärman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 82 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 23

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 24**Lantbrukshögskolan: Förvaltningskostnader**

Kungl. Maj:t hade (punkten H 1, s. 101—112) föreslagit riksdagen att

a) godkänna de riktlinjer som förordats i statsrådsprotokollet rörande organisationen av växtförädlingsverksamheten med frukt och bär,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal om överlåtelse till staten av egendomen Balsgård i enlighet med vad som anförts i statsrådsprotokollet,

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra benämningen av professuren i frukt- och bärödling enligt vad som förordats i statsrådsprotokollet,

d) till Lantbrukshögskolan: Förvaltningskostnader för budgetåret 1970/71

anvisa ett förslagsanslag av 29 632 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 429 av herr *Svanström m. fl.* och II: 603 av herr *Hansson* i Skegrie m. fl., vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av jordbruksdepartementets huvudtitel, H 1 Lantbrukshögskolan: Förvaltningskostnader måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta en professur i ämnet radiobiologi vid lantbrukshögskolan i enlighet med vad i motionerna hade anförts,

dels de likalydande motionerna I: 916 av herr *Ingvar Andersson m. fl.* samt II: 1078 av herrar *Eliasson* i Moholm och *Hedin*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta dels inrätta en tjänst som biträdande professor i jordbearbetning vid lantbrukshögskolan, dels under nionde huvudtiteln, punkten H 1, Lantbrukshögskolan: Förvaltningskostnader för budgetåret 1970/71 anvisa ett med 85 000 kr. till 29 717 000 kr. förhöjt förslagsanslag,

dels de likalydande motionerna I: 929 av herr *Thorsten Larsson m. fl.* och II: 1082 av herr *Grebäck m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vid lantbrukshögskolans konsulentavdelning inrätta en tjänst som statskonsulent, högst Ae 28, för sektionen Teknik med uppgift att bevaka ämnet lantbrukets byggnadsteknik.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. godkänna de riktlinjer som i statsrådsprotokollet förordats rörande organisationen av växtförädlingsverksamheten med frukt och bär,

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal om överlåtelse till staten av egendomen Balsgård i enlighet med vad som anförts i statsrådsprotokollet,

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra benämningen av professuren i frukt-

Lantbrukshögskolan: Förvaltningskostnader

och bärödling enligt vad som i statsrådsprotokollet förordats,

4. lämna motionerna I: 429 och II: 603 utan åtgärd,

5. lämna motionerna I: 916 och II: 1078, såvitt avsåge inrättande av tjänst som biträdande professor i jordbearbetning, utan bifall,

6. lämna motionerna I: 929 och II: 1082 utan bifall,

7. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 916 och II: 1078, såvitt i övrigt var i fråga, till Lantbrukshögskolan: Förvaltningskostnader för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 29 632 000 kr.

Reservation hade avgivits

5. av herrar *Skärman* (fp), *Hermansson* (cp), *Skagerlund* (fp), *Svenungsson* (m), *Ingvar Andersson* (m), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp), *Eliasson* i Moholm (m) och *Persson* i Heden (cp), som ansett att utskottet under 4—7 bort hemställa, att riksdagen måtte

4. med bifall till motionerna I: 429 och II: 603, såvitt nu var i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta en professur i ämnet radiobiologi vid lantbrukshögskolan i enlighet med vad reservanterna anfört,

5. med bifall till motionerna I: 916 och II: 1078, såvitt nu var i fråga, uttala att vid lantbrukshögskolan borde inrättas en tjänst som biträdande professor i jordbearbetning,

6. med bifall till motionerna I: 929 och II: 1082, såvitt nu var i fråga, uttala att vid lantbrukshögskolan borde inrättas en tjänst som statskonsulent i frågor rörande lantbrukets byggnadsteknik,

7. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 429 och II: 603, I: 916 och II: 1078 samt I: 929 och II: 1082, samtliga motioner såvitt i övrigt var i fråga, till Lantbrukshögskolan: Förvaltningskostnader för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 29 790 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Genom den föreliggande reservationen avser man att förstärka lantbrukshögskolans undervisning och forskningsresurser. De tjänster varom yrkanden görs i reservationen, är enligt vår mening synnerligen väl motiverade.

När det gäller den första tjänsten, en professur i radiobiologi, om vilken jag inlämnat en motion, så motiverar utskottsmajoriteten sitt ställningstagande med det påståendet att man inte har funnit tillräckligt underlag för ett beslut om och i så fall var en eventuellt erforderlig ytterligare förstärkning bör sättas in. Men med denna så kallade förstärkning avses inte någon ny tjänst, det är endast fråga om att ge en biträdande professor en fastare anställning. Det hela kostar 9 000 kronor. Det gäller emellertid en internationellt känd och erkänd forskare inom radiobiologin — ett i dagens läge och speciellt med tanke på framtiden utomordentligt viktigt forskningsområde. Denna synnerligen blygsamma förstärkning — som jag sade kostar det bara 9 000 kronor — kan måhända bevara en framstående forskare åt vårt land. Han har redan haft åtskilliga uppdrag i internationella sammanhang och han är en herre som man gärna skulle efterfråga även på annan ort.

När vi behandlade denna fråga förra året redovisades ganska utförligt den betydelse som denna forskning har, inte bara samhällsekonomiskt genom att den kan förkorta den tid som växtförädlarna behöver för att komma fram till nya rön och nya växtsorter, utan också då det gäller att försöka upptäcka och klarlägga transportvägarna för radioaktiva ämnen som spritts i naturen och som på olika sätt transporteras från växterna genom djuren till människorna.

Lantbrukshögskolan: Förvaltningskostnader

Forskningen avser alltså att finna vägar för att begränsa eller förekomma att skador genom denna radioaktivitet uppstår på människor. Vi känner alla till att radioaktiviteten i luften etc. snarare ökar än minskar. Det är säkert avsevärt mycket dyrare att försöka bota de skador som kan uppkomma genom radioaktiviteten än det är att ge denna blygsamma förstärkning för att kunna förekomma dessa skador.

Motståndet mot denna forskningsgren kan ses som en parallell till motståndet mot den resistensbiologiska forskningen, och det kan inte sägas vara annat än ett bevis för att vi inte alla har tillräckligt stort intresse för dessa livsviktiga forskningsuppgifter i hälsobevärande syfte.

Herr talman! Vad beträffar de övriga tjänster som det talas om i reservationen skall jag inte beröra dem eftersom andra talare kommer att göra det.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 5 av herr Skärman m. fl.

Herr ELIASSON i Moholm (m):

Herr talman! Från lantbrukshögskolans sida hade man begärt en förstärkning med en professur i jordbearbetning, särskilt markmekanik. Jag tror att denna framställning är mycket välmotiverad. Kungl. Maj:t har emellertid inte kunnat förorda den för närvarande.

Vi vet att de problem som en sådan professor skall syssla med är av allra största betydelse. Jag vågar utan överdrift påstå att betydelsen av forskning just inom jordbearbetning blir större och större ju mer jordbruket rationaliseras, eftersom detta leder fram till att vi har fått tyngre traktorer, tyngre redskap. Resultatet har blivit packningsproblem i fråga om jorden som vi inte kan komma till rätta med. Problemet berör praktiskt taget alla jordar men givetvis olika.

De jordar som är mest känsliga för packningsproblemen är de styva lerjordarna. Det är jordar som i sig själva

är näringsrika och har stor produktionskraft men beträffande vilka det uppstår många problem på grund av den mekanisering som för närvarande sker. I en artikel i Lantmannen berörs detta. Där talar man om att det har förekommit ett fåtal försök i detta land under ett tiotal år. Försöken pekar samtliga i en bestämd riktning och belyser de problem som uppstår. Jag skall citera en mening i denna artikel som jag tycker kan vara ganska intressant. Där sägs följande: »Traktorhjulet kan med rätta betraktas som vårt mest använda jordbearbetningsredskap.» Det är mekaniseringen som har lett dit. Man kan nog också slå fast att detta har varit inte bara till fördel för skördeutfallet.

Vilka problem är det som uppstår? Ett problem är en klart konstaterad skördeminskning, naturligtvis inte bara beroende på packningsproblemen utan också på väder och vind. Men praktiskt taget samtliga försök under samma förhållanden har visat att den jord som länge har haft packningsproblem har blivit sämre och sämre. Det har gjorts rent teoretiska försök, där man genom att tillämpa vinschningssystem inte behövt använda några traktorer. Där har skörden under vissa omständigheter kunnat bli 50 procent högre än vid användning av traktorer.

Det andra problemet är att dragkraftbehovet på en hårt packad jord ständigt blir större. Man får för varje år en allt sämre plöjning och frostens inverkan på jordytan blir inte densamma. Det blir alltså i stort sett negativa verkningar.

Jag har haft möjligheter att själv följa sådana försök. De är gjorda av hushållningssällskapet och givetvis också uppföljda av lantbrukshögskolan. Resultaten har varit förbluffande alldeles speciellt beträffande de styva lerjordar som det här rörde sig om, och de bekräftar de negativa verkningarna inte bara på skördarna utan också i fråga

Lantbrukshögskolan: Förvaltningskostnader

om dragkraftsbehovet. Följden blir att det tarvas allt större traktorer som medför än större packning. Det är dessa problem man behöver komma till rätta med.

Vilka lösningar är då tänkbara? Det ligger naturligtvis nära till hands att säga att man skall ha mindre traktorer. Man skall inte använda så tunga redskap som man för närvarande begagnar. Trenden är emellertid den helt motsatta på grund av den rationalisering och mekanisering som sker. Man måste av arbetskraftsskäl skaffa sig större redskap, och dessa större redskap leder också till att man behöver större och starkare traktorer, vilket i sin tur åstadkommer större packning av jorden.

Jag tror att det på detta område behövs ett nytänkande. Det krävs en forskning för att vi skall kunna få fram metoder som är ändamålsenliga.

När det gäller jordbearbetningstekniken har det gjorts försök här i landet med s. k. såbruksmaskiner. Man har försökt minska packningssvårigheterna genom att efter traktorerna hänga flera redskap och göra flera arbetsmoment samtidigt som man minskar trycket totalt genom färre körningar. Uppenbarligen har då packningsproblemen blivit större just där traktorn går fram. Man kan naturligtvis lösa problemet genom att använda andra traktordäck, dubbeläck, eller genom att vid jordbearbetningen sänka lufttrycket i däcken.

Jag kan inom parentes nämna, herr talman, att ett sådant försök skulle göras i mina hemtrakter. De firmor som producerade och sålde dessa däck var emellertid inte intresserade av att vara med om något försök. Det hade kanske ändå kunnat genomföras genom lantbruksnämndens försorg men i den situationen ansåg lantbruksnämnden att det inte var honnett att göra ett försök när fabrikanterna inte var direkt intresserade. Resultatet blev uppenbarligen att jordbrukarna inte fick de råd och erfarenheter som hade varit nöd-

vändiga för dem.

Problemet kommer att bli större för varje år som går därest man inte finner lösningar. Jag tycker inte att vi nu skall försätta oss i en liknande situation som tidigare skett på ett annat område. En rekommendation för ett tiotal år sedan att använda DDT och en annan rekommendation om kvicksilverbetning av utsädet angavs vara två metoder att öka skördeutfallet. Dessa metoder visade sig emellertid senare vara så felaktiga på grund av andra orsaker att man har förbjudit dem.

Det ekonomiska problemet, herr talman, gäller inte bara försämringen av skördarna. Beträffande storleken av problemet för jordbrukarna skulle jag vilja göra en jämförelse. Jordbearbetningen och gödslingen är två ungefär lika stora kostnadsposter för den aktiva jordbrukaren. Men när det gäller forskning och försök har man på jordbearbetningens område tillgång till endast en fjärdedel av de medel som står till förfogande när det gäller gödslingen. Det är alltså ganska självklart att åtgärder måste sättas in. Vi kan inte hindra trenden med tyngre maskiner och större skador som följd. Men, herr talman, man kan nog vidtaga åtgärder genom att stimulera tillverkarna av traktorer och jordbruksredskap att anlägga nya synpunkter. Man kanske även kan få fram andra metoder att lösa packningsproblemen. Om man t. ex. kunde få klara besked när det gäller kalkningen av jorden skulle det vara en god hjälp.

Jag ber få yrka bifall till reservationen 5.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Vid denna punkt har i mom. 6 behandlats en motion som avgivits i första kammaren av herr Thorsten Larsson och i denna kammare av mig. I motionen föreslås inrättande av en tjänst som statskonsulent i byggnadsteknik vid lantbrukshögskolan.

Det är ganska intressant att läsa mo-

Lantbrukshögskolan: Förvaltningskostnader

tiveringen från utskottsmajoritetens sida när den yrkar avslag på denna motion. Utskottsmajoriteten säger att denna fråga varit föremål för tidigare prövning i riksdagen men att man vid den tidigare behandlingen i utskottet fann att förslaget inte var av den angelägenhetsgraden att det borde bifallas. Utskottsmajoriteten säger vidare: »Några sådana omständigheter, som skulle motivera ett ändrat ställningstagande från riksdagens sida i nu berörda frågor synes inte ha framkommit.»

Jag skulle vilja fråga, om det över huvud taget finns något område i den rationaliseringsprocess som jordbruket undergår där det är angelägnare med forskning och rådgivning än just när det gäller byggnadsteknik. Det gäller både forskningen och uppgiften att föra rönen vidare ut till rådgivarna och jordbrukarna själva. Samhällets hela politik går ju ut på att påskynda rationaliseringen inom jordbruket, att skapa allt större företag, vilket medför att byggnaderna måste göras om och att det måste byggas nytt.

Som jordbrukare kan man konstatera att den ledning som ges från forskarnas sida är helt otillräcklig. Jag skall villigt erkänna att det skett en förbättring under senare år, men det återstår ännu mycket att göra på detta område. Ofta påtalas i andra sammanhang här i riksdagen — det må gälla djurskyddsfrågor, miljöfrågor och annat — de från samhällssynpunkt svåra problem som blir en följd av de allt större ekonomibyggnaderna. Enda möjligheten att komma till rätta med de nyss berörda problemen är att få till stånd en bättre byggnadsteknik på det här området. Vi kan inte vrida utvecklingen tillbaka och låta de gamla ekonomibyggnaderna behållas i samma skick som under de senaste årtiondena. Hela byggandet måste på något sätt rationaliseras, och då är det givetvis utomordentligt angeläget att samhället uppmuntrar forsknings- och utvecklingsarbete. Jag kan inte tän-

ka mig att inte jordbruksministern efter prövningen i departementet funnit frågan viktig. I annat fall vore det beklämmande eftersom det skulle vittna om okunnighet om det faktiska förhållandet. Jag kan som sagt inte tänka mig att jordbruksministern anser spörsmålet oviktigt; det måste vara utskottsmajoriteten som hyser den uppfattningen.

Om nu riksdagen till äventyrs skulle avslå reservationen vill jag uttrycka en förhoppning om att jordbruksministern prövar frågan grundligare till nästa år, så att det då framläggs förslag om inrättande av en tjänst som statskonsulent i lantbrukets byggnadsteknik.

Herr talman! Jag ber att beträffande momenten 4—7 få yrka bifall till reservationen 5 vid punkten 24.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Jag skall först be att få säga några ord om förslaget att utbyta en tjänst som biträdande professor vid högskolans radiobiologiska institution mot en professur i ämnet radiobiologi.

Vid behandlingen av frågan har utskottet även haft att undersöka hur forskningen på radiobiologins område sker vid olika forskningsinstitutioner, och efter denna prövning har utskottet inte funnit tillräckliga skäl för en sådan förstärkning i konkurrens med andra forskningsuppgifter.

Inte heller anser utskottsmajoriteten att frågan om inrättande av en tjänst som biträdande professor i jordbearbetning är av den angelägenhetsgrad att den bör bifallas. Utskottet vill i det sammanhanget erinra om att i lantbrukshögskolans markvetenskapliga institution ingår en särskild avdelning för jordbearbetning med en professor som chef.

I fråga om inrättande av en tjänst som statskonsulent i lantbrukets byggnadsteknik har utskottet att pröva detta krav i relation till andra krav på

Lantbrukshögskolan: Förvaltningskostnader

inrättande av nya tjänster. Vid denna prövning har utskottet funnit att inrättandet av den här aktuella tjänsten inte har en sådan angelägenhetsgrad att den kan eller bör prioriteras gentemot inrättande av andra yrkade tjänster.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELIASSON i Moholm (m):

Herr talman! Vi motionärer var väl medvetna om att vi skulle få det svar som herr Johanson i Västervik gav.

Jag väckte den aktuella motionen därför att det gäller en fråga som blir allt aktuellare och som för den praktiske jordbrukaren har blivit ett stort problem som han nu inte har någon möjlighet att lösa. Det är också uppenbart att problemet är av den storleksordning som jag har sagt. Annars skulle man naturligtvis inte från lantbrukshögskolans sida ha begärt denna personalförstärkning.

Herr Johanson i Västervik hänvisade till att det redan finns en avdelning vid lantbrukshögskolan som sysslar med just dessa problem och därför behövs ingen förstärkning. Jag är medveten om denna avdelnings existens. Men jag tror att resurserna i realiteten är för små mot bakgrund av de problem som håller på att uppstå.

Jag är medveten om nödvändigheten av att göra en viss prioritering som herr Johanson i Västervik sade. Men jag är också lika övertygad om storleken av de ifrågavarande problemen och vädjar därför till jordbruksministern att beakta dem när en sådan här nödvändig prioritering skall göras nästa gång. Dessa problem kanske inte märks så mycket i dag men de kommer att växa för varje dag som går. Det vore lyckligt om man kunde slippa behöva konstatera att stora delar av dessa ganska värdefulla jordområden blivit så förstörda att det möter svårigheter att avhjälpa bristerna.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! När herr Johanson i Västervik säger att utskottsmajoriteten haft att pröva den radiobiologiska forskningen såväl vid lantbrukshögskolan som vid andra institutioner vill jag bara påminna om att vid Ultuna finns redan en institution just i radiobiologi. Om jag läst rätt i den nya propositionen om veterinärhögskolans förflyttning till Uppsala eller Ultuna, så anges där som motivering för förslaget den möjlighet som ges att samarbeta med och utnyttja Ultunas radiobiologiska institution. Detta är ytterligare ett skäl att förändra denna tjänst som biträdande professor till ordinarie. Det gäller till syvende og sidst att i vårt land kunna behålla en erkänt skicklig forskare med internationell berömmelse.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Jag vill inte bestrida att de institutioner som inkommer med krav om inrättande av nya tjänster har fog för sina krav. Men jag är absolut säker på att varken herr Hansson i Skegrie eller herr Eliasson i Moholm är beredda att tillstyrka alla de krav på nya tjänsters inrättande som styrelser och verk presenterar.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 4—7

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Moholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punk-

Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling

ten 24 mom. 4—7 i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5 av herr Skårman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Moholm begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 96 ja och 84 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Punkterna 25—28

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 29***Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling**

Kungl. Maj:t hade (punkten H 19, s. 128—129) föreslagit riksdagen att till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling för budgetåret 1970/71 anvisa ett anslag av 255 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 254 av herr *Ingvar Andersson m. fl.* och II: 293 av herr *Grebäck m. fl.*, vari hemstälts att riksdagen vid sin behandling av statsverkspropositionen måtte till den praktiskt vetenskapliga verksamheten vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 295 000 kr.,

dels de likalydande motionerna I: 923 av herr *Eskilsson* och II: 1099 av fru *Sundberg m. fl.*, vari hemstälts att riksdagen till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling för budgetåret 1970/71 måtte anvisa ett anslag av 345 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 254 och II: 293 samt I: 923 och II: 1099 till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling för budgetåret 1970/71 anvisa ett anslag av 255 000 kr.

Reservation hade avgivits

6. av herrar *Skårman* (fp), *Hermansson* (cp), *Skagerlund* (fp), *Hübinette* (m), *Ingvar Andersson* (m), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp), *Persson* i Heden (cp) och *Krönmark* (m), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 254 och II: 293 samt I: 923 och II: 1099 till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling för budgetåret 1970/71 anvisa ett anslag av 415 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Reservationen vid denna punkt är som så mycket annat i dag en gammal bekant som återkommer år efter år. Det gäller den praktiskt vetenskapliga verksamheten vid Weibullsholm och vid Algot Holmberg & Söner AB i Norrköping.

Den vetenskapliga forskningen och verksamheten i övrigt vid Weibullsholm behöver ju ingen presentation — den är känd och välkänd inte bara i denna kammare och i detta land utan också internationellt. Vad man kan säga är att verksamheten där har tillfört vårt land mycket stora värden.

Om verksamheten vid Algot Holm-

Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling

berg & Söner AB skulle jag vilja säga, att om de försök beträffande sojabönan som där görs leder till praktiskt användbara resultat, så har helt nya betingelser skapats för jordbruket i flera hänseenden. Bland annat skulle detta betyda att den påtagliga risk för alltför ensidig växtodling, som vi numera löper, i väsentlig mån skulle elimineras. Detta skulle också få ett gynnsamt inflytande på vår handelsbalans i form av minskat importbehov.

Utvecklingen på det här området får inte stanna. Det är av väsentlig betydelse att forskningen och försöksverksamheten vid båda dessa anstalter kan fortsätta i största möjliga utsträckning. Jag vet att en av motionärerna, herr Grebäck, kommer att tala i denna fråga. Han besitter mycket stor sakkunskap på området. Därför skall jag helt kort nöja mig med att yrka bifall till reservationen 6 vid punkten 29.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag lovar att jag inte alltför länge skall utveckla min eventuella sakkunskap på detta område. Jag vill bara påminna kammarens ledamöter om vad växtförädling över huvud taget betyder. I det sammanhanget vill jag nämna något om det som man ofta återfinner i tidningarna under rubriken »Den gröna revolutionen». Det är växtförädlingen på vete- och risområdet, som i inte ringa utsträckning revolutionerat livsmedelsproduktionen i en del u-länder som Indien, Filippinerna, Turkiet o. s. v.

Resultaten av växtförädlarnas arbete är enorma och skördestegringarna har medfört att produktionen kunnat ökas i mycket hög grad. Givetvis har dessa länder även på det ekonomiska området härigenom kunnat vinna mycket stora fördelar. Vi vet också att svenska forskare varit banbrytande på detta område sedan lång tid tillbaka. Man behöver bara nämna ett sådant namn som professor Nilsson-Ehle. Vad institutio-

nerna vid Weibullsholm och Svalöv betyder känner alla till.

Nu kan det visserligen sägas att Weibullsholm och Algot Holmberg & Söner AB är privatägda företag, vilka själva skall svara för sina kostnader. Men all växtförädling bygger på grundforskning. Det är inte bara fråga om utvecklingsforskning och utvecklingsarbete. För att kunna driva växtförädlingen vidare måste man bedriva grundforskning. En vanlig princip i vårt samhälle har varit att kostnaderna för grundforskningen i stor utsträckning bäres av staten. Det kan däremot vara rimligt att industrier och affärsföretag av olika slag själva svarar för utvecklingskostnaderna. Det är närmast med den motiveringen som vi motionärer finner det befogat att man ökar anslagen såväl till Weibullsholm som till Algot Holmberg & Söner AB. Ökningen skulle belöpa sig till 70 000 kr. för Weibullsholm och 90 000 kr. för Algot Holmberg & Söner AB. En sådan uppräknning vore ett uttryck för samhällets uppskattning av det utomordentligt värdefulla forskningsarbete som bedrivs till gagn för växtodlingen inte bara i vårt land utan i hela världen. Speciellt resultaten vid Weibullsholm är av banbrytande karaktär och kan utnyttjas av forskningsinstitutioner överallt i världen, vilket har stor betydelse inte minst för utvecklingsarbetet i u-länderna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 6 vid punkten 29.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Jag kan helt instämma i de allmänna synpunkter angående växtförädlingens betydelse som här framförts av herrar Antby och Grebäck. I fortsättningen skall jag inskränka mig till att ta upp ett av delproblemen, nämligen frågan om ökat anslag till Algot Holmberg & Söner AB i Norrköping.

På livsmedelsområdet försiggår en rätt fantastisk utveckling. Var och en kan bara genom att jämföra livsmedels-sortimentet i en livsmedelsbutik i dag

Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling

med motsvarande sortiment för 10 à 15 år sedan se, att här kommit fram en hel del nya produkter. Vi vet att man på annat håll i världen redan är på väg att framställa vegetabiliskt kött. Äggvitteförsörjningen är ju det stora problemet för mänskligheten, och det pågår forskning och utvecklingsarbete för att öka tillgången på protein. Man har då valt att bl. a. söka sig fram via växtprotein.

Här i landet är forskningen just i fråga om växtprotein i stort sett koncentrerad till Algot Holmberg & Söner AB, där man bedriver förädling av sojabönan. Om utvecklingen blir sådan att vi också här i landet i framtiden får vegetabiliska köttprodukter, är det väsentligt att vi ger även det svenska jordbruket möjligheter att producera råämnen till denna tillverkning, så att vi inte gör oss beroende av utländska produkter.

Detta är alltså någonting som gäller under rent normala förhållanden. Till detta kan läggas den rena beredskapsynpunkten. Vi vet att om produktionen överflyttas till vegetabiliska kalorier från animaliska kan den ökas väsentligt. Givetvis är det en av de metoder som kan användas för att trygga landets försörjning i ett beredskapsläge.

Enligt min mening finns det starka skäl för statsmakterna att visa generositet mot verksamheten vid Algot Holmberg & Söner AB. Med stöd av vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till reservationen 6.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Under denna punkt, som gäller medelstillelningen till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling, yrkar reservanterna att anslaget räknas upp med 160 000 kronor utöver vad departementschefen föreslagit, 255 000 kronor. Utskottet har följt departementschefens förslag och som motivering för sitt ställningstagande anfört att

växtförädlarna av växtförädlingsavgifter erhåller ej obetydliga bidrag till sin verksamhet.

I fråga om växtförädlingsarbete som syftar till att öka proteinproduktionen i växtodlingen kan bidrag till forskningsprojekt beviljas av statens råd för skogs- och jordbruksforskning. Rådet disponerar från den 1 juli 1969 ca 10 miljoner kronor som under en femårsperiod skall användas för bl. a. målinriktat utvecklings- och försöksarbete beträffande inhemskt proteinfoder.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Detta är, tycker jag, en principfråga av ganska stor räckvidd.

Herr Johanson i Västervik sade att växtförädlarna får inte obetydliga bidrag av växtförädlingsavgifter. Dessa avgifter är emellertid inte statsmedel utan de betalas av näringen. De tas alltså indirekt ut av jordbrukarna. Men det bedrivs ett inte obetydligt grundforskningsarbete vid dessa anstalter, och då borde det vara rimligt att staten stode för en betydande del av kostnaderna härför. Företaget har inte som affärsföretag någon omedelbar nytta av denna forskning; den gagnar hela forskningsområdet, inte bara i vårt land utan i hela världen. Därför tycker jag att det är rimligt att staten ger bidrag till en utveckling av forskningen på detta utomordentligt angelägna område och därmed visar sin uppskattning av det förnämliga arbete som utförs vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt och vid Algot Holmberg & Söner AB.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Antby begärde emel-

Ersättningar vid bildande av naturreservat m. m.

lertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 29 i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit reservationen 6 av herr Skärman m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Antby begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 97 ja och 82 nej, varjämte 1 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 30—32

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 33**Ersättningar vid bildande av naturreservat m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkten I 4, s. 151—152) föreslagit riksdagen att till Ersättningar vid bildande av naturreservat m. m. för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 9 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 326 av herrar *Brundin* och *Hübinette* samt II: 356 av fru *Sundberg m. fl.*, vari, så-

vitt nu var i fråga, hemställt att riksdagen måtte som sin mening uttala att anslaget för Ersättningar vid bildande av naturreservat endast i undantagsfall borde användas för bidrag till kommuner för förvärv av naturvårdsområden,

dels de likalydande motionerna I: 948 av herr *Akerlund* samt II: 1106 av herrar *Akerlind* och *Oskarson*, vari hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att en parlamentarisk utredning tillsattes för att klarlägga behoven av naturvårdsområden samt överse ersättningsfrågor i naturvårdsärenden enligt vad i motionerna anförts, samt att riksdagen uttalade att rimligare ersättningar redan nu borde utges till markägare.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. lämna motionerna I: 326 och II: 356 utan åtgärd, såvitt desamma avsåge bidrag till kommuner för förvärv av naturvårdsområden,

2. a. lämna motionerna I: 948 och II: 1106 utan åtgärd, såvitt däri yrkats på utredning rörande behovet av naturvårdsområden m. m.,

b. lämna motionerna I: 948 och II: 1106 i övrigt utan åtgärd,

3. till Ersättningar vid bildande av naturreservat m. m. för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 9 000 000 kr.

Reservation hade avgivits

7. av herrar *Hermansson* (cp), *Svenungsson* (m), *Ingvar Andersson* (m), *Hansson* i Skegrie (cp), *Eliasson* i Moholm (m) och *Persson* i Heden (cp), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 326 och II: 356, såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført beträffande bidrag till kommuner för förvärv av naturvårdsområden.

Ersättningar vid bildande av naturreservat m. m.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Anslaget under denna punkt har i år föreslagits få en kraftig höjning — från 5 till 9 miljoner kronor. Av detta belopp skall dock 2 miljoner avsättas för återföring till anslaget Markförvärv för naturvårdsändamål.

Av propositionen framgår att de medel, som anvisas för säkerställande av naturvårdsområden, i allt större utsträckning kommit att användas till bidrag åt kommuner för förvärv av mark. Förevarande anslag bör i fortsättningen framför allt användas för sådana bidrag till kommuner, föreslår departementschefen.

Vårt landskap förändras i snabb takt. På grund av denna förändring har vi alla blivit mycket medvetna om naturmiljöns värde. Nedläggningen av odlad jord, kulturbygdens förvandling till tassemarkar och en ökad skogsplantering är påtagliga realiteter för var och en av oss när vi reser omkring i vårt land. Samtidigt kan vi konstatera den tilltagande urbaniseringen och tätorternas tillväxt, inte bara geografiskt utan även i avseende på en ökande bebyggelsetäthet. Den förändringen har också inneburit förändringar i boendemiljö och livsmiljö. Många upplever den förändringen som negativ och försöker kompensera den genom att på sin fritid i allt större utsträckning söka sig ut i naturen.

Det är självklart att mark för naturvårdsändamål och fritidsverksamhet skall stå till förfogande för alla i vårt land. Vi talar om strövområden. Om man hör till dem som strövar, blir man kanske litet förvånad över att så få gör det. Jag tror att jag personligen kan säga att jag strövar för 10 000 kronor på Söderåsen — flera strövande är det inte. Men det innebär inte att vi bör vara restriktiva och säga, att det inte behövs några anslag. I stället bör vi —

och jag vet att jag därvidlag har samma uppfattning som departementschefen — försöka få människor att i allt större utsträckning utnyttja den natur och den mark som skall stå till förfogande för detta ändamål. Landskapet skall vara tillgängligt, men det skall också vara vårdat. Visst förekommer det — det ger jag departementschefen rätt i — att kommuner eller landsting i ökad utsträckning i samband med markköp för bostadsändamål tillägnar sig mark för fritidsändamål. Och jag tycker att så skall vara fallet. Inte minst ur planeringssynpunkt är det värdefullt att man har tillgång till mark som är reserverad för fritidsverksamhet och naturupplevelser. Men den mark som inköps för detta ändamål är en utomordentligt ringa del av den mark som faktiskt utnyttjas och bör utnyttjas för fritidsändamål. Biltätheten har medfört att allt fler människor söker sig allt längre bort från närsamhället. Allemansrätten, vår urgamla rätt att vistas i alla marker, måste kunna utnyttjas. Många enskilda markägare gör ett utomordentligt arbete för att säkerställa sina marker för naturvårdsändamål. I de flesta fall medför detta stora kostnader och insatser av personal och arbete. Sådan enskild mark har kunnat ligga till grund för bildandet av naturreservat. Man kan göra långsiktiga överenskommelser med markägaren och på det sättet ställa marken till allmänhetens förfogande.

I motionen II: 356 föreslås att de medel som avsätts för säkerställande av naturvårdsområden endast i undantagsfall skall användas för bidrag till kommunernas markköp. När man läser utskottsutlåtandet blir man något förvånad över att utskottet inte på något sätt motiverar sitt avstyrkande av motionen. Det måste ju finnas ett motiv. Motionärernas motiv för sitt yrkande, som alltså går stick i stäv med departementschefens, är att ett köp ställer sig betydligt dyrare, och för samma belopp som ett inköp betingar kan en mycket

Ersättningar vid bildande av naturreservat m. m.

större areal ställas till förfogande genom upplåtelse. Det andra motivet är av principiell natur. Det är möjligt att de principiella åsiktsskillnaderna mellan utskottsmajoriteten och reservanterna har gjort att utskottet inte ansett sig böra motivera sitt avstyrkande. Jag vill alltså ställa frågan: Varför skall just kommunerna äga naturvårdsområdena? Har man en känsla av att dessa på det sättet sköts bättre? Erfarenheterna visar att en enskild markägare ofta har en helt annan känsla för själva värden av sin mark än kommunen. Inte minst kan kommunen ha svårt att ekonomiskt klara naturvärden. Dessutom har markägaren möjlighet att, om överenskommelse finns, hålla kulturbygden levande, hålla mark öppen o. s. v., vilket annars inte skulle vara fallet. Han ställer i alla händelser — hur denna punkt än blir behandlad — sin mark till förfogande. Jag tycker att det är ett rättvisekrav att man inte tar ifrån honom de möjligheter till ersättning som har förelegat. Eftersom man inte har motiverat avstyrkandet skulle jag vilja fråga utskottets talesman om man, när man säger att det huvudsakliga anslaget skall gå till bidrag till kommuner, menar att enskilda markägare, som i fortsättningen ställer sin mark till förfogande, inte kan påräkna någon ersättning för de ekonomiska och andra uppoffringar som de gör?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 7 vid punkt 33 i jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! I motionsparet I: 948 och II: 1106 har vi yrkat på en utredning för att klarlägga behovet av naturvårdsområden samt begärt en översyn av ersättningsfrågorna i naturvårdsärenden. Vi har vidare yrkat på att riksdagen redan nu uttalar att rimligare ersättningar bör lämnas till markägare som får avstå mark för naturvårdsändamål.

Vad gäller den första punkten så har våra önskemål blivit väl tillgodosedda. Liksom jag fick en motion bifallen på detta särskilda sätt förra året, har vi fått det första yrkandet i den nu föreliggande motionen bifallet i år. En utredning blev nämligen tillsatt några dagar efter det motionen hade inlämnats, och det är jag tacksam för. Jag hoppas att denna utredning allvarligt behandlar de frågor som vi har tagit upp i motionsparet.

Men när det gäller det andra yrkandet, nämligen att riksdagen redan nu skulle uttala att rimligare ersättningar bör utbetalas, så finner utskottet det inte motiverat med ett sådant uttalande. I och för sig skulle man kanske ge en blomma till jordbruksutskottet som vill ha så starka motiveringar för ett ställningstagande. Jag tycker dock att vi i motionen framlagt ganska starka skäl för vårt yrkande, nämligen att knappt 13 öre per kvadratmeter utgår i ersättning till markägarna. Vi har också nämnt att rätt stora delar av de aktuella områdena tillhör de ur markköparnas synpunkt mest attraktiva, om man vill ha en vacker tomt för fritidsändamål. De kan i många fall ligga rätt nära storstadsregionerna, där helt andra markpriser gäller.

Vi har också påpekat att det ofta betalas endast några få procent av vad markägaren skulle kunna få för marken om den finge säljas till fritidsbebyggelse. Vidare har vi påtalat att länsstyrelserna har begärt 43 miljoner kronor till dylika ändamål, att naturvårdsverket har prutat till 16 miljoner kronor och att departementschefen prutat till 13 miljoner kronor, vilket medför att marginalen för rimligare ersättningar blir alldeles för snäv.

För min del tycker jag att det uttalande som vi begär av riksdagen, nämligen att rimligare ersättningar i naturvårdsärenden redan nu bör utges till markägare, är väl underbyggt, men utskottet finner det inte motiverat att

Ersättningar vid bildande av naturreservat m. m.

göra ett sådant uttalande. Jag vidhåller fortfarande den meningen, att det är motiverat. Även om man kan vänta att den utredning som nu är tillsatt skall ta upp dessa problem till behandling, finns det ändå skäl som talar för att riksdagen redan nu reagerar mot att ersättning skall utgå med i genomsnitt endast 12,6 öre per kvadratmeter för sådan mark — det är det exakta talet.

Därför, herr talman, vill jag under punkten 33 i jordbruksutskottets utlåtande nr 1 yrka bifall till motionerna I: 948 och II: 1106 i den del de upptas i utskottets hemställan under moment 2 b.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Under denna punkt, som gäller ersättningar vid bildandet av naturreservat m. m., önskar reservanterna att man endast i undantagsfall skall lämna bidrag till kommunerna för förvärv av naturvårdsområden.

Nu vet jag inte av vilken anledning man vill diskriminera kommunerna. Skall ersättning utgå, bör den väl kunna utgå till kommuner lika väl som till enskilda. Det är visserligen möjligt att kostnaderna, såsom reservanterna framhåller, så småningom kan bli så stora, att statskassan kan få svårt att bära dem — det har jag ingen aning om — men innan man tar ställning kanske man bör invänta resultatet av den utredning, för vilken jordbruksministern tillkallat särskilda sakkunniga och vilken även har att pröva föreliggande fråga i samband med översyn av naturvårdslagen.

Med detta, herr talman, ber jag helt kort att få yrka bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Någon diskriminering av kommunerna och deras markförvärv var det inte fråga om.

Vad som har hänt är att man har ändrat — låt vara att man skyller på

att detta till en början har skett genom praxis — själva inriktningen av bidraget. Jag vill återigen ställa frågan: Vad kommer i realiteten detta att innebära för de enskilda markägarna? Kommer det att innebära att dessa i framtiden måste ställa sin mark till förfogande under de betingelser herr Åkerlind här redogjort för, utan att erhålla någon form av ersättning i sådana fall?

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Är det inte lämpligt fru Sundberg att vi inväntar resultatet från utredningen av tillsatta särskilda sakkunniga? Därigenom får vi större möjligheter att ta ställning till frågan på ett riktigt sätt.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Sundberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 33 mom. 1 i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7 av herr Hermansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propo-

Bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin

sitionen. Fru Sundberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 121 ja och 55 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2 a

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 b

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 948 och II: 1106 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 34—36

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 37***Bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin**

Kungl. Maj:t hade (punkten I 10, s. 159—160) föreslagit riksdagen att till Bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 171 av herr *Hübinette m. fl.* och II: 195 av herr *Hedin m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen måtte besluta att statsbidrag enligt de grunder som föreslagits för vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin jämväl skulle kunna utgå till jordbruksföretag,

dels de likalydande motionerna I: 260 av herrar *Skagerlund* och *Axelsson* samt

II: 291 av herr *Eriksson* i Arvika *m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen måtte besluta att statsbidrag enligt de grunder som tillämpades för vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin jämväl skulle kunna utgå till jordbruksföretag,

dels de likalydande motionerna I: 430 av herr *Svanström m. fl.* och II: 468 av herr *Jonasson m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av statsverkspropositionen, jordbruksdepartementets huvudtitel punkten I 10 Bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin, måtte a) medge att statsbidrag finge utgå till vatten- och luftvårdande åtgärder inom jordbruket och trädgårdsnäringen enligt samma grunder som enligt 1969 års riksdagsbeslut gällde för industrin; samt b) till Bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin, jordbruket och trädgårdsnäringen för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. lämna utan åtgärd motionerna I: 171 och II: 195, I: 260 och II: 291 samt I: 430 och II: 468, sistnämnda motioner såvitt nu var i fråga, angående utvidgning av området för nu ifrågasvarande statliga stöd till att även omfatta jordbruksföretag m. m.,

2. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 430 och II: 468, såvitt i övrigt var i fråga, till Bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 000 kr.

Reservation hade avgivits

8. av herrar *Skärman* (fp), *Hermansson* (cp), *Skagerlund* (fp), *Svenungsson* (m), *Ingvar Andersson* (m), *Hansson* i Skegrie (cp), *Eliasson* i Moholm (m), *Persson* i Heden (cp) och *Nilsson* i Lönsboda (fp), som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

1. i anledning av Kungl. Maj:ts för-

Bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin

slag ävensom med bifall till motionerna I: 171 och II: 195, I: 260 och II: 291 samt I: 430 och II: 468, sistnämnda motioner såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas förordat angående utvidgning av området för nu ifrågavarande statliga stöd till att även omfatta jordbruksföretag m. m.,

2. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 430 och II: 468, såvitt i övrigt var i fråga, till Bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin, jordbruket och trädgårdsnäringen för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! I reservationen 8 vid denna punkt krävs att jordbruket skall ha samma förmåner som industrin i fråga om bidrag till åtgärder för vattenvård och luftvård. Det finns principiellt ingen skillnad mellan dessa näringsgrenar i detta avseende. Möjligen skulle det vara den att industrin har bättre ekonomiskt underlag för att bära sådana kostnader än jordbruket har. Men industrin prioriteras i alla fall här framför jordbruket.

Ute i kommunerna reser representanter för hälsovårdsmyndigheterna — och de är därvidlag givetvis i sin full rätt — omkring och synar jordbrukarnas siloanläggningar, upplagringsplatser, ensilageplatser etc. Myndigheterna är därvid ganska stränga i fråga om sina krav på dessa anläggningars utförande och anordningarna för avlopp från dem. Många jordbrukare måste helt enkelt avstå från att använda dessa anläggningar, när det har blivit anmärkningar på dem ifrån hälsovårdsmyndigheterna. På grund av höga byggnadskostnader avstår jordbrukarna helt enkelt från att göra nya. Det är många jordbrukare

som hellre slopar sin djurbesättning än ikläder sig dessa kostnader för byggande av nya siloanläggningar eller andra sådana anläggningar. Vad beträffar trädgårdsnäringen betyder de ökade kraven på luftvårdande åtgärder att man måste bygga dyrare än man har gjort tidigare.

Utskottet avstyrker dessa motionskrav med den motiveringen att kreditgaranti till jordbrukarna från lantbruksnämnden kan utgå på lån för detta ändamål. Dessa kreditgarantier är emellertid inte alls jämförbara med direkta bidrag ur detta anslag och kan alltså inte ersätta sådana bidrag. Därtill kommer ju att de nya direktiv som lantbruksnämnderna nu har fått och tillämpningen av dem innebär, att det egentligen endast är relativt stora jordbruk som lantbruksnämnderna godkänner för dessa garantilån.

Det är därför ganska märkligt att jordbruket skall sättas i efterhand i fråga om möjligheterna att underlätta rationaliseringsanordningar för vatten- och luftvård. Kommunernas ökade krav i fråga om vatten- och luftvården tillsammans med statsmakternas vägran att ge jordbruket samma möjligheter som industrin kan bara få en verkan, nämligen att ytterligare påskynda nedläggandet av de enheter som faller utanför lantbruksnämndernas bedömning såsom varande bärkraftiga för framtiden. Det blir alltså ett direkt led i strävandena att få bort dessa mindre enheter så fort som möjligt. Det är ju också målsättningen i dagens jordbrukspolitik.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen 8 av herr Skärman m. fl.

Herr ELIASSON i Moholm (m):

Herr talman! Jag kan instämma i vad herr Hansson i Skegrie har sagt i denna fråga. Jag vill bara ytterligare understryka att det här gäller en framställning som vi gjorde redan i fjol. Uppenbarligen bör jordbruket i detta

Bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin

avseende jämföras med industrin, framför allt med tanke på att det blir stora kostnader för den specialiserade produktion som för närvarande förekommer inom animalieproduktionen.

Jag delar även hans uppfattning när det gäller kreditgarantierna att dessa inte blir tillräckliga. Om jordbruket jämfördes med industrin i detta fall skulle det innebära en oerhört stor stimulans.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr NILSSON i Lönsboda (fp):

Herr talman! Jag kan helt instämma i vad de båda föregående talarna har anfört och vill endast framhålla att det statliga stöd, som infördes förra året till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin, är och blir av stor betydelse som pådrivande faktor för att genomföra kostnadskrävande åtgärder för en bättre miljövård. En nackdel är, som tidigare anförts, att jordbruket och trädgårdsnäringen helt ställdes utanför.

Man kan inte förbise att det är lika viktigt med en god miljövård inom jordbruket. Jordbruken är väl endast i rena undantagsfall anslutna till kommunala reningsverk, och därför kommer kostnaden för förhindrandet av vattenföroreningar genom exempelvis pressaft från siloanläggningar, gödsel och dylikt att helt belasta den enskilde företagaren.

I utskottsutlåtandet sägs att jordbruket kan erhålla kreditgarantier, men erfarenheten visar att detta inte är tillräckligt. Det behövs en extra stimulans i form av statsbidrag. Det kan inte vara motiverat att utestänga jordbruket och trädgårdsnäringen från dessa bidrag, detta alldenstund industrin bl. a. har betydligt bättre avskrivningsregler för dylika investeringar.

Herr talman! Jag ber i likhet med föregående talare få yrka bifall till reservationen.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Under denna punkt, bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin, har reservanterna yrkat att området för detta bidrag skall vidgas att gälla även andra näringar, främst då jordbruket och trädgårdsnäringen.

Samma yrkande förelåg vid förra årets riksdag men avvisades då av riksdagen bl. a. med hänsyn till att statligt stöd till reningsanordningar inom jordbruket redan nu lämnas i form av kreditgarantier för såväl kostnader för anläggning som utrustning. Vidare ansåg riksdagen skälen för den föreslagna bidragsgivningen till industrin ha sådan tyngd att den borde genomföras utan inskränkningar. Naturvårdsverket har anfört att det är realistiskt att räkna med att industrin i mycket hög grad kommer att utnyttja ifrågavarande bidragsmöjligheter.

Herr talman! Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan vid denna punkt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 8; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Lönsboda begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 37 i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 8 av herr Skårman m. fl.

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Lönsboda begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 95 ja och 79 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 38—41

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42

Lades till handlingarna.

§ 6

Utgifterna på kapitalbudgeten inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1970/71 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1—5

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 6***Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 11, punkten VIII: 1, s. 170—171) föreslagit riks-

dagen att a) besluta om inrättande av en jordbruksnämndens delfond under fonden för beredskapslagring, b) till Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål för budgetåret 1970/71 anvisa ett investeringsanslag av 155 000 000 kr., c) bemyndiga Kungl. Maj:t att från Fonden för förslag till statsverket av anslagen Lagring av jordbruksprodukter, Ytterligare lagring av jordbruksprodukter och Särskild lagring av livsmedel till Fonden för beredskapslagring; jordbruksnämndens delfond föra över 116 200 000 kr., d) bemyndiga Kungl. Maj:t att vid krig, krigsfara eller andra omständigheter av synnerlig vikt för rikets försvarsberedskap disponera en rörlig kredit i riksgäldskontoret av högst 50 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 169 av herr Eskilsson m. fl. och II: 198 av herr Petersson i Gäddvik m. fl., vari hemställts att riksdagen måtte besluta bemyndiga Kungl. Maj:t att vid behov disponera en rörlig kredit i riksgäldskontoret av högst 50 000 000 kr.,

dels de likalydande motionerna I: 927 av herr Axel Kristiansson och II: 1083 av herr Hansson i Skegrie, vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av jordbrukshuvudtiteln för budgetåret 1970/71, kapitalbudgeten, VIII: 1. Statens jordbruksnämnds delfond: Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål måtte besluta, att de 50 miljoner kronor, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle införas under d) som rörlig kredit i riksgäldskontoret att disponeras vid krig, krigsfara eller andra omständigheter av synnerlig vikt för rikets försvarsberedskap, i stället skulle anvisas under b) som investeringsanslag, innebärande att investeringsanslaget till Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål för budgetåret 1970/71 skulle uppföras med 205 000 000 kronor.

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. besluta om inrättande av en jordbruksnämndens delfond under fonden för beredskapslagring,

2. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 927 och II: 1083, såvitt nu var i fråga, till Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål för budgetåret 1970/71 anvisa ett investeringsanslag av 155 000 000 kr.,

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att från Fonden för förslag till statsverket av anslagen Lagring av jordbruksprodukter, Ytterligare lagring av jordbruksprodukter och Särskild lagring av livsmedel till Fonden för beredskapslagring: jordbruksnämndens delfond föra över 116 200 000 kr.,

4. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 169 och II: 198 samt I: 927 och II: 1083, sistnämnda motioner såvitt i övrigt var i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att vid krig, krigsfara eller andra omständigheter av synnerlig vikt för rikets försvarsberedskap disponera en rörlig kredit i riksgäldskontoret av högst 50 000 000 kr.

Reservationer hade avgivits

1 a. av herrar *Hermansson* (cp), *Svenungsson* (m), *Ingvar Andersson* (m), *Hansson* i Skegrie (cp), *Eliasson* i Moholm (m) och *Persson* i Heden (cp), som ansett att utskottet under 2 och 4 bort hemställa, att riksdagen måtte

2. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 927 och II: 1083, såvitt nu var i fråga, till Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål för budgetåret 1970/71 anvisa ett investeringsanslag av 205 000 000 kr.,

4. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 169 och II: 198 ävensom med bifall till motionerna I: 927 och II: 1083, sistnämnda motio-

ner såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande dispositionen av en rörlig kredit i riksgäldskontoret för beredskapslagring m. m.;

1 b. av herrar *Skårman*, *Skagerlund* och *Berndtsson* (samtliga fp), som ansett att utskottets motivering beträffande momenten 2 och 4 bort ha i denna reservation angiven lydelse;

2. av herrar *Skårman*, *Skagerlund* och *Berndtsson* (samtliga fp), som — vid bifall till reservationen 1 b — ansett att utskottets hemställa bort innefatta ett moment 5 av följande lydelse:

»5. som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande den långsiktiga utbyggnaden av livsmedelsberedskapen.»

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jordbruksbeslutet år 1967 innebar som alla vet att vår inhemska livsmedelsproduktion skulle nedbantans avsevärt. En tredjedel av den odlade åkerarealen skall vara tagen ur bruk inom tio år, vilket betyder att ungefär 1 miljon hektar mark skall nedläggas. Arbetet på denna nedbantning pågår som bekant för fullt, och allra snabbast sker nedläggningen i de områden som avses vara evakueringsområden vid krigshot. Möjligheterna att härbärgera och försörja de människor som skall förflyttas dit kommer att minska avsevärt genom denna omvandling av jordbruket. Samtidigt sker en koncentration av livsmedelsproduktionen till mera begränsade områden, vilka givetvis just därigenom också blir eftertraktade mål i händelse av angrepp och naturligtvis även för sabotörer, om nu sådana finns.

Vi bör alltså vara på det klara med att en betydande försvagning av vår

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

beredskap successivt håller på att ske enbart genom den omvandlingsprocess som jordbruket nu är inne i.

Naturligtvis kan man bedöma allvaret i detta skeende på olika sätt. Vill man kan man naturligtvis ta chansen att säga att vi inte kommer i en sådan situation att någon form av beredskap betyder något i detta sammanhang. Men även om man vill vara så lättsinnig skall man inte underlåta att observera den successiva försvagning av beredskapsläget som här ändå sker. Det vore att lura både sig själv och andra.

Vi upprätthåller i dag, som alla vet, en ganska betydande militär beredskap. Vi är beredda att satsa ungefär 5,8 miljarder kronor på denna beredskap. På det militära området vågar vi inte blunda för de risker som finns för att denna beredskap kan komma att sättas på prov. Vi vågar inte heller successivt göra en nedtrappning härvidlag.

Men den militära beredskapsapparaten och dess värde försvagas samtidigt som beredskapen på försörjningsområdet eftersätts. Vid årets försvarskonferens i Storlien dominerade också av naturliga skäl beredskapsfrågorna. Det var ingalunda några ljusa bilder av beredskapssituationen som målades upp. Inte minst landshövdingen i Jämtlands län — f. d. ledamot av regeringen — var kritisk.

Som jag sade i början av mitt inlägg är nedbantningen av livsmedelsproduktionen avsiktlig i vårt land och står i full överensstämmelse med riksdagens uttalade beslut. För närvarande ligger vår självförsörjningsgrad, skulle jag tro, mellan 85 och 90 procent — kanske närmare 85 än 90. Orsaken är inte minst förra årets svaga skörd. Vi skall, som alla känner till, nå fram till 80 procents självförsörjningsgrad. Skulle vi få ytterligare ett dåligt skördeår är det möjligt att procentsatsen kommer att snudda vid det tal som angivits såsom målsättning, och därigenom blir

också beredskapsfrågan ännu aktuellare än den är nu.

Vidare skall vi observera att den försörjningsvolym vi har i dag — vilken som jag sade kanske ligger närmare 85 än 90 procent — är resultatet av en mycket intensivt driven produktionsapparat där konstgödselanvändningen är avsevärt större än den var på 1940-talet, där utfodringen av djuren i betydande utsträckning görs med importerat äggvitafoder, där traktorerna används till fulla och där arbetskraften redan nu är så liten, att en vakans t. ex. vid inkallelse inte kan undgå att påverka produktionsresultatet.

När 1967 års jordbruksbeslut fattades räknade man också med att samtidigt som en nedbantning sker av vår egen försörjning skall motsvarande beredskap byggas upp i annan form. Framför allt gäller detta förnödenheterna för produktionens vidmakthållande, men även åtgärder beträffande lagring av livsmedel skall vidtagas — lagringen skall hållas avpassad efter utvecklingen. Denna del av jordbruksbeslutet fullföljs inte med samma målmedvetenhet som nedbantningsdelen.

Redan i juni månad 1967 fick jordbruksnämnden i uppdrag av Kungl. Maj:t att göra en samlad översyn av försörjningsberedskapen och lägga fram förslag till en närmare utformning av denna beredskap. Jordbruksnämndens utredning, som var synnerligen omfattande och noggrann, avlämnades redan på hösten 1968. Det visade sig att försörjningsberedskapen i flera avseenden var ofullständig och behäftad med ur försvarssynpunkt allvarliga brister. I sin anslagsframställning till förra årets riksdag yrkade jordbruksnämnden därför på en rad åtgärder med syfte att en någorlunda godtagbar beredskap skulle uppnås. Som bekant lämnades denna framställning utan nämnvärt avseende av riksdagen.

Ett av de skäl som i fjol anfördes för

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

avslag på jordbruksnämndens anslagskrav var att man skulle avvakta nämndens ytterligare utredningar om bl. a. ersättningsmedlens användning. Nu har även dessa kompletterande utredningar avlämnats. En av utredningarna gäller livsmedelsförsörjningen vid krig, en annan gäller produktionen inom livsmedelsområdet.

Årets framställning från jordbruksnämnden bygger också på kompletterande utredningar, vilka ytterligare blottar bristen i vår försvarssituation. Men även i år lämnas nämndens begäran utan beaktande. Det är synnerligen allvarligt, eftersom även förra årets framställning lämnades utan avseende.

Förra årets redovisade bristsituation försämrats alltså nu ytterligare. Genom att vi inte medger att erforderliga resurser avsätts efter hand som de behövs uppstår allvarliga eftersläpningar i försörjningsberedskapen. Den nuvarande beredskapslagringen, som jordbruksnämnden svarar för, omfattar produkter och förnödenheter till ett sammanlagt värde av ungefär 270 miljoner kronor. Den långsiktssplan som nämnden nu redovisar efter noggrann utredning visar att vi behöver öka lagren ytterligare med 255 miljoner kronor. Det är denna ökning som jordbruksnämnden nu föreslår delad på fem år med 50 miljoner per år. Denna förstärkning är nödvändig för att nå det mål vi uppställt, full beredskap 1975.

Nu säger emellertid jordbruksministern att han inte är beredd att föreslå någon sådan förstärkning enligt långtidsplanen. Men förra årets avslag motiverades med att vi avvaktade långtidsplanen. Man står alltså i år inte vid sitt ord, eftersom vi nu står inför den situation vi förra året väntade på.

I stället för att efterkomma det starkt verifierade behovet av en ökning av beredskapen föreslår regeringen nu att Kungl. Maj:t bemyndigas att »vid krig, krigsfara eller andra omständigheter av

synnerlig vikt för rikets försvarsberedskap disponera en rörlig kredit i riksgäldskontoret om högst 50 milj. kr. för beredskapslagring m. m.».

Om detta säger utskottet att det är bättre än direkt anslag. På vad sätt kan det vara bättre än ett direkt anslag? Nej, värdet av detta förslag är i stället ganska tvivelaktigt — för att vara mild i sitt omdöme. Under sådana allvarliga förhållanden som man här nämner, krig eller krigsfara, torde det inte finnas några varor att köpa utifrån som är av betydelse för vår försvarsberedskap. Innan en sådan allvarlig situation har inträffat har stormakterna för länge sedan köpt upp de lager som finns på världsmarknaden och stärkt sin egen lagerhållning med dem. Vi hade ett klart exempel på att det går till på det sättet för några år sedan vid den s. k. Suez-krisen. Då uppstod på mycket kort tid en sådan brist på socker, att sockerpriset sköt i höjden på ett sätt som vi sällan skådat. Varför? Jo, därför att stormakterna lagrade socker i händelse Suez-krisen skulle få än allvarligare proportioner. Förslaget att ställa en sådan kredit till förfogande i händelse av ett allvarligt läge är sämre än förra årets, då man åtminstone lovade vidtaga åtgärder sedan den pågående utredningens resultat förelåg. Detta är att spela högt med vår försvars- och beredskapsställning.

Lagren av konstgödsel visade redan i fjol en mycket stor brist, och läget har inte förbättrats. Om vi minskar insatsen av dessa växtnäringssämnen med låt oss säga 50 procent, sjunker självförsörjningen med ungefär 8 procent. Om vi måste avstå helt från konstgödselanvändning, får vi en skördesituation som rentav kan kallas skördekatastrof eller missväxt.

Jordbruksnämnden har med utgångspunkt i att en konstgödseltillgång av åtminstone 50 procent av nuvarande förbrukning måste säkras anmält behov

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

av ökad lagring av denna vara till överstyrelsen för ekonomiskt försvar, vilken av någon märkvärdig anledning har svaret för denna lagring. För detta ändamål har överstyrelsen beräknat att ytterligare 50 miljoner behövs för förstärkning av lagren av konstgödsel. Såvitt man kan förstå av handelsdepartementets huvudtitel i statsverkspropositionen har inte heller denna framställning från överstyrelsen för ekonomiskt försvar lett till något som helst resultat. Alltså kan inte överstyrelsen anskaffa erforderliga lager av gödselmedel och inte heller råvaror för inhemsk tillverkning av sådana i ett eventuellt krisläge.

Denna brist på växtnäingsmedel får ur beredskapssynpunkt beräknas innebära minskad avkastning från växtodlingen, vilket i sin tur nödvändiggör ökad lagring av livsmedel. Men inte heller detta vill regeringen vara med om. Vårt folk lever farligare än det har reda på, och det är tur för regeringen att man inte i denna ömtåliga fråga vågar lägga alla korten på bordet. Av förklarliga skäl går det inte att redogöra för alla detaljer, eftersom de då går till trycket.

På sina håll vill man göra gällande att ökad beredskapslagring mest är ett jordbrukarintresse och att den som talar om beredskapssituationen går jordbrukarnas ärenden. Det är självklart att jordbrukarna har samma intresse som andra människor för att beredskapen skall vara fullödiga, men jordbrukarna klarar sig i regel bättre än andra i en avspärrningssituation. Hur går det för många andra människor när lagren är slut eller förädlingsindustrierna satta ur kraft? Hur går det för alla människor från storstäderna som skall evakueras till landsbygden, när inte längre någon produktion av livsmedel finns i godtagbar närhet och lagren är tömda eller åtminstone otillräckliga? Det är dessa konsumentgrupper som i första hand kommer att få känna av en bris-

tande beredskap, om det skulle gå så illa att beredskapen behövde aktualiseras.

De näringsfysiologer som anlätades av 1960 års jordbrukskommitté ansåg att vi borde kunna minska konsumtionen med 10 procent under en avspärrningstid. Jordbruksnämnden framhåller i sina utredningar att vi måste utgå från att innan de brister är avhjälpna, som man nu har pekat på, måste denna kris-kost ytterligare reduceras, om inte ut-hålligheten i vår försörjning vid avspärrning skall förkortas.

Den kris-kostnorm som jordbruksnämnden därvid räknar med är ungefär 400 kalorier lägre än vi hade under krisläget på 1940-talet, då vi hade det som sämst. Vi skall då också komma ihåg att folkhälsoinstitutet anser att redan en sänkning med 10 procent är diskutabel eftersom förhållandena i ett krissamhälle leder till mer kroppsarbete, kallare bostäder etc. än normalt. När bilarna ställs in måste folk i stor utsträckning färdas till fots till sina arbetsplatser, och maskiner måste ersättas med mänsklig arbetskraft.

Reservanterna från moderata samlingspartiet och centerpartiet vill inte att vårt folk skall utsättas för de risker som denna bristfälliga ekonomiska försvarsberedskap innebär. Vi anser att motiveringen från statens jordbruksnämnd för att 50 miljoner kronor bör användas för beredskapslagring är så stark att vi yrkar bifall till den framställningen.

Årets krav är, som jag redan framhållit, särskilt berättigat eftersom inte heller fjolårets behov tillgodosågs. Samtliga partier var förra året överens om att det krav som då framställdes borde ha bifallits. Att den anslagssumma som i år yrkas är större måste ses som en följd av att riksdagen förra året avslag yrkandet om en förstärkning. Det är knappast logiskt att vi om någon tid förmodligen beviljar ett hundra gånger större anslag till det militära försvaret

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

men motsätter oss den förhållandevis blygsamma summa som det här gäller, vilken dock är av avgörande betydelse för vårt lands totala försvarskraft.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen 1 a av herr Hermansson m. fl.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr ELIASSON i Moholm (m):

Herr talman! 1967 års jordbruksbeslut innebar, som vi alla vet, att jordbruksproduktionen här i landet skall sänkas till 80 procent. För att vi under en avspärning skall kunna täcka vårt fulla kaloribehov skall ett beredskapslager läggas upp av livsmedel samt av de produktionsmedel för jordbruket som behövs under en avspärningstid.

Jordbruksrationaliseringen försöker regeringen fullfölja genom så stor satsning som möjligt, men för beredskaps-situationen är dess intresse betydligt svagare. Redan i fjol sköt jordbruksministern problemet ifrån sig genom att tillkalla en ny utredning inom jordbruksnämnden. Denna har nu slutfört sitt arbete, men jordbruksministern skjuter ännu en gång problemet ifrån sig och säger att han inte är beredd att uppfylla de krav som har ställts av utredningen. Han föreslår i stället en rörlig kredit på 50 miljoner kronor som skall användas vid krig, krigsfara eller andra omständigheter — vilka dessa nu kan vara.

Liksom herr Hansson i Skegrie frågar jag: Vilka möjligheter har vi i händelse av krig eller krigsfara att över huvud taget skaffa vad vi behöver? Finns det i ett sådant läge några säljare? Och om det finns säljare, vilka priser kommer vi att få betala för dessa varor?

Inte ens vid 90 procents försörjning är dagens beredskap tillräcklig. Man kanske rent av kan ställa frågan: Har

beredskapen någon gång varit sämre än för närvarande? Utvecklingen går fort när det gäller rationaliseringen, och den har gjort oss sårbara. Hästarna har försvunnit och traktorerna har kommit i stället. Dessa fordrar importerat bränsle eller en snabb övergång till gasdrift. Vi har i dag ett väsentligt större behov av konstgödsel, och vi har fått produktionsenheter som på grund av sin specialisering är sårbarare, samtidigt som centraliseringen på förädlingsidan har drivits ganska långt och därmed naturligtvis skapat svårigheter. Man ställer sig frågan: Finns det i beredskapsreserven alternativ i det hänseendet? Produktionen har kanske dessutom fått en felaktig sammansättning.

Herr talman! Jag kan instämma i vad herr Hansson i Skegrie sagt. Jag vill därtill bara lägga ytterligare en aspekt på problemet, vilken har med beredskapspolitiken att göra. Det gäller den här i landet förda mjölkpolitiken. Målet har varit ständig minskning av produktionen. Lönsamheten har varit dålig. När det gäller minskningen har man i dag kanske blivit bönhörd över hövan med en produktionsminskning på ett år med 5 procent; jämfört med föregående år har produktionen i dagsläget minskat till 90 à 92 procent. Man har alltid förklarat den dåliga lönsamheten i mjölkproduktionen på det sättet, att på grund av för stor produktion med överskott på smör, som måste exporteras till förlustbringande priser, får producenten ett så lågt pris. Man talar om det s. k. smörberget. Den här filosofin har varit regeringens i varje fall sedan 1966 — kanske håller man fortfarande fast vid den.

Men låt oss analysera problemet och fråga oss, om det är likadant i dag. Man säger att smöröverskottet är en funktion av mjölmängden. Jag tror att den bedömningen är felaktig. Smöröverskottet är en funktion av två förhållanden, nämligen dels säsongvaria-

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

tionen hos producenterna, dels veckovariationen hos konsumenterna när det gäller inköp av konsumtionsmjölk. Vi måste ständigt ha en produktion av K-mjölk som under alla omständigheter är tillräcklig vid lågproduktion. Det måste då vid högproduktion uppstå ett överskott.

Kan vi bemästra dessa variationer? Det är givetvis möjligt att åstadkomma en förskjutning av produktionen — det har man också lyckats med genom en speciell prissättning. Jag tror att det är väsentligt svårare att åstadkomma en förändring av veckovariationen när det gäller konsumenternas inköp. Den större delen av inköpen sker under fredagar och lördagar. Detta medför kostnader dels för uppläggning av ett buffertlager, dels för behandling av den K-mjölk som skall levereras.

Om detta resonemang är riktigt, måste vi ompröva frågan om mjölkproduktionens storlek. Det finns nämligen även en annan faktor. Man har ständigt talat om att mjölkproduktionen skall hållas så låg som möjligt. När produktionen kommit till en viss låg gräns, möter vi ett nytt problem. Vi får ökade kostnader för uppsamlingen av mjölken hos producenterna. Men vi får också kostnader för överföring av mjölk från överskottsområdena till de stora konsumtionsområdena. Det är det förhållandet som gör att regeringens hitillsvarande filosofi inte är riktig; den är säkerligen helt felaktig.

Nu har utvecklingen gått mycket snabbt. Detta har berott på väderleksförhållanden och därav en dålig skörd. Men man bör nog inte glömma bort att det också berott på den dåliga lönsamheten. Vi kanske befinner oss i den situationen att kostnaderna på insamlings- och fördelningsplanet blir så stora att lönsamheten för producenten inte blir tillräcklig. Vi måste också räkna med att ha en produktion av den storleksordningen att vi kan upprätthålla

en kontinuerlig ostproduktion, ty annars kan vi inte åstadkomma erforderlig yrkesskicklighet och lösa arbetskraftsproblemet.

Vi löper så småningom också en annan risk från beredskapssynpunkt. En minskning av kostammen på ett år med — den siffran har nämnts tidigare i dag — 72 000 kor medför också ett mycket stort bortfall av det kalvmaterial som ligger till grund för den huvudsakliga delen av köttproduktionen i Sverige. Det är situationen i dag.

Om den trenden skulle fortsätta, går det då att sedan mycket snabbt återställa det gamla beståndet? Jag tror inte det. Erfarenheten visar att det många gånger är de stora och rationella besättningarna som slås ut, detta på grund av bristande lönsamhet men också på grund av de svåra arbetsförhållanden, under vilka man bedriver mjölkproduktion; man måste ju sysselsätta arbetskraften hela veckan. Jag tror det har gått troll i orden när man hävdar att en mjölkproduktionsminskning är det enda som kan lösa dessa problem.

Om denna trend fortsätter kommer vår beredskap att försvagas. Jag tror att man måste ompröva detta, framför allt med tanke på den situation, i vilken vi befinner oss i dag. Jag har velat fästa uppmärksamheten på detta därför att jag vet att det är en realitet och därför att jag vet att det försämrar vår beredskap.

Jag vill för övrigt instämma med herr Hansson i Skegrie. Vi hade en egen motion i denna fråga. Den gick icke så långt. Efter föredragningen i utskottet och med hänsyn till de uppgifter vi har erhållit är vi beredda att helt stödja den av oss och centerpartiet gemensamt avlämnade reservationen.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Detta har onekligen blivit en stor jordbrukspolitisk debatt. Frågan gäller ju om den beredskap vi

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

har är tillräcklig eller inte. Jag tyckte det var rent beklagligt att höra herr Hansson i Skegrie insinuant säga att regeringen skulle få det ganska bekymmersamt om papperen lades på bordet. Han avsåg de sekretessbelagda promemorior som finns inom jordbruksnämnden. Både herr Hansson och jag har tagit del av dem. Nog är det en insinuation, herr Hansson, att från denna talarstol göra gällande att regeringen helt skulle nonchalera dessa problem.

När vi förra året diskuterade denna fråga beslutade vi att jordbruksnämnden skulle få göra en utredning för en långsiktig planering av vår beredskap. Den utredningen är gjord, och jordbruksnämnden har avgivit ett förslag, i vilket man begär 50 miljoner kronor som ett första led i genomförandet av denna planering. Kungl. Maj:t har visserligen inte anslagit detta belopp men har gått jordbruksnämnden till mötes så till vida att man anslår 50 miljoner till en rörlig kredit att användas för detta ändamål. Det är så det ligger till. Jag tycker inte man skall göra problemet större än det är.

Reservanternas anför en del synpunkter som herr Hansson i Skegrie och herr Eliasson i Moholm tog upp. I reservationen står det att Kungl. Maj:ts och utskottsmajoritetens beslut icke står i god överensstämmelse med 1967 års riksdagsbeslut. Jag skall försöka att i korta drag redogöra för detta.

När vi diskuterade dessa frågor i den tillsatta kommittén så hade vi två alternativ: 85-procentig eller 80-procentig självförsörjning. Vi hade näringsfysiologer och medlemmar av jordbruksnämnden till vårt förfogande. De ansåg att vid en 85-procentig självförsörjning skulle den dåvarande lagringen vara tillräcklig. Jordbrukets representanter var av samma åsikt, de hade ingen reservation på den punkten. De motsatte sig emellertid vårt förslag att man kunde föra över en del resurser

till andra näringar, där de skulle göra större nytta. Vi stannade så småningom för en 80-procentig självförsörjning, och då skulle det behövas en mindre ökning av lagren. Hur kan herr Hansson i Skegrie gå upp här och säga: Jag accepterar inte detta utan vill ha en 90-procentig självförsörjning?

Han är dock tämligen ensam om det önskemålet och hade inte någon med sig på den punkten. Det var på det sättet jordbruksutredningen diskuterade denna fråga, och man skall inte försöka göra gällande att regeringen inte tagit hänsyn till vad utredningen härvidlag föreslog.

När man hörde herr Hansson i Skegrie, tyckte man sig se de vackra röda ladugårdarna med denna skylt: Kan du tänka dig denna bygd utan jordbruk? Det är ju valår och visst kan vi ta upp en sådan diskussion. Men, herr Hansson, att vi avsiktligt skulle vilja ta bort jordbruken är inte riktigt. Vi har bara sagt att vi vill hjälpa jordbrukarna att få bärkraftiga enheter och liksom andra grupper kunna få sin försörjning. Detta måste väl anses vara en rimlig målsättning, som herr Hansson knappast kan ha något att invända mot.

Får jag sedan säga ett par ord till herr Eliasson i Moholm. Han tog upp mjölkproblemet och ansåg att det så småningom kommer att vålla stora bekymmer. Men herr Eliasson kan väl gå till sina egna organisationer och tala med dem. Gå t. ex. till Svensk husdjurskötsel på Hållsta, det är Er egen organisation. Där säger man att 1975 måste vi ta bort 118 000 kor för att vi inte skall få problem med bl. a. smöret. Det är möjligt att vi tvingas till en sådan åtgärd. Det har försvunnit många kor bara under det gångna året på grund av torkan. Edra egna organisationers inställning är att produktionen per ko kommer att öka så mycket att vi ändå kommer att få bekymmer. Men de som följer med på detta område vet hur det

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

förhåller sig ute i Europa, t. ex. i Västtyskland, Belgien och Holland. Där har man samma bekymmer, så detta är alltså inte något unikt problem.

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt vidare, många talare återstår efter mig. Jag tycker dock man bör hålla sig till vad frågan gäller, nämligen dessa 50 miljoner kronor till jordbruksnämnden. Där har Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten, såvitt vi förstår, gått en bättre väg än jordbruksnämnden föreslagit.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan på denna punkt.

Herr ELIASSON i Moholm (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson i Skänninge sade att Kungl. Maj:t hade gått jordbruksnämnden till mötes. Jag undrar emellertid, om den reflexionen är riktig och om inte ledamöternas i jordbruksnämnden krav på att erhålla dessa 50 miljoner så snabbt som möjligt också var baserat på det ansvar de kände till följd av 1967 års beslut, medan man däremot inom regeringen vill skjuta hela problemet på framtiden.

Herr Persson i Skänninge påstår, att avsikten inte är att ta bort några jordbrukare, men detta uttalande måste definitivt vara felaktigt. Det är väl just det som politiken för närvarande syftar till — med rätt eller orätt; det skall jag inte gå in på här.

Sedan fick jag några ord till svar på min diskussion angående mjölkproblemet. Herr Persson i Skänninge kunde förklara vad som har skett med hänvisning till de prognoser som gjorts på Hållsta. Jag känner också väl till dessa, herr Persson, och jag vet alltså hur de ser ut. Det är bara det att man har lärt sig att man i jordbrukspolitikens understundom inte bör ta alltför stor hänsyn till de prognoser som har upprättats. Jag har personligen — och det är den

meningen jag har framfört — fått den uppfattningen, att utvecklingen mot minskad mjölkproduktion har gått mycket snabbare, måhända på grund av det dåliga skördeår vi hade i fjol. Detta kommer också att få till resultat att situationen enligt mitt förmenande inte kommer att bli sådan som man i Hållsta har beräknat att den skulle bli, utan betydligt svårare.

Jag ställde vidare en fråga, huruvida vår beredskap någon gång har varit sämre än den är nu. Den fick jag inte något svar på, men jag begärde heller inte att få det. Däremot vore det intressant att få veta av herr Persson i Skänninge, om den där filosofin som regeringen haft, att så länge det finns ett smöröverskott, produceras också för mycket mjölk, fortfarande omfattas av regeringen.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte godkänna att det skulle vara ett slags insinuation att säga att det är tur för regeringen att det inte går att lägga alla korten på bordet. Det finns ju hemliga utredningar i detta fall, och det har i jordbruksutskottet ställts frågor, inte minst från regeringssidan, som fått sådana svar att det inte går att offentliggöra dem.

Herr Perssons i Skänninge historiskrivning när det gäller 1960 års jordbruksutrednings behandling av ärendet kan jag inte heller godkänna. Han försöker förneka att det skulle vara någon medveten nedbantning som man där siktade till. Men det måtte det väl ändå vara, när man ställt som mål att vi i slutet av 1970-talet inte skall ha bättre självförsörjning på detta område än till 80 procent! Varför föreslog annars majoriteten i utredningen att vi skulle, om det inte gick på annat sätt, utnyttja prispressen för att nå målet?

Det är möjligt att jordbrukets representanter i utredningen godkände det

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

lagringsalternativ som där skisserades upp; jag hörde i varje fall inte till den grupp som godkände det, även om jag var medlem av utredningen. Det lär dock vara bekant att man bland jordbruksorganisationerna har en annan mening i dag, sedan man har fått se den utveckling som har åstadkommit och hur omställningsprocessen i jordbruket direkt har medverkat till att vår beredskapssituation successivt försämrats. Då har, såsom alla känner till, inte minst jordbrukets fackliga organisation mycket bestämt sagt ifrån på denna punkt och varnat för följderna.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om herr Hansson i Skegrie missuppfattade mig. När jag sade att vi inte avsiktligt försökte ta bort några jordbrukare riktade jag mig till herr Eliasson i Moholm, som här tidigare hade yttrat, att det var den vägen vi gick.

Nu säger herr Eliasson i Moholm: Ja, det är riktigt, jag känner igen de där siffrorna, men jag tror inte på experter. Ja, det kan man hålla på att göra; man kan tro på sig själv. Men den expertis som finns har lagt fram just dessa kalkyler.

Med anledning av vad herr Hansson i Skegrie yttrade om jordbruksutredningen vill jag säga, att det tjänar så litet till att diskutera dessa frågor. Jag vet inte om jordbruksrepresentanterna har ändrat sig, men när vi framförde alternativet 85 procent, fanns herr Hansson i Skegrie med bland de reserveranter som ansåg att beredskapen vid det tillfället var tillfredsställande. Herr Hansson kan i dag säga: »Det menade inte jag. Jag menade att vi överdrev resursöverföringen.» Det kan herr Hansson göra, men de övriga jordbruksrepresentanterna stod bakom 85-procent-alternativet utan någon ökning av lagren.

Herr ELIASSON i Moholm (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja fråga herr Persson i Skänninge med anledning av att han så bestämt tror på Hållstas prognoser: Finns det i de prognoserna någonting om en 5-procentig minskning av mjölkproduktionen under det senaste året, en 90-procentig produktion i dag jämfört med samma tidpunkt i fjol och en nedslaktning av 72 000 kor under det gångna året?

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade förra gången att det är rätt meningslöst att med herr Persson i Skänninge diskutera vad som förekom inom jordbruksutredningen, men med anledning av att han ändå påstår, att jag har accepterat 85-procents försörjning och den lagring som därvid skulle behövas, vill jag betona att detta är felaktigt. Jag har aldrig accepterat de lagringsalternativ som jordbruksutredningen förutsatte. Jag har tidigare från denna talarstol sagt att båda de alternativen är helt orealistiska, och även fackmän erkände det. Det är helt enkelt inte möjligt att lagra livsmedel i den utsträckning som skulle behövas, om vi skulle gå ned så långt i fråga om livsmedelsförsörjningen.

Lagringen av förnödenheter för jordbruksproduktionen är en annan historia, och det är den saken jag har talat om i dag. Det gäller de lager av konstgödsel, kraftfoder etc. som vi behöver för att vid en avspärning upprätthålla erforderlig beredskap.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte heller hålla på att diskutera 1960 års jordbruksutredning, men än en gång skall jag ändå klargöra hur det låg till. Det framfördes ett alternativ om 80-procentig

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

självförsörjning och ett alternativ om 85-procentig självförsörjning. Vi frågade jordbrukets representanter: Kan ni acceptera en 85-procentig självförsörjning? Då skulle vi inte behöva höja lagringskapaciteten. På den frågan svarade man ja, och till den gruppen hörde herr Hansson i Skegrie. Det är bara att gå till akterna och se efter. Herr Hansson kan säga: Det var andra saker som jag reserverade mig emot. Men där stod herr Hansson vid det tillfället. Det är det jag vill ha fastslaget, och jag är beredd att under denna debatt hämta utredningens betänkande för att visa att det är riktigt.

När herr Hansson sedan gick över till att förorda 90-procentig självförsörjning, blev han alldeles ensam om det. Han hade inte någon från jordbruket med sig på den linjen.

Herr BERNDTSSON (fp):

Herr talman! Vi är väl alla i sak överens i den fråga det här gäller, nämligen att vår försörjningsberedskap på livsmedelsområdet bör hållas så god som möjligt. Tyvärr är den för dagen icke tillfredsställande. Statens jordbruksnämnd har, som framgår av reservationerna, efter gjorda undersökningar funnit att en medelsökning med närmare 50 miljoner behövs för att finansiera ett första steg i en långsiktig utbyggnad av vår livsmedelsberedskap. Kungl. Maj:t har dock inte ansett att det i årets budget finns utrymme för en direkt ökning på 50 miljoner kronor av förevarande investeringsanslag.

Jordbruksnämndens utredningar har även visat att en förstärkning av livsmedelsberedskapen bör genomföras så snart som möjligt, vilket bör beaktas. Vi reserverar förutsätter därför att Kungl. Maj:t för nästa års riksdag framlägger förslag om uppbyggnad av livsmedelsberedskapen och att uppbyggnadsperioden förkortas från fem till fyra år.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till reservationen 1 b.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Jag hade först inte tänkt delta i denna diskussion men det har förekommit vissa påståenden som gör det nödvändigt för mig att ta till orda.

Både herr Eliasson i Moholm och herr Hansson i Skegrie har ju målat en oerhört dystert bild av vår livsmedelsberedskap. Herr Eliasson frågade om beredskapen någon gång varit sämre, och mitt svar på den frågan är att den aldrig varit bättre än i dag. Herr Hansson i Skegrie å sin sida sade att vårt folk lever farligare än man tror och att det är synd att inte alla kort kan läggas på bordet. Jag frågar mig onekligen vad herrarna är ute efter.

Herr Eliasson i Moholm tog upp ett långt resonemang om mjölkproduktionen, som jag skall säga några ord om trots att den ligger vid sidan om saken. Jordbrukarna var helt enkelt så intresserade av att minska kostammen att de i budgetmedel ville ha 50 miljoner kronor på två år för att kunna subventionera nötkött på den internationella marknaden, just i syfte att få ned mjölkproduktionen. Stödet har haft en gynnsam effekt även om torkan hjälpte till.

Jag förstår inte vart herr Eliasson i Moholm vill komma härvidlag; han tillhör ju själv ledningen för jordbrukarnas föreningsrörelse.

Herr Hansson i Skegrie har målat en dystert bild av koncentrationen av företagsamheten i landet. Han drar den slutsatsen att vi blivit sårbarare, men utvecklingen är ju likartad i hela världen, eftersom industrin överallt koncentreras till tätorter. Totalförsvaret utformas emellertid med tanke härpå. Det är ingenting att göra åt den här saken, och herr Hansson i Skegrie och herr Eliasson i Moholm hjälper i hög grad till att åstadkomma den ifrågakvarande

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

utvecklingen. Mejerierna och slakterierna ligger koncentrerade till tätorter och är goda måltavlor. Men den utvecklingen kan vi som sagt inte göra någonting åt.

Reservanterna påstår alltså att livsmedelsberedskapen inte motsvarar behovet och säger också att den inte heller står i god överensstämmelse med 1967 års riksdagsbeslut — detta var ju ett ständigt återkommande tema i båda inläggen här. Den som gjort sig besväret att läsa jordbruksnämndens anslagsbegäran har dock inte kunnat underlåta att lägga märke till att nämnden utgår från ett tänkt läge i mitten på 1970-talet med en mycket lägre självförsörjningsgrad än dagens, och härpå baserar man sina krav.

Utgående från detta läge tänker sig således nämnden att successivt öka beredskapslagringen fr. o. m. nästa budgetår. Alla beräkningar och prognoser är emellertid behäftade med stor osäkerhet. Inom parentes vill jag säga till herr Eliasson i Moholm att jordbruksnämnden inte har större ansvar i detta fall än regeringen och riksdagen. Det är regeringen som får försöka göra en total bedömning; det är inte jordbruksnämnden som har ansvaret där. Men alla prognoser är som sagt behäftade med en viss osäkerhet, och herrar Eliasson i Moholm och Hansson i Skegrie kan väl inte förneka att jordbrukets produktionsvolym hittills inte har minskat så snabbt som man velat göra troligt i prognossammanhang. Efter att ganska grundligt ha studerat dessa frågor har jag konstaterat att utvecklingen mot en minskad jordbruksproduktion inte har gått så snabbt som en del människor befarade och andra hoppades, och mot den bakgrunden kan jag inte finna att det för dagen föreligger något behov av att långsiktigt binda sig för en viss typ av lagerupbyggnad.

Men jag återkommer till påståendet att regeringen inte skulle ha följt 1967

års riksdagsbeslut om riktlinjerna för jordbrukspolitiken. När riksdagen fattade det beslutet, framhölls det klart och tydligt från regeringen och riksdagsmajoriteten att det är nödvändigt med en god livsmedelsberedskap; den är ett led i landets totala försvar och en förutsättning för vår neutralitetspolitik. Samtidigt konstaterade vi emellertid då att det inte fanns någon anledning att omedelbart öka beredskapen, eftersom vår självförsörjningsgrad väsentligt översteg 80 procent. Och hur har den ändrats sedan dess? Ja, vår självförsörjningsgrad nu avviker praktiskt taget inte alls från den vi hade 1967. Under hela 1950- och 1960-talen har den legat på omkring 90 procent. Därför har jag ingen förståelse för herr Hansson i Skegrie, när han säger att regeringen målmedvetet håller på att förverkliga den del av 1967 års riksdagsbeslut som handlade om en nedbantning av jordbruksproduktionen, medan vi inte har gjort någonting för att bygga upp livsmedelsberedskapen. Det påståendet stämmer inte alls med föreliggande siffror.

Jag kan också ta en annan sifferserie som klart visar hurudan vår självförsörjningsgrad är. Som herr Hansson i Skegrie vet hade vi 1962—1963 en självförsörjningsgrad på 89,6 procent, och nu är den 90,6 procent. Prognosen pekar på att vi har en självförsörjningsgrad på 89 procent år 1975. Tyder detta på en målmedveten strävan att banta produktionen? Nej, om man skall kritisera oss för att vi inte har följt 1967 års beslut, så kan man tvärtom peka på att vi inte tillräckligt kraftigt har medverkat till en minskning av produktionen. Det är emellertid en erfarenhet, som alla jordbruksministrar i hela världen gjort, att effektiviteten inom jordbruket stiger, och även om man minskar arealen ökar ändå produktionen.

Vad självförsörjningsgraden av vissa enskilda varuslag angår har vi 100-pro-

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

centig försörjning, t. ex. när det gäller brödspannmål. I fråga om socker och margarin är det däremot något sämre ställt. I det senare fallet kan vi emellertid lugna oss med att vi har en bättre försörjningsbalans beträffande smör. Det är riktigt att vi när det gäller margarin är beroende av import, men vi skall också komma ihåg att vår egen oljeväxtodling gör stora framsteg, såsom tidigare har nämnts. Vi blandar nu vidare smör i margarinet, vilket vi tills vidare är ensamma om i världen. Inte heller med hänsyn till försörjningen av margarin behöver svenska folket alltså sova dåligt om nätterna.

Sockret är en svag punkt. Produktionen uppgår därvidlag till 65 procent av vår förbrukning. Att situationen beträffande sockret avviker från vad som gäller för andra varor sammanhänger med det av riksdagen godkända beslutet att vårt land skall stödja det internationella sockeravtalet och därmed göra det möjligt för utvecklingsländerna att sälja socker till oss.

Vi har också begränsat vår sockerbetsareal. Detta innebär ett risktagande, men vi gör detta med hänsyn till vår politik när det gäller utvecklingshjälpen. Sockret är emellertid inte någon farlig produkt i detta sammanhang; det går ganska lätt att utöka sockerbetsarealen. Vi har också ett mycket stort beredskapslager av socker, som byggts upp under de senaste åren i linje med jordbruksnämndens krav och önskemål.

Vad jag nu redovisat är att självförsörjningsgraden inte företer någon avvikelse i förhållande till vad som gällde vid 1967 års beslut. Därför är det inte heller nödvändigt att åstadkomma någon väsentlig ökning av beredskapen. Jag har emellertid ändå velat redovisa vad vi gjort, eftersom statens jordbruksnämnd, som har ansvaret för att i detta sammanhang förverkliga det som regering och riksdag beslutat, pekat på vissa behov i nuläget. På praktiskt taget

varje punkt har regeringen, vilket är det intressanta, följt de önskemål som framförts.

Detta gäller t. ex. beträffande ransoneringsberedskapen. Vi har beviljat medel för en övergång till ADB-metodik för planering av livsmedelsberedskapen. Det kommer också att ges möjlighet till planläggning för undanförsel av boskap. Vi kommer att inrätta ett beredskapsråd som skall planlägga beredskapsproduktionen. Jag vill vidare inra om de 10 milj. kr. vi satsat under en femårsperiod på proteinfoder. Vi projekterar vidare reservanläggningar för jäst- och margarintillverkning.

Jag vill till sist göra ett påpekande beträffande försörjningsberedskapen inför ett krisläge. I årets statsverksproposition föreslås att det medelsbehov som föreligger för sådan lagring skall täckas med förtur. Jordbruksnämnden har 10 milj. kr. disponibla för nylagring, vilka erhållits genom att man kunnat fylla tidigare godkända lager billigare än beräknat. Vi har dessutom ansett att lagerberedskapen har, om riksdagen ger regeringen en fullmakt att utnyttja 50 milj. kr. att användas när regeringen menar att ett verkligt behov uppstår, så väsentligt förstärkts som det kan begäras. Det är en mycket snabb och smidig metod som kan utnyttjas omgående, om det bedöms erforderligt. Regeringen bör rimligtvis ha de bästa förutsättningarna att göra en totalbedömning av vår beredskapssituation och av behovet att förstärka denna med användande av dessa 50 milj. kr. Om riksdagen ger regeringen denna fullmakt, får regeringen fria händer att utnyttja dessa möjligheter.

Jag vill alltså, herr talman, understryka att vi är väl rustade på livsmedelsförsörjningens område. Vår produktionsberedskap ligger helt i nivå med andra europeiska länders, och vi har aldrig satsat mer på lagring och på planläggning än för närvarande. Och

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

detta är helt logiskt, eftersom det är regeringens ståndpunkt att en god livsmedelsberedskap utgör en oundgänglig del i vårt totalförsvar.

Herr ELIASSON i Moholm (m) kort genmäle:

Herr talman! Jordbruksministern började med att konstatera att vår beredskapssituation i fråga om livsmedelsförsörjningen aldrig har varit bättre än nu. Jag hoppas att jag fattade honom rätt, och jag vill gärna att detta skall stå i kammarens protokoll som ett uttalande av jordbruksministern.

Sedan detta uttalande gjorts förefaller det oss emellertid ganska underligt att man vänt sig till jordbruksnämnden för att få vissa beräkningar utförda — beräkningar som lett till framställningar från jordbruksnämndens sida. Jag vet lika väl som jordbruksministern att jordbruksnämnden inte bär ansvaret härvidlag utan att ansvaret är regeringens och riksdagens. Men jag är helt övertygad om att jordbruksnämnden har en sådan sakkunskap och ett sådant ansvar att den måste följa 1967 års beslut och att det var detta som låg bakom de framställningar som nämnden gjorde.

Att jag tog upp mjölkproblemet berodde, herr statsråd, på att det skett en så väsentlig förändring av mjölkproduktionen under det senaste året. Jag sade också avslutningsvis i mitt förra anförande att jag anser det vara angeläget att regeringen anlägger en ny syn på detta problem, så att vi kan nå en lösning i framtiden.

Det är självklart att vi nu är mera sårbara på livsmedelsförsörjningens område än vi tidigare har varit. Centraliseringen av bl. a. livsmedelsindustrin har kommit att medföra detta. Om vi nu är sårbarare än tidigare och statens jordbruksnämnd fått till uppgift att planera reservanläggningar, kan man konstatera att några sådana inte finns i dag,

såvitt jag vet, herr statsråd. Att ha dessa reservanläggningar på papperet är naturligtvis bra, men det lugnar väl inte andra än några av dem som sitter här i kammaren.

Herr statsrådet säger: »Dessutom har vi sannerligen inte drivit på för hårt i fråga om jordbruksrationaliseringen.» Jag tror nu inte att det föreligger något bristande intresse från regeringens sida i det avsendet, men det är jordbrukets ökade insatser som gjort att vårt självförsörjningsläge inte blivit sämre än det är. Men, herr statsråd, vad innebär den nuvarande situationen i fråga om vår försörjningsgrad? Jo, rationaliseringen och specialiseringen har medfört att vi nu är ytterst beroende av tillgången på konstgödsel och inte minst av att lösa de problem som tidigare diskuterats här i dag. Det gäller ju faktorer som icke står till förfogande i händelse av en avspärrning.

Man borde kanske vara litet mera lågmäld när man talar om vår beredskapssituation.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet sade att vi reservanter målade en oerhört dyster bild av försörjningsläget. Den bild vi målat är exakt den som den ansvariga myndigheten på regeringens uppdrag har skisserat upp, tagit ansvaret för och betecknat som riktig. Vi har inte på något sätt försökt göra bilden allvarligare än den är.

När statsrådet säger att vårt land aldrig har haft en så bra livsmedelsberedskap som nu, frågar jag mig om regeringen förfogar över en egen utredningsapparat på denna punkt. Vid föredragningen i jordbruksutskottet fick vi nämligen ett expertuttalande, som jag inte helt kan relatera här, eftersom det inte bör stå i kammarens protokoll, men som går åt ett helt annat håll i fråga om vår beredskap än vad herr stats-

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

rådet ville göra gällande. Man undrar vad beredskapssektionen inom jordbruksnämnden skall tjäna till, om de mycket ingående utredningar som utförts där och som har godkänts av alla remissinstanser ändock nästan helt negligeras av regeringen.

Jag blev mycket fundersam när herr statsrådet sade att vår beredskap var så bra. Vi har beslutat att vi skall hålla en beredskapslagring av förnödenheter för jordbruksproduktionen som klarar tre års avspärning. För detta behöver vi lagra 460 000 ton handelsgödsel, vi hade 1969 82 000 ton. Vi behöver 520 000 ton kraftfoder och hade 45 000 ton, alltså inte ens en tiondel. Ändå säger herr statsrådet att vi aldrig haft en så bra beredskap som vi har i dag. Enligt min mening är den sämre än den varit någon gång förut med hänsyn till jordbrukets krav på en mycket större tillgång till dessa förnödenheter än tidigare.

Jag blev också mycket betänksam när herr statsrådet sade att det inte finns någonting att göra åt koncentrationen av livsmedelsindustrien. Men det är det vi måste göra. Inte minst från försvarssynpunkt kan vi inte låta viktiga produkter lagras på platser som är mycket lätta att slå ut.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Då måste jag ge herr Hansson i Skegrie rådet att starta inom sin egen rörelse och lösa upp de stora mejerierna och slakterierna i små enheter samt sprida ut dem över landet. Jag undrar om herr Hansson verkligen förmår göra det.

Herr Hansson i Skegrie åberopar här en tjänsteman i jordbruksnämnden, men vill inte gärna läsa in i protokollet vad han har sagt vid jordbruksutskottets interna överläggningar. En annan av ledamöterna i jordbruksutskottet behaga-

de emellertid citera denne tjänsteman, som skulle ha ansett att vår beredskapssituation var mycket dålig. Detta har tjänstemannen förnekat, och han har skriftligen förklarat att han inom utskottet har sagt: »Enligt min mening har beredskapsinsatserna i fred på livsmedelsområdet aldrig varit så omfattande som nu.» Och det läser jag in i protokollet.

Regeringen bedömer emellertid själv situationen med ledning av alla utredningar vi får, och jag vill mycket gärna att det skall stå i kammarens protokoll att jag har sagt att livsmedelsberedskapen aldrig har varit så god som nu. Den är avsevärt mycket bättre nu än när herr Hansson i Skegrie var jordbruksminister, det kan jag bestämt försäkra. Det betyder inte att herr Hansson i Skegrie var en sämre jordbruksminister, men alla statistiska data bevisar att livsmedelsberedskapen nu är bättre.

Till herr Eliasson i Moholm vill jag säga att jordbruksnämnden har upprättat — och jag försökte redogöra för detta i mitt anförande — en prognos om vilken beredskapslagring som skulle behövas i mitten av 1970-talet därest det tänkta läget blir verklighet. Det finns emellertid ingenting som tyder på att självförsörjningsgraden vid den tidpunkten är så låg som man har räknat med.

Ingen av herrarna har kunnat förneka att självförsörjningsgraden har varit praktiskt taget oförändrad sedan 1800-talet. Det är ett faktum att den rent av har varit högre de senaste tio åren. Då finns det ingenting som tyder på att vi år 1975 — om fem år — skulle vara nere i det läge herrarna har tänkt sig. Regeringen får, när den går till riksdagen och begär pengar, försöka att med hjälp dels av den prognos jordbruksnämnden gjort, dels av egen tankeförmåga rekommendera riksdagen att anvisa de medel som kan vara rim-

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

liga, riktiga och behövliga för beredskapen.

Ingenting av det herrarna sagt föranleder mig alltså att frångå den uppfattning jag har, nämligen att om riksdagen ger regeringen fullmakt att nyttja dessa 50 miljoner, kan vi vara alldeles trygga på detta område.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Endast ett par ord med anledning av jordbruksministerns uttalande att vi aldrig haft så god livsmedelsberedskap som i dag. Jag vill bara slå fast att det är en ledamot av Kungl. Maj:ts regering, och därtill den som har det högsta ansvaret för jordbruket och därmed också för vår livsmedelsberedskap, som gör detta kategoriska uttalande. Jag kan givetvis inte härifrån talarstolen redovisa detaljer, men i medvetande om förhållandet bl. a. beträffande beredskapen i fråga om jordbrukets produktionsmedel vill jag uttrycka den innerliga förhoppningen, att statsrådets påstående aldrig i praktiken skall behöva prövas. Jag är övertygad om att vad som sägs som statsrådsord i så fall inte kommer att stå sig.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Det gäller här en av våra nations verkliga livsfrågor, och den bör vi inte fuska ifrån oss.

Under andra världskriget sysslade jag i fem år, från 1942 till och med 1946, i arbetsmarknadskommissionen med frågor rörande arbetskraftsberedskapen. Jag tror att frågorna om vår livsmedelsberedskap måste bedömas med hänsyn till arbetskraftssituationen inom jordbruket. Om man gör en jämförelse mellan hurudan situationen i jordbruket var då och hurudan den är nu kommer man snart underfund med att förutsättningarna för att klara en avspärrning i händelse av krig har blivit avgjort sämre. På 1940-talet var fort-

farande bortåt 30 procent av befolkningen sysselsatta i jordbruket, det fanns 500 000—600 000 hästar och cirka 50 000 traktorer. Vi hade överallt i tätorter och städer reservarbetskraft som var jordbrukskunnig vilket inte längre är fallet. Vi har snart drivit mekaniseringsprocessen inom jordbruket så långt detta över huvud taget är möjligt. Vi är nu mycket mer beroende av utbildat folk som behärskar produktionstekniken. Därför blir frågan om beredskapshållning av såväl produktionsmedel som livsmedel av en helt annan dimension i dag än den var under det senaste kriget. Förråden måste också finnas spridda över hela landet med tanke på riskerna för att vår transportaparater inte kommer att fungera.

Jag tror det vore anledning för regeringen att utomordentligt noga penetrera arbetskraftssituationen inom jordbruket i händelse av avspärrning och med utgångspunkt därifrån bedöma behovet av beredskapslagring. Även om vi i dag har beredskapslager som är avsevärt större än vid det förra avspärrningstillfället, alltså under det senaste kriget, säger detta ingenting om hur vi skulle klara en liknande situation som då. Undersöker man förhållandena skall det visa sig, att det nu är ännu mycket viktigare att skapa en tillräckligt omfattande beredskap i fråga om både livsmedelslagring och lagring av drivmedel för jordbruket.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1 a.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag är tyvärr förhindrad att här ta upp en diskussion med herr statsrådet om vad som yttrades i jordbruksutskottet av den person som har haft ansvaret för jordbruksnämndens undersökningar, men för oss som lyssnade till hans föredragning är det märkligt att han har kunnat göra så-

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

dana formuleringar i ett brev till herr statsrådet som statsrådet här citerade. Om jag är riktigt underrättad har vederbörande nu lämnat jordbruksnämnden.

Jag har emellertid här ett papper som visar vad vederbörande anförde inför jordbruksutskottet, och jag skall göra ett kort utdrag som närmast gäller vad vi diskuterar i dag, utbyggandet av lagerreserven av förnödenheter, konstgödsel, kraftfoder etc.:

»Eftersom nämnden under en följd av år inte disponerat erforderliga resurser för att efter hand kunna anpassa planläggningen och förberedelserna för försörjningsberedskapen till den här helt kort skisserade utvecklingen, har en betydande eftersläpning i planeringen skett, vilket resulterat i de brister i försörjningsberedskapen som påtalades i nämndens utredning.»

Han fortsätter sedan: »Nämndens långsiktsplan — — — visar att vi behöver öka lagren av livsmedel med 150 miljoner kronor och av fodermedel med 105 miljoner kronor eller en sammanlagd ökning med 255 miljoner kronor. Denna ökning föreslår nämnden skall genomföras under den närmaste femårsperioden, lika fördelat på varje år. Det innebär en årlig lagerökning med cirka 50 miljoner kronor. Om planen genomförs skulle i våra beredskapslager av livsmedel och fodermedel år 1975 vara investerat cirka 525 miljoner kronor. Den lagringen är nödvändig för att uppställda mål för livsmedelsberedskapen skall uppnås.»

Vidare framhålles följande: »Eftersom några ytterligare kapitalmedel inte ställts till nämndens förfogande och tillgängliga medel med undantag för en mindre reserv redan är disponerade för av riksdagen redan fastställda lagringsmål, måste en förstärkning av krigsförsörjningen ske på bekostnad av avspärrningsförsörjningen.»

Den bilden ter sig litet annorlunda

än den herr statsrådet har velat utmåla här.

Herr ELIASSON i Moholm (m):

Herr talman! Jordbruksministern sade ungefär som så, att jordbruksnämnden gör sina bedömningar och beräkningar men att regeringen själv måste få bedöma situationen. Ja, det är kanske det som vi tycker är så bekymmersamt, herr statsråd. Vi tror att även de som räknar fram siffrorna och lever mitt uppe i denna verksamhet och som känner till 1967 års beslut kanske lika bra som jordbruksministern, känner ett mycket stort ansvar.

Sedan slog jordbruksministern fast att vi inte sedan 1880 haft en större självförsörjningsgrad än nu. Om det är tack vare eller trots regeringen lämnar jag därhän. Jag vill bara erinra om att det är beredskapssituationen vi nu diskuterar.

Låt mig avslutningsvis i denna debatt erinra om Per Albin Hanssons bevingade ord: »Vår beredskap är god.» Alla vet att det var »olyckan» av tre goda veteskördar som gjorde att vi klarade den situationen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Om herr Eliasson i Moholm fick råda förstår jag inte vad vi skulle ha regering och riksdag till. I så fall var det bara att låta ämbetsverken tala om, att så och så skall det vara. Jag har aldrig hört någonting liknande i hela mitt liv! Ämbetsverken gör sina äskanden, och så prövar vi om dessa är hållbara eller inte. Vi lägger därefter fram förslag, och sedan får riksdagen slutgiltigt fatta beslut. Men herr Eliasson vill bara sitta med armarna i kors och ge alla myndigheter vad de begär — de besitter sakkunskapen, kan tänkas! Nej, så kan man inte regera ett land. Ämbetsverken i all ära, men deras verksamhet avser en begrän-

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

sad sektor, och de gör ej någon totalbedömning. Det får regering och riksdag vara snälla att göra.

Det är riktigt, herr Hansson i Skegrie, att denne tjänsteman slutat i jordbruksnämnden och börjat på Lantbruksförbundet. Men det är klart att jordbruksnämndens beräkningar och kalkyler avser en femårsperiod; jag har flera gånger försökt framhålla att nämnden gör en prognos över vad man behöver om fem år med den försörjningsgrad vi då har. Jag godtar emellertid inte denna prognos; jag tror nämligen inte att vi är nere i den självförsörjningsgrad som jordbruksnämnden beräknar, och jag tror det på mycket goda grunder.

Jag vill sedan bara till herr Grebäck säga att det är klart att situationen i dag är en helt annan än den var vid förra kriget. Men det innebär inte att vi är sämre ställda. Däremot får vi nu planera och göra alla våra försvarsförberedelser på ett helt annat sätt än då. Då hade man inom jordbruket det stora problemet att man hade så mycket arbetskraft som man i en beredskapssituation blev av med. I det läget befinner vi oss inte i dag; jordbruket bedrivs nu mera maskinellt. Men arbetskraften är ändå ett viktigt problem, och jordbruksnämnden har nu fått i uppdrag att se över arbetsblocksorganisationen. Även på den punkten har regeringen beaktat vad som behövs.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag begärde ordet för att säga till herr Hansson i Skegrie att detta är första gången som jag har hört någon redogöra för vad som förevarit i ett utskott. Herr Hansson har nu brutit principen att man inte gör det, och det må väl vara hänt.

Jag är något förvånad över att den ansvarige tjänstemannen lämnat en skrivelse bara till herr Hansson i Skegrie.

Vi övriga ledamöter har i varje fall icke bekommit någon sådan.

Herr ELIASSON i Moholm (m):

Herr talman! Statsrådet trodde att det inte skulle behövas någon jordbruksminister om ämbetsverken finge bestämma. Får jag vända på saken och säga: Tillåts det möjligen oppositionen att tro att även ett ämbetsverk kan ha rätt, även om både ämbetsverket och oppositionen vet att regeringen med den riksdag vi för närvarande har alltid får rätt vid voteringen?

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Herr Persson i Skänninge har nog missuppfattat utskottsarbetet. Det är kutym att man icke i kammaren redovisar vad de olika ledamöterna sagt i utskottet och deras ställningstagande där i olika frågor. Däremot är det ingenting som förbjuder att man i riksdagsdebatten eller i ett utskottsutlåtande relaterar vad som framkommit vid en föredragning i ett utskott. Det är självfallet argument som både en majoritet och en minoritet har rätt att utnyttja. Det är samma sak som att använda ett remissvar — ingenting annat. Herr Persson får läsa in litet bättre vad som tillhör riksdagens arbetsformer och vad som inte gör det.

Herr jordbruksministern sade att han inte tror på denna ansvariga myndighet, som dock har fått regeringens uppdrag att överse beredskapssituationen och har gjort det på ett synnerligen omsorgsfullt sätt med en rad mycket omfattande utredningar, som — vilket jag påpekat — har godkänts av samtliga remissinstanser. Det finns inte en enda remissinstans som ställt dessa utredningar i tvivelsmål. Herr statsrådet är den förste jag har hört göra det.

Sedan sade herr statsrådet: Vi har så hög beredskap i dag att jag inte tror på jordbruksnämnden. Det är emellertid inte frågan om beredskapen i dag

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

utan om vilken beredskap och vilket försörjningsläge vårt svenska folk har om det blir en avspärrning. Har vi lager, så att vi kan klara en rimlig försörjning i ett sådant läge?

Detta är frågan, och utredningarna visar att vi inte har sådan beredskap. För detta krävs att vi har ordentliga lager av konstgödsel, kraftfoder etc.

Hur lång tid tar det exempelvis, herr statsråd, innan vi har ställt om traktorer till gengasdrift? Det är också en sådan sak som man inte vågar tala om. Där har vi också en beredskapssituation som tyvärr kunde ha varit bättre än den är.

Men låt oss inte blanda ihop begreppen, herr statsråd. Det är inte dagens försörjningsläge, utan det är i huvudsak fråga om det försörjningsläge vi får om vi avskärs och skall försöka klara oss i tre år. Då klarar vi inte den målsättning som är uppställd.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Det är alldeles klart att jag inte utgår ifrån att en myndighet avser att lura vare sig regering eller riksdag. Men herr Hansson i Skegrie har ju också litet erfarenhet från myndigheter, och såvitt jag kommer ihåg sade inte herr Hansson i Skegrie: Allt ni begär skall ni få, ty det är klart att jag tror på er. Man får ju bruka sitt eget förstånd och även andra människors och experters förstånd. Då diskuteras man de utgångspunkter som myndigheten haft. Jag har vid flera tillfällen talat om hur myndigheten gör sin beräkning.

Sedan kommer vi ned på jorden, då herr Hansson i Skegrie säger att det inte gäller beredskapen i dag, och det var väl, ty annars skulle herr Hanssons argumentation vara rätt svag. Jag kan nämligen omedelbart hänvisa till att vi i dag har besvärande problem med överskott. Jag kan också berätta

att vi har ett brödspannmålslager på 300 000 ton. Jordbruksnämnden kan vara beredd att omedelbart minska det till 150 000 ton, och vi får då 50 miljoner till vårt förfogande till någonting annat. Detta överskott behövs inte alls från beredskapssynpunkt, men vi har det som en följd av en jordbruksöverenskommelse. Om situationen vore mycket dålig, kunde vi säga att vi har 100 000 ton spannmål för mycket, vilket innebär pengar som vi omedelbart kan använda.

Man har sagt att situationen är mycket dystert och att det svenska folket inte vet hur farligt det lever. Men nu har vi alltså kommit ned på jorden. Det är i ett tänkt läge någon gång i mitten på 1970-talet som de problem kan uppstå, vilka herr Hansson har diskuterat.

Herr **GREBÄCK** (cp):

Herr talman! Jordbruksministern erkänner att arbetskraftssituationen i dag är en helt annan än under förra kriget. Det är nog så riktigt: under förra kriget skulle 30 personer i jordbruket svara för försörjningen av sig själva och 70 andra, medan i en avspärrningssituation i dag 5—6 personer svarar för försörjningen av sig själva plus 94—95 andra. De siffrorna säger litet om den förändrade situationen, om vi skulle råka i krig i dag. Under kriget fanns det på en 100 tunnlands gård kanske 3—4—5 personer, som arbetade i jordbruket. I dag finns det ofta bara familjen, alltså familjeförsörjaren och hans fru. Ett sådant familjeföretag kanske producerar 2 000—3 000 slaktgrisar, ett annat lika många smågrisar och ett tredje 300 000 liter mjölk. Sedan finns det väl minst 60 000—70 000 personer i jordbruket som är värnpliktiga. Kalla in den arbetskraften och ersätt den med reservarbetskraft som oftast ingenting kan av modern jordbruksteknik. Då för-

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

står man kanske hur förändrad situationen i dag är.

Det är alltså från dessa utgångspunkter som man måste bedöma lagerhållningen. Man skall inte försöka göra detta till en angelägenhet enbart för jordbrukarna. Det är klart att vi jordbrukare kan försörja oss själva, det gäller ju bara 5—6 personer av ett hundra. Men hur går det för de andra? Det är ytterst dem det gäller, och det är den vi måste taga hänsyn till i vår planläggning.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Om man skulle följa herr Grebäcks resonemang skulle man behöva skaffa 660 000 hästar och flytta ut ungefär 80 procent av den befolkning som nu är verksam inom industrin och jordbruket o. s. v.

Men det var inte för att säga detta som jag hade begärt ordet, utan vad som föranledde mig att begära ordet var närmast att herr Hansson i Skegrie tycktes mena att det skulle vara kutym att redogöra för vad som förekommit vid behandlingen i utskottet. Nej, herr Hansson i Skegrie, det är sällan man gör så.

Nu säger herr Hansson, att jag bör läsa på min läxa och lära mig den. Ja, jag skall gärna läsa på och lära, men jag väljer själv min lärare! Herr Hansson i Skegrie kommer icke att få vara min lärare.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag vill säga till herr Persson i Skänninge, att jag inte alls aspirerar på posten som hans lärare. Efter herr Perssons inlägg här finner jag det vara helt meningslöst att försöka undervisa honom i den riktning jag skulle vilja göra. Jag skulle däremot vilja tillråda självstudier i ganska betydande utsträckning.

Sedan skall jag be att få tacka herr

statsrådet för att han sade att jag åtminstone hade kommit ner på marken med fötterna. Herr statsrådet har ännu inte nått ända dit ner utan svävar fortfarande en bit ovanför markytan, såvitt jag begriper. Han säger att vad vi diskuterar är ett beredskapsläge i mitten på 1970-talet. Javisst är det det! Det är det vi har diskuterat hela tiden, och jordbruksnämnden har sagt att vi, för att komma fram till detta beredskapsläge år 1975, behöver 50 miljoner kronor varje år under de fem åren fram till dess. Det är detta det är frågan om här. Det gläder mig att herr statsrådet äntligen har fått klarhet i att det är den saken vi diskuterar.

Nu säger herr statsrådet nej till de 50 miljonerna det första året. Skall han säga nej till dem nästa år också, eller skall vi ta 100 miljoner då? Vi behöver 50 miljoner under vart och ett av fem år för att uppnå det tänkta beredskapsläget.

Men kom sedan ihåg, att detta beredskapsläge inte existerar i dag. Om vi hade haft det skulle vi, såsom jag sade, ha ett lager av kraftfoder på 520 000 ton. Vi skulle behöva 460 000 ton handelsgödsel, men vi har bara en del därav. Det är dessa lager som behövs för att fylla behovet i händelse av en avspärrning under tre år, och det är detta som också jordbruksnämnden eftersträvar.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Riksdagens beslut år 1967 gick ut på att vi skulle uppnå en självförsörjningsgrad på 80 procent. Vid den tidpunkten behövdes därför ett ganska väsentligt beredskapslager.

Nu har alltså — jag vet inte hur många gånger jag har sagt det — jordbruksnämnden gjort en kalkyl avseende mitten av 1970-talet och därvid för egen del kommit fram till att vi då behöver hålla ett beredskapslager av

Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

den angivna storleken. Jordbruksnämnden räknar emellertid med — det har jag också sagt — en mycket snabbare minskning av jordbruksproduktionen än regeringen har gjort, och därför finns det ingen anledning ännu att bygga upp lagret så snabbt som man har tänkt sig.

Vi skall ha klart för oss att tanken har varit att produktionen skulle gå nedåt och lagret uppåt. Produktionen har emellertid inte utvecklats på det sättet och gör det fortfarande inte. Det är emellertid klart att om regeringen får till sitt förfogande dessa 50 miljoner kronor så kan vi utnyttja dessa pengar för den händelse produktionen skulle gå ned hastigare. Vi kan alltså vid behov utnyttja de 50 miljonerna, om självförsörjningsgraden minskar fortare än vi tror. Så enkelt är det.

Jag står alltså på jorden precis lika mycket som herr Hansson i Skegrie — jag har kanske till och med fötterna litet djupare i marken.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! En kort replik till herr Persson i Skänninge. Jag har ingen önskan att vrida klockan tillbaka, jag vet vad den har slagit, herr Persson. Det är med utgångspunkt från jordbrukets situation i dag som man enligt min mening skall bedöma situationen i fortsättningen. Jag tror att det med en noggrann planering är möjligt att klara en avspärning. Om allt är noga genomtänkt och alla förberedelser är träffade, då klarar vi situationen. Jag tror också att det är utomordentligt viktigt att diskutera igenom denna fråga så att man får klart för sig hur det ligger till. Gör man det skall man nog finna att det fortfarande är åtskilligt att uträtta på detta område.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 och 4

Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 1 a av herr Hermansson m. fl.; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen 1 b av herr Skårman m. fl.; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde likväl votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Berndtsson votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 6 mom. 2 och 4 i jordbruksutskottets utlåtande nr 3 antager reservationen 1 a av herr Hermansson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen 1 b av herr Skårman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen

Skördeskadeskyddet m. m.

tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Antby begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 56 ja och 29 nej, varjämte 89 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontra-proposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 6 mom. 2 och 4 i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 a av herr Hermansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 98 ja och 59 nej, varjämte 21 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 8

Lades till handlingarna.

§ 7

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående Främjande i allmänhet av fiskerinäringen för budgetåret 1970/71 jämte motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Skördeskadeskyddet m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 11, i anledning av motioner angående skördeskadeskyddet m. m.

Till jordbruksutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 170 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 197 av herr *Krönmark m. fl.*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt Kungl. Maj:t att genom skördestatistiska nämnden utreda förutsättningarna för sådana förändringar i skördeskadeskyddet att, enligt vad som i motionerna anförts, utbetalningarna av ersättningarna kunde ske samma år som skördeskadan uppstått,

dels I: 259 av herr *Axel Georg Petersson m. fl.* och II: 296 av herr *Larsson* i Öskevik *m. fl.*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt översyn av jordbrukets skördeskadeskydd genom skördestatistiska nämnden eller på annat sätt, främst avseende 1) sänkt självrisk; 2) indelning i mindre skördeuppskattningsområden, som vore geografiskt och odlingsmässigt enhetligare, så

Skördeskadeskyddet m. m.

att en rättvisare skördeskadeersättning kunde uppnås; samt 3) särskilda provyttegårdar för grödor som inte odlades allmänt inom området,

dels I: 424 av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.* och *II: 469* av herr *Persson* i Heden *m. fl.*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en översyn av det obligatoriska skördeskadeskyddet, varvid borde övervägas behovet av ökade resurser och förbättrad teknisk utformning, varjämte borde eftersträvas att ersättningsbeloppen skulle kunna utbetalas eller i vart fall beskattas inom samma skatteår som skadan skedde; ävensom att riksdagen måtte besluta att med verkan redan i fråga om skador på 1969 års skörd höja den för behovsprövade bidrag avsedda andelen av skördeskadedemedlen från en till två procent,

dels I: 944 av herrar *Skagerlund* och *Axelson* samt *II: 1097* av herrar *Rimås* och *Eriksson* i Arvika, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en översyn av skördeskadeförsäkringen i enlighet med vad i motionerna anförts,

dels I: 431 av herr *Akesson m. fl.* och *II: 607* av herr *Nilsson* i Lönsboda *m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att frågan om permanent skördeskadeskydd för yrkesmässig fruktodling skyndsamt utreddes.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. lämna utan åtgärd motionerna *I: 170* och *II: 197*, *I: 259* och *II: 296*, *I: 431* och *II: 607*, *I: 944* och *II: 1097* samt, såvitt däri hemställts om översyn av det obligatoriska skördeskadeskyddet, motionerna *I: 424* och *II: 469*,

2. lämna motionerna *I: 424* och *II: 469*, såvitt i övrigt var i fråga, utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. angående metodiken för skördeuppskattning och skördeskadeskyddets

administration av herrar *Carl Eskilsson* (m), *Skagerlund* (fp), *Svenungsson* (m), *Annerås* (fp), *Nils Nilsson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Jonasson* (cp), *Berndtsson* (fp) och *Hedin* (m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför i anledning av motionerna *I: 170* och *II: 197*, *I: 259* och *II: 296*, *I: 431* och *II: 607*, *I: 944* och *II: 1097* samt, såvitt däri hemställts om översyn av det obligatoriska skördeskadeskyddet, motionerna *I: 424* och *II: 469*;

2. angående behovsprövade skördeskadebidrag av herrar *Skagerlund* (fp), *Svenungsson* (m), *Annerås* (fp), *Nils Nilsson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Jonasson* (cp) och *Berndtsson* (fp), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna *I: 424* och *II: 469*, såvitt i övrigt var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför angående ramen för utbetalning av behovsprövade skördeskadebidrag.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BERNDTSSON (fp):

Herr talman! Som framhålles i motion *II: 1097* förorsakar det nuvarande systemet för beräkning av skördeskador och utbetalning av eventuell ersättning stor irritation bland jordbrukarna. Man begär därför en översyn av systemet.

Det gäller bl. a. den långa tidsutdräkt som nu uppstår mellan skadans uppkomst och tidpunkten för utbetalning av skördeskadeersättningen. Mycket skulle kunna vinnas, om åtminstone ett preliminärt besked om skördeskadeersättningen kunde ges under det beskattningsår skördeskadan inträffar. Det bör särskilt poängteras, vilket anförts i reservationen, att fördelarna av en snabb

Skördeskadestyddet m. m.

reglering av skadeersättningsanspråken måste anses så betydande, att de mer än väl torde komma att uppväga de eventuella merkostnader som kan uppstå genom en omläggning av systemet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna vid detta utlåtande.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! I föreliggande utskottsutlåtande behandlas en hel del motioner beträffande skördeskadestyddet.

Skördeskadestyddet som sådant avser att ge ekonomiskt skydd för jordbrukarna i händelse av en svag skörd. Skyddet bör i princip verka så som en arbetslöshetsförsäkring gör för andra kategorier. Det skall ge en viss inkomsttrygghet för jordbrukarna.

Skördeskadestyddet utgår efter vissa regler, och jag vill för att ingen oklarhet skall råda ha sagt att det är bra att vi har fått en skördeskadeförsäkring. Men tyvärr fungerar den inte till full belåtenhet. Det uppstår i praktiken många orättvisor. Det är också därför det har väckts så många motioner i frågan vid den ena riksdagen efter den andra.

Vi har en självrisk som är alltför hög. Den är i genomsnitt 5,5 procent. Det kan inträffa att många, som befinner sig i en mycket besvärlig situation därför att de drabbas av stora förluster, likväl till följd av att självrisken är så stor inte får någonting. Självfallet kostar det pengar att sänka självriskprocenten, men jag tror att det är helt nödvändigt om vi skall få ett skydd som fungerar på det sätt man har tänkt sig.

En annan fråga i detta sammanhang är skördeuppskattningsområdena. De är efter nuvarande system alltför stora och ger inte det rätta utslaget med hänsyn till förhållandena i verkligheten. Det innebär att många jordbrukare kan få en bra skörd och i vissa lägen ändå ett stöd. Andra däremot kan ha en svag skörd och göra stora förlus-

ter men får likväl inget stöd. Det behövs därför flera uppskattningsområden, områden som är geografiskt och odlingsmässigt mer enhetliga.

Det finns också annat att kritisera. Om en gröda inte odlas på en gård som utlottats inom ett uppskattningsområde, tar man en annan gård inom ett annat skördeuppskattningsområde. Detta måste vara felaktigt. Man borde ha möjlighet att lotta ut en annan gård inom samma område för att få rätt resultat av provtagningen.

Herr Berndtsson talade om utbetalningen av skördeskadestyddet. Vi vet ju att det skördeskadestydd som skulle utgå med anledning av de svaga skördarna 1969 just i dagarna har utbetalts, alltså nästan ett halvår efter skördeskadefallet. Givetvis måste många svårigheter övervinnas innan hela systemet fungerar riktigt, men man måste förstå situationen för de lantbrukare som har haft höga räntor att betala och stora kostnader för konstgödsel och utsäde, men som inte får någon ersättning för skördeskadorna förrän i slutet av mars året efter det dåliga skördeutfallet. Med en utsortering av vissa grödor och med användning av modern datateknik tycker jag att man borde kunna få ett system som verkar snabbare. Dessa synpunkter har också praktiska människor fört fram i de motioner som väckts i detta ärende, och även det visar ju att systemet inte fungerar som det borde göra.

Utskottet skriver att en översyn av metodiken för skördeuppskattningsberäkning och ersättningsberäkning fortlöpande sker i skördestatistiska nämnden. Detta är självfallet riktigt, men det är inte tillfyllest. Motionärerna har därför begärt en översyn av det obligatoriska skördeskadestyddet, vilket är helt nödvändigt om skyddet skall kunna fungera på rätt sätt. Utskottets majoritet, d. v. s. utskottets socialdemokratiska ledamöter, har inte velat biträda det förslaget. I reservationen 1 har också begärts en

Skördeskadeskyddet m. m.

sådan översyn, och jag ber att få yrka bifall till den reservationen.

Reservationen 2 bygger på motionerna I: 424 av herr Ferdinand Nilsson m. fl. och II: 469 av herr Persson i Heden m. fl., i vilka motioner man har begärt en ökning av den för behovsprövade bidrag avsedda andelen av skördeskademedlen från 1 till 2 procent. Det kan förstas tyckas att detta inte skulle vara nödvändigt, och det skulle det inte vara därest skördeskadeskyddet som sådant fungerade. Så länge som vi inte har ett skördeskadeskydd, som fungerar tillräckligt effektivt, måste vi kräva en höjning av procentavdraget från 1 till 2 procent för att kunna rätta till de värsta orättvisorna. Det är detta som vi syftat till.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall också till reservationen 2.

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Skördeskadeskyddet har nu blivit i allra högsta grad aktuellt genom de utbetalningar som först helt nyligen kommit olika lantbrukare till handa. Det har för första gången blivit aktuellt också därigenom, att det till skillnad mot tidigare utbetalats skördeskadeersättningar i nästan hela landet till följd av förra årets dåliga skörd. Tidigare har det varit mera begränsade områden som kommit i fråga.

För många har de utbetalda ersättningarna tett sig något lotteribetonade. Skillnaderna i förhållande till de ersättningar som utgått till grannar i närheten av eller på längre avstånd från drabbade jordbrukare har ofta varit ganska svårförståeliga. Det råder inget tvivel om att det finns många brister i det nuvarande systemet. Skall man å andra sidan få ett system som är hundra procentigt rättvist, blir det mycket krångligt och dyrbart. Man måste alltså skapa en viss balans mellan vad som är önskvärt att genomföra och vad som inte kräver alltför stora kostnader. Det

är emellertid uppenbart att åtskilligt kan göras för att förbättra systemet, och det har framhållits i många av de motioner som behandlas i förevarande utlåtande.

Vad som framför allt påtalats i reservationen 1 a är det förhållandet att utbetalningarna kommer så sent, i det aktuella fallet ett kvartal efter skördeskadeårets utgång. Det kan inte vara rimligt att det skall vara på detta sätt i fortsättningen, och vi reserverar oss att Kungl. Maj:t bör se till att det blir en ändring — något som ingalunda är omöjligt.

Vid den föredragning vi i utskottet hade av sakkunniga fick vi klart belägg för att det i och för sig inte är omöjligt att få medlen utbetalda under skadeåret, förutsatt att man undantar de grödor som i första hand är anledningen till att det eljest skulle bli så sen utbetalning, nämligen oljeväxter och sockerbetor. Det är ganska begränsade områden av vårt land som har sådana odlingar, och det kan inte vara rimligt att lantbrukare i andra delar av landet skall behöva vänta bara för att beräkningarna för dessa grödor först skall göras.

Ett annat skäl för sena utbetalningar har sagts vara att man inte hinner få fram kvalitetsbedömningarna tidigare. Därvidlag menar vi reserverar oss — och jag är helt övertygad om att vi har rätt — att det går att införa ett annat system som gör det möjligt med kvalitetsbedömningar betydligt tidigare och som kanske också blir effektivare samt omfattar flera grödor än nu, om man gör bedömningen i anslutning till skörden på fälten. Då är ju provtagarna ändå ute för att beräkna spillet, och det kan inte vara någon svårighet att ta prov direkt i skördetröskan som underlag för en kvalitetsbedömning.

Vidare är det alldeles klart att strataindelningen är av stor betydelse, som herr Jonasson förut sade. Det är önskvärt att man får mindre områden och

Skördeskadeskyddet m. m.

att områdena ännu bättre än nu anpassas till olika förhållanden så att skogsbygden kommer för sig, slättbygden för sig o. s. v. Jag tror att det finns rätt mycket att göra där också.

En rättelse borde även kunna ske i fråga om en sådan sak som att — herr Jonasson var inne även på detta — provytor för vissa grödor ibland inte finns inom området och att man därför bedömer dem med utgångspunkt från resultatet i ett annat område. Det gäller framför allt potatis. Det finns också många andra förhållanden som kan tas upp. Jag skulle vilja beröra en sak som inte kommit fram i några motioner men som i vissa delar av landet aktualiserats just under skördeskadorna i fjol. Det gäller de fall då det blir stora översvämningar, som omöjliggör att man över huvud taget kan beså arealerna. I sådana fall kan man inte alls få någon skördeskadeersättning. Jag tycker inte att detta är riktigt. Lantbruksnämnden borde kunna kontrollera att utebliven sådd inte beror på bristande vilja från markinnehavaren utan helt enkelt på att sådden omöjliggjorts på grund av översvämning. Man borde då kunna få ut ersättning även om den begränsas med hänsyn till att man inte haft några kostnader för utsäde eller gödning.

Sedan har vi frågan om den höga självrisken som i medeltal ligger på 15,5 procent. För vissa delar av landet, t. ex. mitt eget län, ligger den betydligt högre eller på över 17 procent, vilket är beroende på grödornas sammansättning. Detta är besvärande. Efter avdrag av självrisken på något över 14 000 kronor fick jag själv ut en mycket blygsam ersättning. För andra gårdar kan självrisken vara betydligt högre. Även om skadan blir så stor att det inte blir något netto alls för gården, kan genom denna höga självrisk i vissa fall inte någon som helst skördeskada utgå. Jag vet att detta är en kostnadsfråga, men jag tror att man efter hand måste minska självrisken

till en mera rimlig nivå, eftersom skyddet annars inte fyller det syfte det bör ha.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr SUNDKVIST (cp):

Herr talman! Sommaren 1969 var det betydligt skönare och angenämare att vara människa än bonde. Det är en medveten felsägning som jag gör mig skyldig till. Enda glädjen var att vi i stora delar av landet fick ett verkligt prov på vad skördeskadeförsäkringen går för. Vi fick se hur den fungerar. Som herr Hedin nämnde, har vi i dessa dagar fått belägg för att den inte fungerar så vidare bra. Vi fick besked strax före påsk om hur utfallet av skördeskadeförsäkringen blev. Att utfallet i de allra flesta fall inte blev vad det borde vara var i och för sig ingen överraskning. Vi visste redan förut att skördeskadeförsäkringssystemet är behäftat med en massa felaktigheter.

Att det finns brister har framhållits av flera tidigare talare, och det kommer att beröras av de efterföljande. Jag skall därför nöja mig med att ta upp en enda delfråga. Jag vill peka på vad de alltför stora strataområdena kan betyda. Inom samma område kan det vara geografiska olikheter som gör de klimatiska förhållandena olika för olika brukningsdelar. Det gör att bedömningsgrunderna blir felaktiga för vissa gårdar. Om områdena vore mindre till ytan och antalet områden alltså vore större, skulle normvärdena för skördeska-destämningen bli riktigare.

Som det nu är, förhåller det sig så som tidigare talare har anmärkt, nämligen att man i Sörmland har mellan 17 och 18 procents självrisk, som man först och främst förlorar. I vissa fall kan det röra sig om så pass höga belopp att de motsvarar en normal årsinkomst, innan försäkringen träder i kraft. Såsom skördeskadeförsäkringen i år har fungerat i Sörmland betyder

Skördeskadeskyddet m. m.

detta inte bara att lantbrukaren förlorar ett belopp lika med självrisken, utan man har också gått efter ett speciellt och alltför lågt normvärde när storleken på skadan skall bedömas. En lantbrukare kan lida en 40—50-procentig skada på sin gröda utan att få någon som helst ersättning. Det finns i Sörmland exempel på skördeföruster på 500—600 kronor per hektar utan att någon som helst skördeskadeersättning har utgått. Då kan man lätt räkna ut att det inte bara är fråga om en 15-procentig självrisk.

Ytterligare förluster uppstår alltså för lantbrukarna genom att normvärdena inte är realistiska. De ligger alldeles för lågt. Detta beror ofta på att det strataområde som brukningsheten tillhör är alltför heterogent. Området består både av slättbygd och av skogsbygd. Då kan man aldrig få rättvisande normskördar för alla gårdar inom området.

När det gällde dessa normskördar och den skada som har uppstått vill jag även peka på att det är de mest progressiva lantbrukarna, de som av olika anledningar, av eget intresse eller av ekonomiskt tvång för att klara räntor och amorteringar måste ha en mycket progressiv drift på sitt lantbruk och måste se till att de får ut mycket ur jorden, som allra mest lider skada utan att få ersättning ett sådant år som i år, eftersom skadeersättningen beräknas med utgångspunkt i alltför låga normvärden.

Jag nöjer mig, herr talman, med att påpeka denna av många nackdelar som finns i det nuvarande skördeskadeersättningssystemet. Det finns alltså all anledning att göra en översyn av det. Om det inte går att åstadkomma en förbättring av systemet, kommer man i fortsättningen alldeles säkert att röna ett enormt motstånd bland lantbrukarna när man begär att de skall stå som värdar för provytor. Det blir följderna av den utformning försäkringen har i dag.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag delar den uppfattning som herr Jonasson här gjort sig till talesman för: det är bra att vi har en skördeskadeersättning. Herr Sundkvists propåer kan jag naturligtvis inte följa. Om herr Sundkvist vill fortsätta sin tankegång, har han ju bara att skriva en motion och yrka avslag på hela skördeskadeersättningen, så får det hela fungera som det har gjort tidigare.

Jag skall gärna medge att det finns brister i denna försäkring — det vore ganska egendomligt om det inte funnes några — men rätt många brister har man också försökt rätta till.

Vad var det skördestatistiska nämnden hade att brottas med i första hand? Jo, det var uppskattningsområdena. Man fick gå efter de områden som man tidigare hade använt för att fastställa skörderesultat inom vissa distrikt enligt den uppläggning som gjorts av hus-hållningsskillena m. fl.

När man bestämde skördarna på de olika gårdarna fick man följa den subjektiva metod som användes på den tiden; man sade att här är skörden 3 och här är den 2,5 o. s. v. Nu har man i mycket stor utsträckning kunnat skapa objektiva normvärden för skörden tack vare de provytor, som man enligt herr Sundkvist bör sluta med, i varje fall i Sörmland. Vi har nu infört det systemet att alla får lämna in ansökan, vilket de inte tidigare skulle göra. Även det är naturligtvis en förbättring.

Men det finns fortfarande svagheter i systemet. En sådan är att skördeskadeersättningen utbetalas så långt efter det att skadorna har uppstått — det kan dröja ett halvår. Detta är inte tillfredsställande. Skördestatistiska nämnden försöker emellertid få fram en metod för att åstadkomma snabbare utbetalning. Jag tror, herr Jonasson, att det går fortare att komma fram till en lösning av denna fråga om skördestatistiska nämnden får sköta den än om vi plockar ihop några ledamöter

Skördeskadestyddet m. m.

från denna kammare och första kammaren för att se över hela systemet. Nämndens ledamöter har förklarat att de är beredda att ta upp denna fråga och ge den förtur, och då tycker jag det är rimligt att den får göra det. Herr Jonasson säger att socialdemokraterna inte vill vara med om att denna översyn görs. Anledningen till att vi inte vill det är alltså att problemet kan lösas snabbare om nämnden får ta hand om det.

Beträffande de behovsprövade skördeskadebidragen har herr Persson i Heden väckt en motion som föranlett reservationen 2. För närvarande får en procent av skördeskadededden användas för individuella behovsprövade bidrag, och i reservationen yrkas att denna andel höjes till två procent. I och för sig kan det naturligtvis finnas motiv för en sådan höjning, men om bidragsprocenten ökas blir det också svårare att göra den mycket delikata prövningen av varje gård för sig. Den individuella gården kan inte redovisa några skörderesultat. Det finns inga sådana. Administrationskostnaderna kommer att bli ofantligt stora därför att en individuell försäkring måste innebära att man kontrollerar om vederbörande har sått i rätt tid, skördat i rätt tid o.s.v. Man kan inte komma ifrån det om man går in för den individuella försäkringen. Därför är vi från vårt håll rädda för att ni — om vi nu går med på två procent — kommer att begära tre procent nästa år. Då skulle vi snabbt komma i ett sådant läge att hela denna idé blev förfuskad. Det är anledningen till att vi går emot yrkandet.

Vi anser att skördeförsäkringen är av positivt värde och att den bör förbättras. Men det vore enligt min mening olyckligt för jordbrukarna om vi följde herr Sundkvists förslag och försökte få bort detta system. Ingen är betjänt av att det avskaffas. Om vi alla hjälper till att förbättra detta system tror jag att alla skall bli nöjda.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr JONASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast säga några ord till herr Persson i Skänninge. Han medger att det finns stora brister i denna försäkring. Det är vi överens om. Han säger emellertid vidare: Det kan bli en snabbare lösning, därest skördestatistiska nämnden får arbeta med dessa frågor.

Det är väl meningen att skördestatistiska nämnden skall arbeta med dessa frågor och försöka förbättra förhållandena, oavsett om en utredning kommer till stånd eller inte. Men det finns också en hel del andra frågor som sammanhänger med denna försäkring och som behöver tas med i bilden. Bland annat är det fråga om hur mycket man från statsmakternas sida vill satsa för att få fram ett system som fungerar tillfredsställande.

Beträffande reservation 2 säger herr Persson att det föreligger risk för att vi kommer att begära tre procent nästa år, om riksdagen nu går med på två procent. Men, herr Persson, om vi kan få ett system som fungerar perfekt behöver vi inte ens en procent. Så länge vi inte har ett sådant system vill vi emellertid ha två procent för att försöka klara de största orättvisorna.

Herr SUNDKVIST (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson i Skänninge rekommenderar mig att lämna in en motion med avslagsyrkande på hela systemet. Skall jag döma av de erfarenheter jag själv som bonde har fått under hela den tid systemet har fungerat, kan jag verkligen vara beredd att lämna in en sådan motion — efter det år som vi nu genomlidit, då vi fått se vad systemet är värt. Jag är absolut in-

Skördeskadeskyddet m. m.

te ensam om denna inställning. Detta är ett av de stora debattämnena på de RLF-stämmor som i dagarna pågår runt om i bygderna. Vissa RLF-stämmor har enhälligt uttalat att de vill slippa systemet.

Jag vill påpeka för herr Persson i Skänninge att detta är en verkligt allvarlig fråga, som behöver ses över. Han säger att skördestatistiska nämnden skall behandla den. För två eller tre år sedan blev motioner i riksdagen om tidigare utbetalning besvarade med precis samma hänvisning. Det händer ingenting. Skall det vara någon mening med detta system, så måste det hända någonting.

Herr HEDIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är väl medveten om att skördestatistiska nämnden gör åtskilligt för att få förbättringar till stånd. Men det råder väl inte något tvivel om att riksdagen kan och — som jag ser det — bör skynda på de åtgärder som nämnden vidtar. Vi reserverar har den här gången valt att peka på den sena utbetalningen. Jag kan inte förstå herr Persson i Skänninge som säger att det går snabbare om man låter skördestatistiska nämnden i lugn och ro hålla på med detta arbete. Det är väl alldeles klart att det måste gå mycket snabbare om riksdagen gör en klar beställning och säger att vi snarast måste lösa just denna fråga.

I utskottsutlåtandet heter det bl. a. »en mera väsentlig tidsvinst torde endast kunna uppnås genom inskränkning av den tid som för närvarande åtgår för den kvalitetsmässiga bedömningen av skördeskadorna. Någon dylik åtgärd torde dock hittills inte ha ifrågasatts.» Men det är ju just det vi gör i reservationen. Vi säger att man bör ha en annan metod för kvalitetsbedömningen, där denna kombineras med de besök som ändå sker ute på fältet. Därigenom bör bedömningen både kunna bli bättre och framför allt ske betydligt snab-

bare än för närvarande. Jag tycker att det finns mycket starka skäl för att bifalla reservationen 1.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte riktigt varför herr Hedin polemiserar mot mig. Jag sade ju att det inte är tillfredsställande med den sena utbetalningen. Vad jag därefter sade var att jag tror att nämnden kommer att klara detta bättre än en särskild utredning. Om den saken kan vi givetvis ha olika uppfattning.

Skriv gärna den där motionen, herr Sundkvist! Vi får i så fall behandla den när den föreligger. Men tala då om för de svenska bönderna att vi i så fall tar ifrån dem de 30 miljoner kronor som staten i dag betalar ut för skördeskadeskyddet. Det är icke riktigt som herr Sundkvist säger att man på RLF-stämmorna diskuterar att avskaffa systemet. Vad man diskuterar är frågan hur vi skall kunna få ett rättvisare system. Det har jag ingenting emot; det är klart att man bör försöka få det så rättvist som möjligt. Men staten betalar i dag 30 miljoner kronor till detta system, och det tycker jag att jordbrukarna bör uppskatta. Jag är emellertid medveten om att det finns saker som behöver förbättras, men jag tror att det sker snabbare om nämnden får syssla med dessa frågor.

Herr SUNDKVIST (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att man på RLF-stämmorna diskuterar en förbättring av skyddet. Men om herr Persson i Skänninge vill göra mig sällskap ut i tidningsrummet, skall jag visa stämmor som kommit fram till det resultatet, att det vore bättre att inte ha något skydd alls än det vi nu har.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag behöver väl inte

Skördeskadeskyddet m. m.

ha sällskap till tidningsrummet. Dit kan jag gå själv. Visst läser jag tidningar ibland. Jag kan försäkra herr Sundkvist att jag följer debatterna på detta område ganska ingående. Det finns de som inte vill ha detta system — det skall jag gärna medge. Men vad man i första hand diskuterar är orättvisorna i systemet. Jag har sagt att vi skall försöka rätta till de orättvisor som eventuellt finns. Herr Sundkvist kan väl inte säga att det är något fel i det?

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Det är klart att en ny reform inte fungerar ändamålsenligt redan från början. Erfarenheter måste erhållas, och med dem kan man förbättra förhållandena. Så har också skett med det permanenta skördeskadeskyddet, som beslöts för snart tio år sedan. Men trots den långa tid som gått sedan dess finns det oerhört stora brister i systemet, och det fordras stora förbättringar. Man kan inte säga att systemet fungerar ändamålsenligt. När 1969 års skördeskadeutfall presenterades de sista dagarna i mars gav det ett skolexempel på hur ett sådant system inte skall fungera.

I motionerna I: 424 av herr Ferdinand Nilsson m. fl. och II: 496, som väckts av mig och några andra kammarledamöter, påtalas ett flertal felaktigheter som måste rättas till för att skördeskadeskyddet skall fungera på ett riktigt och ändamålsenligt sätt. Det gäller den försenade utbetalningen av försäkringsskyddet, som redan tidigare påtalats av flera talare. De lantbrukare som drabbats av skördeskadador — förra året var skördeskadorna av sådan omfattning att man i många fall nära nog kunde tala om missväxt — torde vara i behov av ersättningen det år skadan uppstått. De har behov av likvida tillgångar för att, som här har sagts, kunna betala fakturor och sådant. Det gäller också från skattesynpunkt. Nu erhåller den för vilken skördeförsäk-

ringen utfallit likviden först året efter. Var och en förstår verkningarna härav, bl. a. på grund av den progressiva beskattningen. Hade jordbruket haft rätt till resultatutjämningskonto, analogt med skogskonto, skulle en jämnare beskattning ha kunnat äga rum. Det är ytterst viktigt att man söker på något sätt finna en formel för att lösa dessa problem, även om man inte kan få besked till den 1 januari året efter skördeskadan. Man får försöka finna en formel för att liksom efterdeklara ersättningen så att den skall beskattas samma år som skadan uppstått. Det anser motionärerna vara ett oåterkalleligt krav som måste tillgodoses omedelbart.

Detta gäller också — och det är kanske den väsentliga frågan i detta sammanhang — den tekniska utformningen som kan betraktas som ett typiskt lotteri, såsom herr Hedin sade. 1969 års skördeskadeberäkningar är sålunda ett gott exempel härpå. Grödor som gett god skörd — där den aktuella skördens avvikelser från normskörd rätteligen skulle betecknas med ett plus — har i stället blivit en minuspost. Grödor som givit så dålig skörd att de betraktas som fullständig missväxt, så att avvikelserna skulle betecknas med minus, har i stället innevarande år uppförts som en kraftig pluspost. Jag har otaliga exempel på detta. Här föreligger sålunda ett tekniskt fel som måste rättas till. Det är förvånande att motstånd gör sig gällande på denna punkt.

Jag noterar med tillfredsställelse att herr Persson i Skänninge har uttalat sig positivt för att man skall försöka åstadkomma en förändring härutinnan, men det måste ske snabbt. Riksdagen bör enligt mitt förmenande göra ett uttalande för att påskynda en lösning.

För att i någon mån — jag stryker särskilt under orden i någon mån — kunna rätta till felaktigheterna när det gäller fördelning av skördeskademedel finns den s. k. behovsprövade skörde-

Skördeskadestyddet m. m.

skadeersättningen. Systemet med behovsprövning har tillkommit för att komplettera den s. k. strataindelningen, som visat sig vara — som jag tidigare har anfört — synnerligen bristfällig. Den behovsprövade ersättningen — en procent av utgående ersättning, dock minst 400 000 kronor — täcker emellertid inte behovet. Därför har vi också föreslagit att dess andel av skördeskademedlen uppräknas från en till två procent. Detta kan inte — som herr Persson i Skänninge påstår — medföra några fördyrade administrationskostnader. Inte kan det väl bli dyrare att räkna fram två procent i stället för en. Genom denna uppräkning kan man åtminstone till någon del rätta till de orättvisor som begås i samband med de felaktiga beräkningsgrunderna.

Jag förutsätter att herr Persson i Skänninge är villig att medverka också i detta sammanhang till en rättvisare lösning.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de vid jordbruksutskottets utlåtande nr 11 fogade reservationerna 1 och 2.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen att behöva säga till herr Persson i Heden att jag inte vill medverka till ett beslut om en höjning av procenttalet från en till två. Jag har inte heller sagt att en höjning skulle innebära en stegrad administrationskostnad. Herr Persson lyssnade tydligen inte på mig ordentligt.

Men jag har sagt, och det står jag fortfarande för, att om man går alltför långt på detta område och prövar den enskilda gården — nu har man ju i stället behovsprövning — så kommer man i det läget att man tvingas ha en kontrollapparat som administrativt kommer att kosta mycket pengar.

Det är det jag velat framhålla, herr Persson i Heden.

Herr PERSSON i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förutsätter att kostnaderna för beräkning av skördeskadorna inte kan bli så mycket större än de nu är, nämligen mellan 9 och 10 miljoner kronor. Jag noterar sålunda att herr Persson i Skänninge hellre accepterar en orättvisa än medverkar till en rättelse härvidlag.

Herr NILSSON i Lönsboda (fp):

Herr talman! När riksdagen år 1961 beslutade införa skördeskadestyddet var detta ett mycket viktigt beslut, om än skyddet redan från början var behäftat med många brister. Under årens lopp har många justeringar till det bättre gjorts, och flera sorters grödor har även inordnats i systemet, men ännu återstår en hel del att göra för skördestatistiska nämnden innan systemet kan fungera helt tillfredsställande.

Vid årets riksdag har väckts ett antal motioner som kritiserar skyddet på en del punkter. De önskemål som däri framförs kan i korthet utsägas som slutklämmen i de motioner som från folkpartiets sida framförts av herrar Skagerlund och Axelson i första kammaren samt av herrar Rimås och Eriksson i Arvika i denna kammare. Önskemålen sammanfattas sålunda: Självrisken bör minskas. Skördeskadeområdena bör göras mindre. Normskördarna för särskilt potatis och våroljeväxter bör höjas. Vallfröodlingens speciella problem bör beaktas. Besked om skördeskadeersättning bör lämnas tidigare.

Då de föregående talarna utförligt uppehållit sig vid dessa delfrågor, vill jag här särskilt understryka vikten av att komma till rätta med de sena utbetalningarna. För skador som inträffade under sommaren och hösten 1969 har man blivit färdig med utbetalningarna först nu i dagarna, medan utbetalningen av de behovsprövade bidragen dröjer ännu några månader. Man ställer sig verkligen undrande över att något så-

Skördeskadestyddet m. m.

dant kan ske i vår omskrutna datatid.

Då de frågor som förts på tal i de nämnda motionerna inryms i de yrkanden som görs i reservationen 1, yrkar jag, herr talman, bifall till denna reservation.

Dessutom har väckts ett par stycken trepartimotioner, nämligen I: 431 med herr Åkesson som första namn, och II: 607 med mig som förste undertecknare, vari yrkas inordnande i skördeskadestyddet av den yrkesmässiga fruktodlingen. Jag vill med några ord beröra dessa motioner.

Den yrkesmässiga fruktodlingen, som är helt koncentrerad till landets södra delar, har under senare år tack vare en hårt driven rationalisering och stora investeringar kunnat öka såväl skördarnas kvantitet som deras kvalitet. Man beräknade sålunda vid en undersökning som gjordes 1964—1965 att det årliga produktionsvärdet uppgick till bortåt 45 miljoner kronor. Att detta har stor betydelse för vårt lands ekonomi och vår handelsbalans är självklart.

På grund av odlingens speciella karaktär och känslighet kan odlarnas ekonomiska ställning emellertid snabbt förändras. Under den svåra septemberstormen förra året tillfogades fruktodlarna stora skador. Enligt de beräkningar som gjorts blåste i 209 odlingar med en beräknad skörd av 12 210 ton äpplen 27 procent eller 3 540 ton äpplen ner, medan motsvarande siffror för päron var 1 895 ton i beräknad skörd — där blåste 790 ton eller 38 procent ned. Skadorna varierade mellan 10 och 60 procent och var så omfattande att en del bidrag söktes och erhöles genom anslaget till bidrag vid förlust på grund av naturkatastrof. Vid ett sådant tillfälle hade det väl varit på sin plats att fruktodlingen hade åtnjutit skördeskadestydd. Redan vid skördeskadestyddets införande uttalade sig riksdagen för att »den i propositionen antydda utvidgningen till köksväxter och andra specialgrödor

kommer att ske så snart tekniska förutsättningar befinner sig föreligga». Det synes därför vara på tiden att den yrkesmässiga fruktodlingen kommer med i skyddet.

Utskottet är i stort sett positivt till motionen men framhåller att nämnden inte har funnit tillräckliga förutsättningar föreligga för framläggande av förslag i ämnet. Detta uttalande från nämndens sida förvånar mig verkligen då man på ansvarigt håll inom den yrkesmässiga fruktodlingen anser att man har en mycket fullgod statistik. Man har medlemsregister med uppgifter om antalet fruktträd, och de flesta fruktodlarna är anslutna till lagercentraler där frukten mottages och inväges och där statistik föres. Då, som utskottet även framhåller, trädgårdsföretagen fr. o.m. i år inordnas i lantbruksregistret öppnar sig emellertid nya möjligheter att få med den yrkesmässiga fruktodlingen och även odling av andra trädgårdsprodukter i skördeskadestyddet.

Det är min förhoppning att skördestatistiska nämnden snart kan ta förnyad ställning i frågan så att skördeskadestyddet även berör fruktodlingen, annars blir det orsak att återkomma här i kammaren.

I detta anförande instämde herr *Nilsson* i Bästekille (m).

Herr *LARSSON* i Öskevik (cp):

Herr talman! Vid detta stadium av debatten torde det mesta som behöver sägas vara sagt, och jag skall fatta mig kort.

Jag vill emellertid något kommentera motionen II: 296, där vi motionärer inledningsvis påpekar att skördeskadestyddet i princip bör verka som en arbetslöshetsförsäkring som garanterar viss inkomsttrygghet åt den enskilde jordbrukaren. Om skörden blir väsentligt skadad, förlorar jordbrukaren en stor del av sin arbetsinkomst och måste då kompenseras för detta.

Skördeskadestyddet m. m.

Låt oss konstatera att även om skördeskadestyddet vid en skördeskada träder i funktion, även om ersättning utgår i förhållande till den verkliga skadan, medför dock den höga självrisken att den enskilde jordbrukaren i många fall förlorar hela sin arbetsinkomst. Jag ställer frågan: Kan någon folkgrupp i vårt land i våra dagar vara tillfredsställd med en sådan försäkring mot inkomstbortfall? Vid skördeskador, lika väl som vid arbetslöshet, gäller ju att inkomstbortfallet är förorsakat av faktorer över vilka individen inte råder.

Erfarenheten från fjolårets inom stora områden kraftiga skördeskador understryker behovet av sänkt självrisk. Som utskottsmajoriteten konstaterat är det uppenbart att en sänkning av självrisken innebär ökade kostnader för skördeskadestyddet. En sänkning av självrisken bör också, som utskottsmajoriteten påpekat, leda till ökad precision i skadeberäkningarna och därav föranledda kostnader. Jag vill tillägga: En bättre precision vid skadeberäkningarna är nödvändig även om man bibehåller nuvarande självrisk. Har man ambitionen att beteckna skördeskadestyddet som ett försäkringssystem, bör man också sträva efter att uppnå en tillförlitlighet i skadeberäkningarna som vanligen finns i andra försäkringssystem.

Vill man förbättra skördeskadestyddet måste man säkerligen, såsom flera talare tidigare påpekat, genomföra en ändring enligt de tre punkter som återfinns i klämman i motion II: 296, nämligen sänkt självrisk, indelning i mindre skördeuppskattningsområden som är geografiskt och odlingsmässigt enhetligare, samt särskilda provyttegårdar för grödor som inte odlas allmänt inom området.

Vi motionärer önskar en klar redovisning av vilka försäkringsmässiga fördelar dessa ändringar skulle ge och vad förbättringarna skulle innebära kostnadsmässigt. Sedan denna redovisning

skett är det tämligen självklart att såväl ändringar i försäkringssystemet som kostnadstäckning blir föremål för överläggningar mellan berörda parter.

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till reservation 1.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jonasson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 1 i utskottets utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 av herr Carl Eskilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Jonasson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 93 ja och 74 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

Ett avlösningssystem vid sjukdom och semester för jordbrukare

dels ock på bifall till reservationen 2; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jonasson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 2 i utskottets utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 av herr Skagerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Jonasson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 94 ja och 71 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9

Ett avlösningssystem vid sjukdom och semester för jordbrukare

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 12, i anledning av motioner om ett avlösningssystem vid sjukdom och semester för jordbrukare.

I de likalydande motionerna I: 172 av herr *Mattsson m. fl.* samt II: 196 av herrar *Johansson* i Växjö och *Sundkvist* hade hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag om åtgär-

der för att åstadkomma ett avlösningssystem vid sjukdom och ordnad semester för jordbrukare i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte lämna motionerna I: 172 och II: 196 utan åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Nils Nilsson* (cp).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **JOHANSSON** i Växjö (cp):

Herr talman! Vi har diskuterat jordbruk hela dagen. Det har sagts att vi skall ha ett effektivt jordbruk, att vi skall ge ökat stöd till försök och forskning för att åstadkomma den önskade effektiviseringen och att vi vill ha ett bättre skörde-skadeskydd. Allt detta håller jag med om, och vid voteringarna har jag stött förslagen om ökade insatser för vårt jordbruk.

Men för jordbrukets utövare kommer det tydligen även i fortsättningen att bli samma slit och lika små möjligheter som förut att få semester och annan ledighet. Om man dömer efter det lilla som finns skrivet i jordbruksutskottets utlåtande nr 12, finner man inget större intresse för att lösa dessa frågor.

Det var inte länge sedan vi diskuterade detta; det var så sent som den 11 december 1969, då det årets motioner behandlades. Jag kan förstå att jordbruksutskottet inte velat skicka motionerna till samma remissorgan som 1969; deras yttranden är naturligtvis lika aktuella i år. Däremot hade det inte varit ur vägen att skicka motionerna till något annat organ som inte tillfrågades förra året, exempelvis Lantbruksförbundet. Eller också kunde utskottet ha gjort vad jag vädjade om förra året, nämligen att man skulle ta kontakt med

Ett avlösningssystem vid sjukdom och semester för jordbrukare

norska myndigheter och bondeorganisationer.

Jag är litet grand förvånad. I denna kammare sitter så rejäla karlar som herrar Persson i Heden och Jonasson i Ekshärad, men de har inte kunnat åstadkomma något nämnvärt. Ändå har de problemen så nära inpå sig. De står, som jordbruksministern sade här tidigare i dag till någon annan, med fötterna på jorden, till och med något ner i jorden. Men de har inte åstadkommit någonting. Däremot har en lantmätare i första kammaren, herr Nils Nilsson — jag är för all del inte fjärran från att erkänna att även han har kontakt med jordbruket, dock inte riktigt på samma sätt — i alla fall åstadkommit en blank reservation.

Jag finner det tråkigt att man i utskottet inte har varit mera positiv i denna fråga och inte kunnat åstadkomma mera när det gäller dessa problem, som på något sätt måste lösas. I min motion har jag som exempel tagit upp de stora svårigheter den influensaepidemi förde med sig som drabbade stora delar av vårt land hösten 1969. Då var det så att hela befolkningen i vissa byar insjuknade och därför fick stora problem med att sköta de dagliga sysslorna i jordbruket. Ja, det fanns t. o. m. fall där djurskyddsföreningen gick till aktion för att djuren fått så ringa skötsel att man kunde tala om djurplågeri. Det var naturligtvis i så fall helt oförskyllt, men situationen var sådan att dylika fall uppkom.

Herr talman! Jag skall nu inte orda mer om detta utan yrka bifall till motionerna.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag skall inte delta i betygsättningen av herr Johanssons i Växjö partikamrater. I det fallet har herr Johansson större erfarenheter och bättre möjligheter än jag; betyget får därför stå för hans räkning.

Den fråga som det här gäller behand-

lades även i höstas, och enligt utskottets mening har det inte tillkommit något nytt sedan dess som gjort att utskottet kunde tillstyrka motionen. Men herr Johansson i Växjö har ju framtiden för sig och kommer säkerligen tillbaka med sin motion nästa år, kanske också året därpå. Med litet undervisning kan man måhända då även få exempelvis herr Jonasson att ändra uppfattning i frågan. Jag önskar herr Johansson i Växjö lycka till med det och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! Jag tog faktiskt en smula illa upp när jag i höstas fick en tillrättavisning både av herr Persson i Skänninge och av herr Hansson i Skegrie. Det sades att jag hade dåligt omdöme. Jag vände mig emellertid under julen till väljarna i mitt hemlän och förhörde mig om deras uppfattning. Det besked jag fick blev ungefär följande: Det är bra, Johansson! Du skall motionera om detta flera gånger!

Jag tog även kontakt med RLF på länsplanet och även på riksplplanet. Jag vände mig inte till Lantbruksförbundet, eftersom jag ville vara snäll mot herr Hansson i Skegrie. Alla de instanser som jag kontaktade menade emellertid att det gällde en viktig fråga som inte är lätt att lösa. De ville att något skulle göras, och den enda väg som står till buds är då att motionera i Sveriges riksdag. Om jag blir kvar i riksdagen, skall jag också komma igen i denna fråga, herr Persson i Skänninge!

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag vill uppmana herr Johansson att gå tillbaka till protokollet från höstens debatt. Då skall han nämligen finna att jag inte uttalade att herr Johansson hade dåligt omdöme. Det var bara hans partikamrat som gjorde det.

Härmed var överläggningen slutad.

Interpellation ang. ökad information om p-piller, m. m. — Interpellation ang. en effektivare trafikplanering

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 172 och II: 196; och biföll kammaren utskottets hemställan.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde onsdagen den 8 innevarande april.

§ 10

Interpellation ang. ökad information om p-piller, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Fru SUNDSTRÖM (s), som yttrade:

Herr talman! Med jämna mellanrum sprider massmedia alarmerande rapporter om de s. k. p-pillrens biverkningar. Det är självklart att dessa rapporter väcker stor oro bland de ca 400 000 kvinnor som bara i vårt land nu regelbundet använder p-piller för att undvika graviditet. Objektiv information från forskare och läkare får sällan lika stor publicitet som alarmrapporterna och när därför heller inte ut till alla som skulle behöva detta som motvikt mot de ofta missvisande referaten om p-pillrens skadeverkningar. Dessutom synes även forskarnas och läkarnas kunskaper om dessa pillers biverkningar vara bristfälliga.

Det är mot denna bakgrund enligt min mening nödvändigt dels att förstärka den objektiva informationen om p-pillren, dels att bygga ut såväl kontrollen av de piller som förekommer i marknaden som den medicinska kontrollen av de kvinnor som använder sig av dessa piller.

Under återopande av det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att

till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande frågor:

1. Avser statsrådet vidta åtgärder som syftar till ökad objektiv information om p-pillrens verkningar?

2. Vill statsrådet medverka till såväl ökad kontroll av de p-piller som förekommer i marknaden som en förstärkt medicinsk kontroll av de kvinnor som, för att undvika graviditet, använder sig av p-piller?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Interpellation ang. en effektivare trafikplanering

Ordet lämnades på begäran till

Herr DAHLGREN (cp), som yttrade:

Herr talman! Goda kommunikationer är en förutsättning för att det moderna samhället skall fungera. Näringslivets utveckling kräver en effektiv godstransportapparat samtidigt som snabba persontrafikförbindelser är nödvändiga för såväl de enskilda människornas som näringslivets och förvaltningens kontakter. Målsättningen måste vara att enskilda människor och näringsliv i olika delar av landet skall ha en ändamålsenlig transportförsörjning. Samhället måste anses ha grundläggande uppgifter när det gäller att skapa en väl fungerande transportapparat.

I dessa samhällets uppgifter ingår som en väsentlig del att svara för planeringen och samordningen på trafikens område. Det åligger myndigheterna såväl på riksplanet som på de regionala och lokala planen att delta i detta arbete. Riksmyndigheterna måste dels göra upp en riksplan på trafikens område, dels bistå och stimulera regional- och lokalmyndigheterna när det gäller trafikplaneringen.

Den hittillsvarande trafikplaneringen

Interpellation ang. en effektivare trafikplanering

kan inte anses ha varit tillräckligt aktiv. Det är nödvändigt att kommunikationsdepartementet målmedvetet verkar för en effektivare planering på länsplanen. Syftet måste vara att få till stånd en bättre samordning mellan näringslivets och transportföretagens strävanden. Vidare måste en ändamålsenlig samordning mellan de olika trafikmedlen komma till stånd. Detta bör ske genom att länsstyrelserna åläggs att upprätta trafikförsörjningsplaner.

Statsutskottet anförde hösten 1969 i ett av riksdagen godkänt utlåtande (nr 167) i anledning av motioner rörande den statliga trafikpolitiken m. m. bland annat följande: »Trafikpolitiken får självfallet inte ses som en isolerad fråga och *tillämpningen och uppföljningen* av principerna måste därför anpassas till utvecklingen på olika områden och till samhällsplaneringen i övrigt. Det är således angeläget att en fortlöpande uppföljning och effektiv samordning av de trafikpolitiska åtgärderna sker med hänsyn till olika landsdelars behov och intressen. Vid den integrerade trafikplanering som därvid erfordras bör beaktas inte blott de skilda trafikgrenarnas lönsamhet och kostnadsansvar var för sig utan även deras inbördes beroende av varandra samt den totala samhällsekonomiska effekten vid olika transportalternativ. Målet skall vara att i överensstämmelse med riksdagens beslut för landets olika delar trygga en tillfredsställande transportförsörjning till från samhällsekonomisk synpunkt lägsta möjliga kostnader. Hänsyn bör därvid såsom också förutsatts i samband med nämnda beslut tas till sociala, näringspolitiska och lokaliseringspolitiska förhållanden. Även inverkan från trafiksäkerhets-, arbetarskydds- och miljösynpunkter liksom de följdkostnader härav som samhället har att bestrida i annan ordning bör beaktas.»

Vid den vidgade och fördjupade, alla

trafikgrenar omfattande trafikplaneringen skall givetvis beaktas vägplanerutredningens överväganden och förslag, framlagda i betänkandet Vägplan 1970 (SOU 1969:56). Mot dessa förslag måste vägas andra trafikgrenars möjligheter. Planeringen måste bl. a. syfta till att de långväga godstransporterna i största möjliga utsträckning sker på järnväg. Järnvägarnas roll i den framtida trafikapparaten måste penetreras ingående. Innan detta är gjort bör nedläggningar av järnvägar inte företas. Statens järnvägar har dock nyligen meddelat att tågindragningar i inte ringa utsträckning kommer att ske i samband med tidtabellskiftet i maj.

För att det i alla delar av landet skall finnas en tillfredsställande trafikförsörjning måste vid trafikplaneringen tillgodoses kravet på att de enskilda människorna, näringslivet och förvaltningen var de än bor eller är belägna i princip skall ha tillgång till kollektiv trafik. Den kollektiva trafiken måste organiseras så att de erbjudna tjänsterna får ökad efterfrågan. Målsättningen skall naturligtvis vara att de samlade resurserna kommer till så effektiv användning som möjligt.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till att en effektiv trafikplanering kommer till stånd i vårt land?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Interpellation ang. översyn av bestämmelserna om ersättning åt person som deltar i skogsbrandsläckning

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation ang. översyn av bestämmelserna om ersättning åt person som deltar i skogsbrandsläckning

Herr HEDIN (m), som yttrade:

Herr talman! Vid stora skogsbränder kan, enligt kungörelse den 30.11.1962 nr 607, § 3, allmänhet som beordras till släckning erhålla ersättning enligt skogsarbetaravtalet på den ort där släckningsarbetet ägt rum. Ersättning- en utgår enligt nettolön, sålunda utan beaktande av ersättning för sociala förmåner — semesterersättning — eller för obekvämt arbetstid eller för övertid. Genomsnittligt för landet betyder det en timersättning på ca 8 kronor. En skogsarbetare, som beordras från sitt ordinarie arbete för att delta i skogsbrandsläckning eller eftersläckning, erhåller på grund härav en lägre timlön än i sitt ordinarie arbete. Om en skogsarbetare också är s. k. brandvärnsman erhåller han en högre ersättning, genomsnittligt för landet ca 15 kronor, enligt det avtal som finns mellan vederbörandes organisation och Svenska kommunförbundet.

Dessa bestämmelser har medfört att det är svårt att få gehör för kallelser till skogsbrandsläckning. Fall har till och med förekommit där personer dömts till dagsböter för att de undanhållit sig från beordrat släckningsarbete. Med hänsyn bl. a. till den ökade fritidsverksamheten, vistelse i skog och mark, har riskerna för skogsbränder ökat, och det finns anledning att räkna med att dessa risker kommer att öka ytterligare. Stora värden står också på spel, varför det är viktigt att brandberedskapen hålls så hög som möjligt. Den bör i varje fall inte få försvagas av att ersättningsbestämmelserna är otidsenliga och uppfattas som orättvisa.

En väg att klara ersättningsfrågan vore, enligt min mening, att låta all ersättning följa de avtal som gäller mellan å ena sidan Brandmännens riksförbund, Kommunalarbetarförbundet och Svenska brandbefälens riksförbund samt å den andra Svenska kommunförbundet. Då skulle den bristande jämlik-

heten kunna undanröjas samtidigt som man fick ett smidigt och automatiskt verkande system. Erfarenheterna visar nämligen klart att de nuvarande ersättningsbestämmelserna inte är tillfredsställande. Den kostnadsökning för staten som en sådan ändring skulle medföra är ringa i relation till den förbättring av brandberedskapen som kan åstadkommas och de värden som kan räddas.

När det gäller ersättningen för deltagande i skogsbrandsläckning är det också viktigt att något görs för att utbetalningen skall kunna ske snabbare. I vissa fall tar det över ett halvt år innan utbetalning sker. Några kommuner har därför gått in för att förskotta ersättningen i väntan på länsstyrelsens beslut, men någon enhetlig handlingslinje finns inte. Om det inte anses möjligt att fastställa viss maximitid för länsstyrelserna för handläggning av dessa ärenden borde det dock vara möjligt att ordna med förskottsbetalning direkt från länsstyrelserna. Någon sådan möjlighet torde inte finnas för närvarande.

Ytterligare en fråga i det här sammanhanget är bestämmelsen enligt 8 § i ovannämnda kungörelse, som innebär att markägare, som har tillgång till personal, inte får någon ersättning för egen personals deltagande i eftersläckningsarbete. Då markägare måste anlita annan brandpersonal även för bevakning och eftersläckning utgår ersättning härför i vanlig ordning. Enligt min mening är denna uppdelning av de ersättningsberättigade i två grupper både omotiverad och ologisk och den har väckt stark irritation. En likvärdig behandling synes även i detta fall vara erforderlig.

Över huvud är en översyn av nämnda kungörelse befogad på grund av att den till vissa väsentliga delar är otidsenlig. Viktigast är dock att det snarast sker en ändring och likformighet av er-

Interpellation ang. översyn av bestämmelserna om ersättning åt person som deltar i skogsbrandsläckning

sättningsbestämmelserna så att brandberedskapen redan till sommaren kan påverkas i positiv riktning.

Med stöd av det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för civildepartementet få framställa följande frågor:

Är herr statsrådet villig att vidtaga åtgärder för en översyn av Kungl. Maj:ts kungörelse den 30/11 1962, nr 607, angående skogsbrandsläckning i syfte att bl. a. åstadkomma likformighet i ersättningsbestämmelserna för olika kategorier som deltar i skogsbrandsläckning?

Är herr statsrådet villig att ändra ersättningsbestämmelserna i 3 § nämnda kungörelse, enligt i interpellationen skisserat förslag, så att dessa nya bestämmelser kan träda i kraft redan till sommaren?

Denna anhållan bordlades

§ 13

Till bordläggning anmäldes utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner om dels uttalande angående antisemitismen i Sovjetunionen och Östeuropa, dels avståndstagande från förföljelser mot kristna.

§ 14

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 107, till Konungen angående val av ombud i Europarådets rådgivande församling med suppleanter;

dels till riksdagens förordnanden, nr 108—113, för

herr Kaj Björk,

» Gösta Bohman,

» Bertil Ohlin,

fröken Astrid Bergegren,

herr Stig Alemyr och

» Gunnar Hedlund

att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

dels ock till riksdagens förordnan-

den, nr 114—119, för

herr Bo Martinsson,

» Nils Wååg,

» Daniel Wiklund,

» Uno Hedström,

» Ingvar Svanberg och

» Bengt Sjönell

att vara suppleanter för ombud i Europarådets rådgivande församling.

§ 15

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 57, med förslag till lag om otillbörlig marknadsföring, m. m., och

nr 94, med förslag till lag om arbetsgivares kvittningsrätt, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 16

Anmäldes följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 35, angående ökat stöd till vuxenutbildningen, motionerna:

nr 1247, av fru *Bergman*,

nr 1248, av herrar *Eliasson* i Sundborn och *Boo*,

nr 1249, av herr *Holmberg m. fl.*,

nr 1250, av fru *Mogård m. fl.*,

nr 1251, av fru *Nilsson m. fl.*,

nr 1252, av herr *Nordstrandh m. fl.*,

nr 1253, av herr *Nordstrandh m. fl.*,

nr 1254, av herr *Nordstrandh m. fl.*,

nr 1255, av fru *Ryding m. fl.*,

nr 1256, av herrar *Strömberg* och *Westberg* i Ljusdal,

nr 1257, av herr *Wennerfors*, samt

nr 1258, av herr *Westberg* i Ljusdal;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 36, angående vissa anslag ur kyrkofonden, m. m., motionerna:

nr 1259, av herr *Lundberg m. fl.*,

nr 1260, av herr *Werner*,

nr 1261, av herr *Werner m. fl.*, och

nr 1262, av fröken *Åsbrink m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 37, angående samordning av

Utsträckt motionstid

veterinärhögskolans verksamhet med annan forskning och utbildning m. m., motionen nr 1263, av herr *Wachtmeister*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 66, med förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring, m. m., motionen nr 1264, av herr *Holmberg m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret, motionen nr 1265, av herr *Björck* i Nässjö.

Dessa motioner bordlades.

§ 17

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad får härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 7—8 april p. g. a. officiellt besök i England samt 14—15 april p. g. a. officiellt besök i Frankrike.

Stockholm den 1 april 1970.

Olof Palme

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 18

Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr *LÖFGREN* (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, angående anslag till marknadsrå-

det och konsumentombudsmannen, måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till det sammanträde som infaller näst efter 15 dagar från det propositionen kom kammaren till handa, d. v. s. första plenum efter torsdagen den 16 innevarande april.

Denna hemställan bifölls.

§ 19

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

herr *Nordstrandh* (m), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående åtgärder mot den hotande sysselsättningskrisen för akademiker,

fru *Nilsson* (cp), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående verksamheten vid Kalleberga skogsskola,

fru *Ryding* (vpk), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående företagares varsel om driftnedläggning m. m., och

herr *Sjönell* (cp), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående reformering av företagsformerna för mindre och medelstora företag.

§ 20

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.04.

In fidem

Sune K. Johansson